

URZĄD STATYSTYCZNY W BYDGOSZCZY

Ludność i gospodarstwa domowe w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011

ISBN 978-83-62131-01-3

BYDGOSZCZ 2014

URZĄD STATYSTYCZNY W BYDGOSZCZY

**Ludność
i gospodarstwa domowe
w województwie kujawsko-pomorskim
Stan i struktura społeczno-ekonomiczna**

**Narodowy Spis Powszechny Ludności
i Mieszkań 2011**

Bydgoszcz, 2014

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Przewodniczący
Wioletta Zwara

Redaktor Główny
Barbara Ptaszyńska

Sekretarz
Małgorzata Rybak

Opracowanie i redakcja merytoryczna

Małgorzata Górka, Dariusz Klamecki, Ewa Liminowicz, Bożena Małecka, Magdalena Miśko,
Anna Nakielska, Paulina Olbryś

Redakcja techniczna, korekta, skład i grafika komputerowa

Rafał Lis, Adam Mańkowski, Paulina Olbryś
— Kujawsko-Pomorski Ośrodek Badań Regionalnych
— pod kierunkiem
Małgorzaty Rybak

Publikacja dostępna również w formie książki i CD-ROM

Prosimy o podanie źródła przy publikowaniu danych US

Projekt okładki

Lidia Motrenko-Makuch

Druk okładki

Zakład Wydawnictw Statystycznych w Warszawie

ISBN 978-83-62131-01-3

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy ul. Konarskiego 1-3, 85-066 Bydgoszcz,
tel. 52 3669-390, fax 52 3669-356; internet – <http://bydgoszcz.stat.gov.pl>
e-mail: SekretariatUSBDG@stat.gov.pl

Przedmowa

Przekazuję Państwu kolejną pozycję wydawniczą przedstawiającą wyniki spisu powszechnego przeprowadzonego w dniach 1 kwietnia – 30 czerwca 2011 r. pt. **Ludność i gospodarstwa domowe w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011.**

W opracowaniu znajdują Państwo charakterystykę społeczno-ekonomiczną ludności oraz informacje opisujące osoby niepełnosprawne z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w momencie spisu, tj. w dniu 31 marca 2011 r., oraz zmiany, które nastąpiły od poprzedniego spisu w 2002 r. Publikacja zawiera informacje o ludności i ich źródłach utrzymania – scharakteryzowano ludność m.in. według wieku, płci, poziomu wykształcenia oraz aktywności ekonomicznej ludności. Uwzględnia także charakterystykę społeczno-ekonomiczną osób niepełnosprawnych, np. niepełnosprawni według płci i wieku, miejsca zamieszkania, źródeł utrzymania czy też ich aktywności ekonomicznej.

W celu umożliwienia właściwej interpretacji prezentowanych informacji zachęcam do zapoznania się z treścią uwag ogólnych i metodycznych, które obejmują definicje i pojęcia spisowe oraz metody zastosowane w opracowywaniu wyników spisu.

Wyrażam nadzieję, że zarówno przedstawione opracowanie, jak również kolejne publikacje, stanowiąc będą źródło wiedzy oraz wsparcie metodologiczne, zarówno dla przedstawicieli władz samorządowych, jak i kadry naukowej, a także osób indywidualnych zainteresowanych warunkami życia w województwie kujawsko-pomorskim.

W celu szerszego zaspokojenia Państwa potrzeb informacyjnych zapraszam do współpracy z Urzędem Statystycznym w Bydgoszczy, zarówno w obszarze opracowywania publikacji, jak i działań o charakterze analityczno-badawczym odpowiadających, w możliwie największym stopniu, na potrzeby Użytkowników danych statystycznych. Jednocześnie chciałabym złożyć serdeczne podziękowania wszystkim osobom i instytucjom, które aktywnie uczestniczyły w procesie przygotowania, przeprowadzenia oraz opracowania wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 w województwie kujawsko-pomorskim.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego

Wioletta Zwara

SPIS TREŚCI

	Str.
PRZEDMOWA	3
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH. WAŻNIEJSZE SKRÓTY	6
UWAGI OGÓLNE	7
Podstawa prawna i metody realizacji spisu ludności i mieszkań 2011	7
Podstawowe cele spisu i zakres tematyczny spisu	8
Źródła danych, badanie pełne i badanie reprezentacyjne	9
Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych	10
Sposoby i formy upowszechnienia wyników spisu	11
Uwagi techniczne	11
UWAGI METODYCZNE	12
Definicje i pojęcia spisowe	12
Metody zastosowane w opracowaniu wyników spisu	20
Rozdział I. ŹRÓDŁA UTRZYMANIA LUDNOŚCI	21
1.1. Zmiany w latach 2002 i 2011	21
1.2. Źródła utrzymania	23
1.3. Źródła utrzymania a wiek ludności	25
1.4. Ludność utrzymująca się z dwóch źródeł dochodów	27
1.5. Źródła utrzymania a poziom wykształcenia ludności	28
1.6. Źródła utrzymania a aktywność ekonomiczna ludności	31
1.7. Zróżnicowanie regionalne	36
1.8. Biorcy świadczeń społecznych	40
Rozdział II. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	42
2.1. Wprowadzenie	42
2.2. Osoby niepełnosprawne w latach 2002 i 2011	43
2.3. Osoby niepełnosprawne w 2011 r.	45
2.4. Osoby niepełnosprawne według ekonomicznych grup wieku	48
2.5. Zróżnicowanie pomiędzy niepełnosprawnością prawną a biologiczną	49
2.6. Osoby niepełnosprawne według stanu cywilnego prawnego	51
2.7. Osoby niepełnosprawne według poziomu wykształcenia	52
2.8. Osoby niepełnosprawne według kontynuacji nauki	56
2.9. Osoby niepełnosprawne według aktywności ekonomicznej	57
2.10. Osoby niepełnosprawne według źródeł utrzymania	61
2.11. Osoby niepełnosprawne według grup schorzeń	63
2.12. Osoby niepełnosprawne według okresu trwania ograniczenia sprawności	65

WYKAZ MAP I WYKRESÓW

	<u>Str.</u>
WYKRESY	
Ludność według głównego źródła utrzymania i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011	22
Ludność utrzymująca się z pracy według sektora własności w 2011 r.	23
Ludność w wieku 15 lat i więcej posiadająca własne źródło utrzymania i pozostająca na utrzymaniu według aktywności ekonomicznej w 2011 r.	31
Ludność w wieku 15 lat i więcej posiadająca jedno i dwa źródła utrzymania według aktywności ekonomicznej w 2011 r.	35
Udział osób pobierających świadczenia z niezarobkowych źródeł dochodów wśród ogółu ludności w 2011 r.	40
Osoby niepełnosprawne według płci, miejsca zamieszkania oraz kategorii niepełnosprawności w 2011 r.	46
Struktura osób niepełnosprawnych i ludności ogółem według ekonomicznych grup wieku w 2011 r.	48
Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego na tle ogółu ludności w 2011 r.	51
Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według miejsca zamieszkania, płci i poziomu wykształcenia w 2011 r.	54
Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej i płci w 2011 r.	58
Osoby niepełnosprawne według wybranych głównych źródeł utrzymania na tle ogółu ludności w 2011 r.	61
Osoby niepełnosprawne biologicznie według płci i liczby posiadanych schorzeń w 2011 r.	63
MAPY	
Ludność według głównego źródła utrzymania i powiatów w 2011 r.	37
Udział osób utrzymujących się ze świadczeń pomocy społecznej wśród utrzymujących się z pozostałych niezarobkowych źródeł według powiatów w 2011 r.	39

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

- Kreska (–) – zjawisko nie wystąpiło,
Znak „x” – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe,
„W tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy,
Kropka (.) – oznacza zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych,
(0,0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

- tys. = tysiąc
mln = milion
p.proc. = punkt procentowy
r. = rok
cd. = ciąg dalszy
dok. = dokończenie
tabl. = tablica
woj. = województwo
m. = miasto
Dz. U. = Dziennik Ustaw
NSP = Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań
PUP = Powiatowy Urząd Pracy

UWAGI OGÓLNE

Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań 2011

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w Polsce w 2011 r. był pierwszym spisem realizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i przeprowadzony został na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011r. według stanu w dniu 31 marca 2011 roku, o godz. 24.00.**

Ramy tematyki spisu ludności i mieszkań w 2011 r., zakres, formę, tryb, granice obowiązków statystycznych i dobrowolności udziału w badaniach określiła Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. z 26 marca 2010 r. nr 47, poz.277) wraz z aktami wykonawczymi do ustawy oraz Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

Spis ludności 2011 obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu czy też były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w budynkach, mieszkaniach, obiektach zbiorowego zakwaterowania i innych zamieszkałych pomieszczeniach niebędących mieszkaniami.

W Polsce dotychczasowa praktyka spisowa opierała się na tradycyjnym sposobie przeprowadzania spisów, który polegał na angażowaniu rachmistrzów spisowych, odwiedzających wszystkie zamieszkane jednostki i zapisujących uzyskane bezpośrednio od respondentów informacje na formularzach spisowych, dostępnych w formie papierowej. Następnie dane z formularzy były rejestrowane oraz już w formie elektronicznej podlegały dalszemu opracowaniu. Taka organizacja spisu okazała się jednak bardzo kosztowna i pracochłonna. Z tego względu Polska zdecydowała się w spisie 2011 na odejście od tradycyjnej metody na rzecz metody mieszanej, polegającej na połączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych z danymi pozyskiwanymi w badaniach statystycznych – bezpośrednio od respondentów.

Komisja Europejska przygotowując podstawy prawne przeprowadzania spisów na obszarze UE wzięła pod uwagę dynamiczny rozwój systemów administracyjnych i rozwiązań informatycznych wykorzystywanych przy wyborze metody spisu. W przepisach Rozporządzenia PE i Rady Nr 763/2008 określone zostały szczegółowo źródła, które mogą być wykorzystywane dla pozyskania danych statystycznych dla potrzeb spisu. W szczególności są to:

- a) tradycyjne spisy powszechne,
- b) spisy powszechne oparte na danych z rejestrów administracyjnych,
- c) połączenie tradycyjnych spisów powszechnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- d) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- e) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- f) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi oraz tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- g) odpowiednie badania oparte na próbie rotacyjnej (tzw. „kroczący” spis powszechny).

Rozporządzenie nr 763/2008 jest pierwszym aktem prawnym na skalę międzynarodową, który traktuje równorzędnie różne podejścia do przeprowadzania spisów ludności i mieszkań w krajach członkowskich UE.

Podstawowe cele spisu i zakres tematyczny spisu

Podstawowe cele Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 można sprecyzować następująco:

1. zaspokojenie potrzeb informacyjnych kraju, zwłaszcza zebranie informacji, których nie można uzyskać z innych źródeł;
2. dostarczenie informacji na poziomie jednostek podstawowego podziału administracyjnego kraju;
3. możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w okresie 2002–2011 w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
4. zebranie informacji niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb międzynarodowych unii europejskiej oraz ONZ;
5. aktualizacja bazy do budowy operatów losowania do badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez obserwacje gospodarstw domowych.

Przy ustalaniu zakresu przedmiotowego spisu ludności i mieszkań 2011 została przeprowadzona analiza wykorzystania wyników poprzedniego spisu oraz analiza nowych potrzeb informacyjnych. Brano również pod uwagę możliwości pozyskania tych informacji z innych źródeł, przede wszystkim z systemów informacyjnych administracji publicznej, a także konieczność zachowania w czasie pełnej porównywalności danych oraz zobowiązania międzynarodowe określone w rozporządzeniu nr 763/2008.

W 2008 r. zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, w których zbierano uwagi i zapotrzebowanie na dane spisowe od urzędów centralnych i terenowych, samorządów, ośrodków badawczych, organizacji narodowościowych i instytucji wyznaniowych.

W wyniku tych prac ustalono następujące tematy badawcze:

1. geograficzna charakterystyka ludności – miejsce przebywania, miejsce zamieszkania w okresie międzyspisywym i przyczyny jego zmiany;
2. demograficzna charakterystyka osób – płeć, wiek, stan cywilny (formalno-prawny i faktyczny), kraj urodzenia, w tym rodziców, obywatelstwo;
3. gospodarstwa domowe i rodziny – wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny, rodziny biologiczne i zrekonstruowane, rodziny niepełne, pozycja osób w gospodarstwie domowym i rodzinie;
4. wykształcenie – poziom wykształcenia, kontynuacja nauki, rodzaj szkoły, dziedzina i kierunek kształcenia;
5. migracje wewnętrzne i zagraniczne, w tym badanie emigracji Polaków, emigracji zarobkowej, reemigracji oraz imigracji cudzoziemców do polski;
6. dzietność kobiet;
7. narodowość i język;
8. wyznanie (przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego);
9. niepełnosprawność prawna i biologiczna;
10. ekonomiczna charakterystyka osób, w tym:
  - bieżąca aktywność ekonomiczna: pracujący w pracy głównej i dodatkowej, bezrobotni, bierni zawodowo, charakterystyka zawodowa pracujących;
  - stała aktywność ekonomiczna dla pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych;

- dojazdy do pracy;
- 11. główne i dodatkowe źródło utrzymania osób;
- 12. źródła utrzymania gospodarstwa domowego, samodzielność gospodarowania i zamieszkania.

Integralną częścią spisów ludności w polskiej praktyce są spisy mieszkań i budynków, w których są zlokalizowane mieszkania. Zebrane podczas spisu informacje umożliwiają wyszacowanie potrzeb mieszkaniowych, wynikających zarówno z fizycznego braku mieszkań, jak również z powodu konieczności wymiany istniejących zasobów lub zasobów nie nadających się do remontu.

Z zakresu tematyki mieszkaniowej ujęto w spisie następujące zagadnienia:

1. rodzaj zamieszkanym pomieszczeń;
2. charakterystyka mieszkań, w tym:
  - mieszkania zamieszkane według rodzaju zajmowania mieszkania, własności mieszkania, wielkości mieszkania, w tym: liczba izb z wyszczególnieniem pokoi, pomieszczeń kuchennych i innych izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań, wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, sposób ogrzewania mieszkania;
  - mieszkania niezamieszkane dodatkowo charakteryzowane według przeznaczenia oraz przyczyny niezamieszkania;
3. charakterystyka budynków z zamieszkanymi lokalami mieszkalnymi, w tym: rodzaj budynku, forma własności budynku, liczba mieszkań w budynku, rok wybudowania;
4. informacje o tytule prawnym do zajmowanego mieszkania.

Źródła danych, badanie pełne i badanie reprezentacyjne

Powszechny spis ludności i mieszkań 2011 został przeprowadzony metodą mieszaną, dane dla spisu 2011 były pozyskiwane ze źródeł administracyjnych – rejestrów i systemów informacyjnych – oraz zbieranie bezpośrednio od ludności w ramach badania reprezentacyjnego oraz tzw. badania pełnego. Oprócz tego przeprowadzone zostały dwa pełne badania, obejmujące osoby przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osoby bezdomne. Zastosowane rozwiązania miały przede wszystkim zmniejszyć koszty spisu oraz obciążenie osób objętych spisem, przy jednoczesnym zachowaniu dobrej jakości wyników spisu.

W ustawie o NSP 2011 przyjęte zostało założenie jak najszerszego wykorzystania systemów informacyjnych administracji publicznej, jako źródeł danych dla potrzeb spisu, co w konsekwencji oznaczało, że informacje przewidziane do zebrania w trakcie spisu pobrane zostały przede wszystkim z dostępnych źródeł administracyjnych, a następnie wykorzystane do przygotowania i aktualizacji wykazu adresowo-mieszkaniowego oraz do utworzenia operatu adresowo – mieszkaniowego do losowania próby do badania reprezentacyjnego, a także jako bezpośrednie źródło danych spisowych.¹

W badaniu pełnym realizowanym drogą internetową oraz poprzez wygenerowanie informacji dostępnych w źródłach administracyjnych pozyskano podstawowe dane demograficzno-społeczne i adresowe osób, które nie zostały objęte badaniem reprezentacyjnym lub spisem w obiektach zbiorowego zakwaterowania bądź badaniem bezdomnych.

Przeprowadzone w ramach spisu 2011 badanie reprezentacyjne, dostarczyło danych, których nie można było pozyskać z rejestrów i systemów informacyjnych. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej ok. 20% mieszkań w skali kraju. Jednostką losowania było mieszkanie, a dokładniej

---

¹ Szersze informacje o źródłach danych wykorzystywanych dla potrzeb spisu zostały przedstawione w rozdziale I publikacji „Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, GUS, Warszawa 2012.

jego adres. Zbiór mieszkań, który stanowił podstawę do losowania próby został przygotowany w postaci odpowiedniego operatu losowania z „głębokim” warstwowaniem. Z uwagi na fakt, że przyjęta została zasada jednostopniowego losowania mieszkań, zastosowany schemat losowania oraz alokację próby w poszczególnych powiatach (we wszystkich poprzednich spisach w badaniach reprezentacyjnych towarzyszących tym spisom stosowano losowanie dwustopniowe) – wspomniany operat wymagał szczególnego przygotowania.²

W efekcie do badania reprezentacyjnego wylosowano ponad 2 744 tys. mieszkań spośród prawie 13,5 mln mieszkań znajdujących się w operacie losowania. Mieszkania były losowane z każdej z prawie 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

Zakres tematyczny badania reprezentacyjnego w NSP 2011 uwzględniał sześć dużych obszarów tematycznych:

1. ludność i jej charakterystyka demograficzno-społeczna,
2. aktywność ekonomiczna,
3. migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności,
4. narodowość i wyznanie,
5. gospodarstwa domowe i rodziny,
6. oraz budynki i mieszkania.

W ramach tych obszarów można wyróżnić 15 tematów badawczych. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym zawierał ponad 120 pytań. Respondenci odpowiadali – przeciętnie na 70–80 pytań, w zależności od płci, wieku respondenta, jego mobilności i aktywności zawodowej.

Badanie reprezentacyjne w zdecydowanej większości zostało przeprowadzone metodą bezpośredniego wywiadu rachmistrzów z mieszkańcami wylosowanego mieszkania (metoda CAPI), ale respondenci mogli także spisać się sami przez Internet – z takiej możliwości skorzystało ok. 2% osób.

Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych

W trakcie trwania spisu zebrano informacje o osobach przebywających powyżej 3 miesięcy w obiektach zbiorowego zakwaterowania, czyli w budynkach zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, obiekty związane z pracą lub nauką (domy studenckie, internaty, hotele pracownicze), bądź inne, w którym to obiekcie zamieszkuje/przebywa zwykle większa liczba osób. Dane zostały pozyskane od właścicieli, administratorów lub zarządców obiektów przy wykorzystaniu specjalnej aplikacji internetowej.

Badanie osób bezdomnych przeprowadzono w dniach 15–16 kwietnia 2011 r. – przy współpracy z Pomorskim Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności.

Osoby bezdomne spisywane były przez rachmistrza na aplikacji mobilnej, w miejscu ich przebywania wskazanym przez pracowników gminnych biur spisowych w porozumieniu z placówkami udzielającymi pomocy bezdomnym. Zostały spisane osoby, które wieczór i noc w momencie spisu spędzały poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo, w miejscach ich przebywania takich jak: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ogródki działkowe, ulice, bunkry, lasy i parki, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody,

---

² Przygotowanie operatu losowania, schemat losowania oraz alokacja próby zostały szerzej opisane w Rozdziale 1 publikacji „Metodologia spisu ludności i mieszkań 2011 – wybrane aspekty”. Ponadto przewiduje się wydanie specjalnej publikacji poświęconej w całości metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, śmietniki, wagony i bocznicie kolejowe, ogrzewalnie itp. Osoby bezdomne przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania typu: schroniska, noclegownie i inne instytucje dla bezdomnych – zostały spisane przez administratorów tych obiektów.

Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu

W upowszechnianiu wyników spisu ludności i mieszkań 2011 będą wykorzystywane następujące sposoby:

- publikacje tabelaryczno-analityczne (w formie elektronicznej i papierowej),
- udostępnianie danych na nośnikach informatycznych,
- udostępnianie danych przez Internet,
- Bank Danych Lokalnych (BDL),
- tematyczne (dziedziczne) bazy danych, np. baza DEMOGRAFIA,
- bezpośredni dostęp do wyników informacji statystycznych – w Analitycznej Bazie Mikro danych (ABM).

Publikacje tabelaryczno-analityczne przewidziane do wydania można ująć w dwóch następujących grupach:

- ogólnokrajowe (z danymi dla kraju, regionów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich oraz województw),
- regionalne (z danymi dla województwa, podregionów, powiatów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich).

Publikacja „Ludność i gospodarstwa domowe w województwie kujawsko-pomorskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna” jest jedną z wojewódzkich publikacji tematycznych z wynikami spisu 2011.

Więcej szczegółowych uwag dotyczących założeń oraz samej realizacji spisu ludności i mieszkań 2011 umieszczono w uwagach ogólnych do publikacji „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna”, pierwszej z cyklu publikacji spisowych NSP 2011 (dostępnej też na stronie <http://www.stat.gov.pl/>).

Uwagi techniczne

Wszystkie tablice zawarte w aneksie tabelarycznym zostały opracowane w formacie Excel i w takiej postaci są dostępne na płycie CD.

W tablicach, zarówno w tekście jak i w aneksie, wprowadzono automatyczne zaokrąglenia, co niekiedy może powodować drobne rozbieżności w sumowaniu danych na wyższych poziomach agregacji.

Dostęp do danych z NSP 2011 będzie uwzględniał zasadę ochrony danych osobowych. Z tego względu, przy prezentowaniu danych, w szczególności na poziomie lokalnym może zaistnieć potrzeba utajnienia niektórych informacji poprzez zastąpienie ich znakiem umownym.

UWAGI METODYCZNE

1. DEFINICJE I POJĘCIA SPISOWE

W tej części publikacji zostały przedstawione definicje pojęć niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu w zakresie stanów ludności oraz jej charakterystyki społeczno-ekonomicznej oraz osób niepełnosprawnych.

KATEGORIE LUDNOŚCI

Na podstawie wyników NSP 2011 zostały wyodrębnione następujące kategorie ludności:

1. Ludność faktycznie zamieszkała,
2. Rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako „ludność”.

Ludność faktycznie zamieszkała (ludność faktyczna). Kategoria ta, z punktu widzenia mieszkańców gminy, tj. najmniejszej jednostki podziału administracyjnego kraju – obejmuje następujące grupy:

1. Osoby mieszkające stale (stali mieszkańcy) – są to osoby, które w spisie zadeklarowały, że dana gmina jest ich stałym miejscem zamieszkania (bez względu czy są tam zameldowane na pobyt stały czy nie) oraz – w momencie spisu:
  - a) były obecne (mieszkały w gminie),
  - b) były nieobecne, ale ich nieobecność trwała krócej niż 3 miesiące,
  - c) były nieobecne dłużej niż 3 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z powodu:
    - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym,
    - pobytu za granicą.
2. Osoby przebywające czasowo dłużej niż 3 miesiące. Dotyczy osób, które w spisie zadeklarowały, że ich stałym miejscem zamieszkania jest inna gmina w kraju, natomiast w miejscu/gminie spisania przebywały czasowo (dłużej niż 3 miesiące) z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas zamierzony.

Do kategorii ludności faktycznej danej gminy nie były zaliczane osoby przybyłe z zagranicy na pobyt czasowy, tj. takie, które nie posiadały stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się). Kategoria nie ujmuje też stałych mieszkańców danej gminy, którzy w momencie spisu przebywali poza gminą dłużej niż 3 miesiące z przyczyn innych niż przebywanie w zakładzie karnym (śledczym) lub pobyt za granicą, tj. osób które przebywały czasowo w innej gminie kraju (zgodnie z przyjętą definicją zostali tam ujęci jako ludność faktyczna). Analogicznie wyodrębniana jest ludność faktyczna dla poszczególnych miejscowości.

Ludność rezydująca (rezydenci). Do rezydentów z punktu widzenia mieszkańców gminy zalicza się:

1. stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania (gminą) przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą). Wyjątek stanowią polscy dyplomaci na placówkach oraz żołnierze stacjonujący na zagranicznych misjach wojskowych, którzy – mimo przebywania za granicą

– zostali zaliczeni do stałych mieszkańców Polski (zgodnie z rekomendacjami EKG ONZ oraz Unii Europejskiej),

2. osoby mieszkające czasowo w gminie przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy bez stałego pobytu w Polsce).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu kategorii rezydentów przyjęto (podobnie jak dla ludności faktycznej): naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby przebywające w zakładach karnych czy aresztach – bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej „przymusowym” opuszczeniem.

WIEK

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z datą przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 31 marca 2011 r.).

Ekonomiczne grupy wieku. Przez ludność w wieku **produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet – 18–59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku mobilnym, tj. w wieku 18–44 lata i niemobilnym, tj. mężczyźni – 45–64 lata, kobiety – 45–59 lat. Przez ludność w wieku **nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w wieku **przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz ludność w wieku **poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

STAN CYWILNY

Ze względu na przepisy prawa obowiązujące w poszczególnych krajach – wyznaczające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich – w spisach ludności przyjęto określanie stanu cywilnego dla osób będących w wieku 15 lat i więcej.

Stan cywilny prawny osób. Definiuje się go jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego w myśli prawa danego kraju (*status de jure*). Zgodnie z prawem polskim występują cztery kategorie stanu cywilnego:

- kawaler, panna – osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim,
- żonaty, zamężna – osoby, których związek małżeński został zawarty zgodnie z prawem świeckim,
- wdowiec, wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka,
- rozwiedziony, rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu.

Osoby, w stosunku do małżeństwa których sąd orzekł separację z prawnego punktu widzenia – w dalszym ciągu pozostają w stanie małżeńskim.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA

Jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie lub formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły niezależnie od trybu jej ukończenia (dziennie, wieczorowo, zaocznie czy eksternistycznie). Informacje o poziomie wykształcenia pozyskiwane były dla wszystkich osób w wieku 13 lat i więcej.

W NSP 2011 w porównaniu ze spisem 2002 klasyfikacja poziomów wykształcenia została poszerzona o dwie pozycje: absolwentów posiadających dyplom ukończenia kolegium (na poziomie szkoły policealnej) oraz absolwentów szkół gimnazjalnych.

Klasyfikacja poziomów wykształcenia:

Wykształcenie wyższe:

- 1 – dotyczy osób ze stopniem naukowym: doktora, doktora habilitowanego, profesora,
- 2 – z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym, uzyskanym po ukończeniu studiów drugiego stopnia (uzupełniających magisterskich) lub jednolitych studiów magisterskich,
- 3 – z tytułem zawodowym: inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty, uzyskanym po ukończeniu studiów pierwszego stopnia (licencjackich, inżynierskich).

Dyplom ukończenia kolegium:

- 4 – dotyczy absolwentów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych (z wyjątkiem organizowanych w ramach szkoły wyższej) oraz absolwentów kolegiów pracowników służb społecznych. Do tej kategorii należy zaliczyć również osoby, które ukończyły studium nauczycielskie.

Wykształcenie policealne:

- 5 – z maturą, pomaturalne – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły pomaturalnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa dojrzałości (matury),
- 6 – bez matury – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły policealnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa ukończenia szkoły średniej.

Wykształcenie średnie:

- 7 – zawodowe z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) w szkole średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającym, liceum zawodowym, liceum technicznym, szkole artystycznej II stopnia),
- 8 – zawodowe bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia szkoły średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającego, liceum zawodowego, liceum technicznego, szkoły artystycznej II stopnia),
- 9 – ogólnokształcące z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) uzyskane w liceum ogólnokształcącym lub w liceum profilowanym lub ukończyły gimnazjum przed 1932 r.; osoby, które ukończyły gimnazjum w latach 1932-1948 (4-letnie) sklasyfikowano w poziomie podstawowym,
- 10 – ogólnokształcące bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego lub liceum profilowanego.

Wykształcenie zasadnicze zawodowe:

- 11 – dotyczy osób, które posiadają świadectwo ukończenia: szkoły zawodowej (zasadniczej szkoły zawodowej lub rolniczej, szkoły przemysłowej, gimnazjum zawodowego itp.), szkoły przysposobienia zawodowego lub rolniczego, korespondencyjnego kursu rolniczego wyłącznie o poziomie zasadniczej szkoły zawodowej oraz szkoły mistrzów.

Wykształcenie gimnazjalne:

- 12 – posiadają osoby, które uzyskały świadectwo ukończenia gimnazjum (gimnazja zaczęły funkcjonować w roku szkolnym 1999/2000). Ponadto do tej kategorii zalicza się absolwentów specjalnych szkół przysposabiających do pracy.

Wykształcenie podstawowe (ukończone):

- 13 – dotyczy osób posiadających świadectwo ukończenia: szkoły podstawowej (przed wojną powszechną) niezależnie od tego, ile klas liczyła (sześć, osiem, czy dawniej cztery), kursów dla

pracujących w zakresie szkoły podstawowej, szkoły artystycznej I stopnia, realizującej jednocześnie program szkoły podstawowej.

Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego:

14 – dotyczy osób, które uczą się w szkole podstawowej, uczyły się w szkole podstawowej, lecz jej nie ukończyły, bądź nigdy nie uczęszczały do szkoły.

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI

W spisie zastosowano definicje aktywności ekonomicznej ludności zalecane przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ i Urząd Statystyczny Unii Europejskiej (Eurostat). Zgodnie z tymi zaleceniami przedmiotem badania był fakt wykonywania pracy, czyli wykonywanie, posiadanie bądź poszukiwanie pracy, a nie formalna sytuacja zawodowa osób badanych w okresie badanego tygodnia – tj. od 25.03. do 31.03.2011 r. Przyjęta kolejność wyodrębniania poszczególnych kategorii ludności w wieku 15 lat i więcej gwarantuje zaklasyfikowanie każdej osoby tylko do jednej z trzech kategorii: pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby uznane za pracujące lub bezrobotne zgodnie z definicjami podanymi poniżej.

Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia (25–31 marca 2011 r.):

- przez co najmniej 1 godzinę wykonywały pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- nie wykonywały pracy (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych, strajku), ale formalnie miały pracę jako pracownicy najemni bądź pracujący na własny rachunek.

Klasyfikacja statusu zatrudnienia wyróżnia następujące kategorie pracujących:

Pracownicy najemni:

- osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, umowa-zlecenie, umowa o dzieło, powołanie, wybór lub mianowanie) w jednostkach państwowych, spółdzielniach, jednostkach organizacji społecznych, politycznych i związków zawodowych, w jednostkach prywatnych (również u osób fizycznych) i w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
- osoby wykonujące pracę nakładczą,
- uczniów (oraz osoby przebywające na praktykach), z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymują wynagrodzenie,
- osoby zatrudnione w rodzinnym gospodarstwie rolnym bądź rodzinnej działalności gospodarczej i jednocześnie otrzymujące za wykonywaną pracę ustalony zarobek lub dochód (niekoniecznie w formie pieniężnej) – niezależnie od związku z gospodarstwem domowym użytkownika gospodarstwa rolnego czy właściciela rodzinnej działalności gospodarczej (np. syn systematycznie pomagający swojemu ojcu w pracy w gospodarstwie rolnym i otrzymujący za to ustalone wynagrodzenie, powinien być traktowany jako pracownik najemny, a nie jako pomagający członek rodziny).

Pracujący na własny rachunek – do tych osób zalicza się:

- właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców indywidualnych gospodarstw rolnych pracujących w tych gospodarstwach,
- członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych,
- agentów we wszystkich systemach agencji,
- osoby prowadzące własną działalność gospodarczą poza rolnictwem (zarejestrowaną lub niezarejestrowaną),
- osoby, którym narzucono zarejestrowanie własnej działalności jako 1-osobowy podmiot gospodarczy;

z tego: **pomagający członkowie rodzin** – osoby, które bez umownego – ustalonego wcześniej – wynagrodzenia pomagały w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej, w tym również w prowadzeniu gospodarstwa rolnego i wykonywały tę pracę w badanym tygodniu.

Pracodawcy – to osoby pracujące na własny rachunek, które w badanym tygodniu zatrudniały przynajmniej 1 pracownika najemnego.

Pracujący na własny rachunek niezatrudniający pracowników.

Bezrobotni są to osoby w wieku 15–74 lata, które spełniły jednocześnie trzy warunki:

1. w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
2. aktywnie poszukiwały pracy tzn. podjęły konkretne działania aby znaleźć pracę, w okresie od 1 do 31 marca,
3. były zdolne/gotowe podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Ludność bierną zawodowo stanowią osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne tzn. osoby, które w badanym tygodniu:

- nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały,
- nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były zdolne/gotowe do jej podjęcia w okresie od 1 do 14 kwietnia,
- nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie: dłuższym niż 3 miesiące lub do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć.

Pracujący i bezrobotni tworzą razem kategorię **aktywnych zawodowo**.

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

W spisie powszechnym ustalano główne i dodatkowe źródło utrzymania dla poszczególnych osób oraz odrębnie dla gospodarstw domowych. Informacje o źródłach dochodów, z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb osób dotyczyły całego roku (12 miesięcy) poprzedzającego moment spisu. Ustalano je niezależnie od stanu aktywności ekonomicznej osób.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność można podzielić na dwie podstawowe kategorie: ludność posiadająca własne źródła utrzymania (w wieku 15 lat i więcej) i ludność utrzymywaną. Do ludności utrzymywanej zaliczono wszystkie osoby niezależnie od wieku nieposiadające własnych źródeł dochodów.

Główne źródło utrzymania osoby jest to źródło przynoszące jej największy zarobek lub dochód. Jeżeli osoba miała w ciągu roku poprzedzającego spis tylko jedno źródło dochodów – było ono jednocześnie jej głównym, a zarazem wyłącznym źródłem utrzymania.

Za **dotatkowe źródło utrzymania** uważa się źródło najważniejsze spośród wszystkich pozostałych po wyodrębnieniu głównego źródła utrzymania, czyli przynoszące dochód drugi pod względem wysokości.

W spisie 2011 wyróżniono następujące grupy źródeł utrzymania:

- dochody (zarobki) z pracy osobiście wykonywanej niezależnie od charakteru zatrudnienia,
- inne dochody pochodzące z własności lub z wynajmu,
- niezarobkowe źródło (w tym emerytury, renty, zasiłki),
- pozostałe źródła osobno nie wymienione,
- pozostawanie na utrzymaniu.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność dzieli się na dwie kategorie:

- posiadający własne źródła utrzymania, do których zaliczono osoby utrzymujące się z dochodów uzyskiwanych w ciągu całego roku poprzedzającego moment spisu: z pracy osobiście wykonywanej, z niezarobkowych źródeł, a także z wynajmu lub z własności,
- utrzymywani, tj. osoby, dla których pozostawanie na utrzymaniu jest źródłem utrzymania. Osobom pozostającym na utrzymaniu wskazany był również rodzaj głównego źródła osoby utrzymującej: dochody z pracy, niezarobkowe źródło, dochody z wynajmu lub własności.

Klasyfikacja źródeł utrzymania

Praca:

- **praca najemna w sektorze publicznym** – dla osób utrzymujących się z dochodów z pracy najemnej w jednostkach, stanowiących własność państwową (Skarbu Państwa lub państwowych osób prawnych) lub własność samorządu terytorialnego oraz własność mieszaną z przewagą własności Skarbu Państwa, osób prawnych, własności państwowej lub samorządowej;
- **praca najemna w sektorze prywatnym** – dla osób utrzymujących się z dochodów z pracy najemnej w jednostkach prowadzących działalność gospodarczą i będących własnością krajową, zagraniczną lub mieszaną, osób fizycznych (w zakładach, przedsiębiorstwach, również w indywidualnych gospodarstwach rolnych lub inną oraz własnością np. spółek, przedsiębiorstw zagranicznych, spółdzielni, partii politycznych, fundacji, organizacji wyznaniowych);
- **praca na rachunek własny poza rolnictwem** – dla osób utrzymujących się z prowadzenia własnej działalności gospodarczej (zarejestrowanej lub niezarejestrowanej), tj. prowadzących zakłady (przedsiębiorstwa) przemysłowe, budowlane, handlowe, hotelowe, lecznice medyczne, lecznice weterynaryjne, zakłady usługowe (różnych branż), szkoły, teatry, przedszkola, żłobki, itp. a także osobom wykonującym wolne zawody, np. lekarzom, również lekarzom weterynarii, prawnikom, artystom, pisarzom, a także osobom, którym narzucono zarejestrowanie własnej działalności jako 1-osobowy podmiot gospodarczy. Do pracujących na rachunek własny poza rolnictwem należy zaliczyć agentów we wszystkich systemach agencji. Do utrzymujących się z pracy na rachunek własny należy zaliczyć także: pomagających – systematycznie i bez umownego wynagrodzenia w prowadzeniu działalności gospodarczej poza rolnictwem – członków rodziny;
- **praca na rachunek własny w rolnictwie** – dla osób utrzymujących się z pracy w swoim gospodarstwie rolnym (działce rolnej) związanej z produkcją roślinną i zwierzęcą, tj. użytkownikom (niezależnie czy są właścicielami, dzierżawcami czy też użytkują grunty z innego tytułu), a także właścicielom zwierząt gospodarskich. Również osobom utrzymującym się z prowadzenia działalności usługowej związanej z rolnictwem, np.: nawożenie pól, opryski upraw, obsługa systemów irygacyjnych, sztuczne unasiennianie zwierząt, usługi pasterskie, usługi w zakresie leśnictwa lub łowiectwa. Do utrzymujących się

z pracy na rachunek własny w rolnictwie (w tym w rodzinnym gospodarstwie rolnym) należy zaliczyć także pomagających systematycznie i bez umownego wynagrodzenia członków rodziny. Odpowiedź tę również zaznaczyć członkom rolniczych spółdzielni produkcyjnych, spółdzielni kółek rolniczych oraz członkom spółek cywilnych w rolnictwie.

Inne dochody:

- **z wynajmu** – dla osób uzyskującym dochody z wynajmu mieszkania, pokoi, budynków mieszkalnych i niemieszkalnych, garażu itp. W opracowaniach wyników NSP 2011 (jeżeli nie zaznaczono inaczej) dochód z wynajmu wyodrębniony jest jako oddzielna pozycja lub grupowany jest razem z pracą na rachunek własny poza rolnictwem. Uzasadnieniem dla przyjęcia takiego rozwiązania jest fakt traktowania dochodów z wynajmu jako pochodzących z prowadzonej działalności gospodarczej. Poprzednio źródło to zaliczane było do niezarobkowych źródeł;
- **z własności** – dla osób utrzymujących się z dochodów z tytułu oddanych w dzierżawę gruntów rolnych, dochodów z lokat kapitałowych (z obrotu akcjami, obligacjami, zysków kapitałowych itp.), z odsetek z oszczędności i udziału w zyskach przedsiębiorstw (dywidend).

Niezarobkowe źródło:

- **emerytura (pracownicza, kombatancka, rolna)** – dla osób utrzymujących się ze wszystkich rodzajów emerytur przyznanych z tytułu pracy lub ubezpieczenia, w kraju lub za granicą;
- **renta strukturalna** – dla osób, które przekazały gospodarstwo rolne i zaprzestały prowadzenia działalności rolniczej. Renta strukturalna wypłacana jest nie dłużej niż do osiągnięcia 65 roku życia przez beneficjenta;
- **renta z tytułu niezdolności do pracy, renta inwalidzka** – dla osób otrzymujących świadczenia (stałe lub okresowe) uzyskane na podstawie orzeczenia komisji lekarskich (odpowiedniego organu orzekającego) o całkowitej lub częściowej utracie zdolności do wykonywania pracy, jak również dla osób utrzymujących się ze świadczenia rehabilitacyjnego, renty szkoleniowej, renty powypadkowej;
- **renta rodzinna (wdowia, sieroca)** – dla osób utrzymujących się z dochodów ze świadczenia przyznanego uprawnionym członkom rodziny po śmierci współmałżonka, rodzica lub innej osoby oraz zagranicznych rent rodzinnych. Rentę przyznaną na dzieci poniżej 15 lat należy uznać jako źródło utrzymania osoby wychowującej te dzieci;
- **renta socjalna** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego na skutek całkowitej niezdolności do pracy z powodu inwalidztwa powstałego przed ukończeniem 18 roku życia lub przed ukończeniem 25 roku życia, w trakcie nauki w szkole ponadpodstawowej lub wyższej;
- **zasiłek dla bezrobotnych** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego osobom zarejestrowanym w powiatowych urzędach pracy na określony czas trwania bezrobocia;
- **świadczenia i zasiłki przedemerytalne** – dla osób utrzymujących się z takich świadczeń. Występować mogą o nie osoby, które łącznie spełniają określone warunki: utrata pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, wiek, staż dotychczasowej pracy, rejestracja w urzędzie pracy. Świadczenie przyznane jest na czas określony tzn. do osiągnięcia przez beneficjenta wieku emerytalnego;
- **świadczenia pomocy społecznej** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego osobom, które ze względu na niskie dochody, często zły stan zdrowia, wiek jak również trudną sytuację rodzinną nie w stanie funkcjonować bez dodatkowej pomocy.

Pozostałe źródła dochodów osobno nie wymienione – dla osób utrzymujących się z dochodów ze źródeł innych niż wymienione w pozycjach powyżej np. alimenty od osób prywatnych, stypendium naukowe, sportowe.

Na utrzymaniu – dla osób pozostających na utrzymaniu innych osób posiadających własne źródła dochodów.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Osoba niepełnosprawna to osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Przez czynności zwykłe (podstawowe) dla danego wieku należy rozumieć:

- dla niemowląt – prawidłową reakcję na bodźce zewnętrzne (płacz, uśmiech, właściwe gesty i odruchy),
- dla dzieci w wieku przedszkolnym – zdolność brania udziału w grach i zabawach w grupie rówieśników,
- dla dzieci w wieku szkolnym – uczęszczanie do szkoły oraz uczestnictwo we wszystkich rodzajach obowiązkowych zajęć,
- dla osób w wieku aktywności zawodowej – pracę zawodową, naukę lub prowadzenie gospodarstwa domowego,
- dla osób w wieku starszym – podstawową samoobsługę przy czynnościach higienicznych, zakupach, przyrządzaniu posiłków itp.

Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na 3 podstawowe grupy:

- **osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie**, tj. takie, które posiadają odpowiednie orzeczenie/a wydane przez organ do tego uprawniony i równocześnie mają (odczuwają) ograniczenie zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku,
- **osoby niepełnosprawne prawnie**, tj. takie, które posiadają odpowiednie orzeczenie/a wydane przez organ do tego uprawniony,
- **osoby niepełnosprawne tylko biologicznie**, tj. takie, które takiego/ich orzeczenia/orzeczeń nie posiada/ją, ale odczuwa/ją ograniczenie zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku.

Rozróżnia się 3 stopnie ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych: **całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną**. We wszystkich przypadkach chodzi o stany długotrwałe, tj. takie, które trwają lub przewiduje się, że będą trwały 6 miesięcy lub dłużej.

Czas trwania ograniczonej zdolności wykonywania zwykłych czynności został podzielony wg następujących grup:

- od 6 miesięcy do 1 roku,
- od 1 roku do 5 lat,
- od 5 lat do 10 lat,
- 10 lat lub dłużej.

Klasyfikacja grup schorzeń i chorób, które powodują ograniczenie zwykłych czynności życiowych:

- uszkodzenia i choroby narządu ruchu,
- uszkodzenia i choroby narządu wzroku,
- uszkodzenia narządu słuchu,
- schorzenia układu krążenia,
- schorzenia neurologiczne,
- inne schorzenia osobno nie wymienione.

2. METODY ZASTOSOWANE W OPRACOWANIU WYNIKÓW SPISU

Szczegółowe wyjaśnienia dotyczące jakości wyników w spisie pełnym oraz w badaniu reprezentacyjnym zostały przedstawione w publikacji GUS „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”. W publikacji tej zawarto również opis sposobu łączenia danych pozyskanych z różnych źródeł, schematu losowania próby w badaniu reprezentacyjnym, uogólniania wyników badania reprezentacyjnego oraz obszernie omówiono precyzję estymacji wartości globalnych, której przykładową interpretację podajemy poniżej: Do oceny jakości wyników badania reprezentacyjnego wyznacza się tzw. wskaźniki precyzji estymacji¹.

Poniżej przykładowe interpretacje wskaźnika precyzji dla wartości globalnej oszacowanej na podstawie badania reprezentacyjnego liczby osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0–15 lat. Wskaźnik $CV=0,68\%$ oznacza, że prawdziwa wartość estymowanego parametru wynosi 111303 ± 1483 .

Wskaźnik CV można wykorzystywać także do wyznaczania przedziału ufności, który z określonym prawdopodobieństwem (tzw. poziomem ufności, np. 95%) pokrywa prawdziwą wartość estymowanego parametru. Na przykład dla poziomu ufności 95% granice takiego przedziału mają postać: $Y \pm 1,96 * Y * CV / 100$. Jeżeli oszacowana liczba wynosiła 111303 a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=0,68\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 109820–112786 obejmuje prawdziwą liczbę takich osób.

Kolejny przykład. Wskaźnik precyzji dla tej samej zmiennej, tj. liczby osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0-15 lat w województwie podlaskim wynosił 4,19%. Jeżeli oszacowana liczba osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0–15 lat w województwie podlaskim wynosiła 2458 osób, a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=4,19\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 2256–2660 pokrywa prawdziwą liczbę takich osób.

Wyliczenia te wskazują, że dla rzadkich zdarzeń (mniejszych liczebności), wynikających z dużego rozproszenia jednostek lub z nierównomiernego rozkładu zmiennych – wartości globalne tych zmiennych szacowane na podstawie wyników badania reprezentacyjnego – są obciążone większym błędem losowym.

Dlatego w odniesieniu do całego kraju, gdzie oszacowana na podstawie badania reprezentacyjnego liczebność omawianej kategorii osób niepełnosprawnych wyniosła przeszło 111 tys., ustalony przedział ufności kształtował się na poziomie $\pm 1,3\%$, zaś dla województwie podlaskiego, gdzie analogiczna liczebność wynosiła niecałe 2,5 tys., przedział ufności to już $\pm 8,2\%$.

---

¹ Patrz „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna” str. 49,
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LUD_ludnosc_stan_str_dem_spo_NSP2011.pdf

Rozdział I. ŹRÓDŁA UTRZYMANIA LUDNOŚCI

Wyniki spisów powszechnych są najpełniejszym źródłem danych o ludności i gospodarstwach domowych.

W NSP 2011 ustalano źródła dochodów (główne i dodatkowe), z których pochodziły środki na finansowanie potrzeb ludności uzyskane w ciągu całego roku (12 miesięcy) poprzedzających moment krytyczny spisu, tj. dzień 31 marca 2011 r. Nie zbierano natomiast danych dotyczących wysokości uzyskiwanych dochodów.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność w 2011 r., podobnie jak w poprzednich spisach, można podzielić na dwie kategorie: ludność posiadającą własne źródła utrzymania i ludność utrzymywaną.

Do pierwszej kategorii zalicza się utrzymujących się z własnych dochodów uzyskiwanych z osobiście wykonywanej (w ciągu roku) pracy najemnej lub na rachunek własny (do kategorii tej zaliczono również osoby pomagające bez umownego wynagrodzenia w prowadzeniu działalności gospodarczej – rolniczej lub pozarolniczej – członkowi wspólnego gospodarstwa domowego), posiadających niezarobkowe źródło, a także dochody z własności oraz z wynajmu. W tym ostatnim przypadku wynajem traktowany jest jako dochód z prowadzonej działalności gospodarczej i agregowany zwykle z dochodami z pracy na rachunek własny poza rolnictwem.

Druga kategoria ludności według źródeł utrzymania to osoby, które nie posiadając własnych źródeł dochodów – korzystają ze źródeł utrzymujących je osób.

1.1. Zmiany w latach 2002 i 2011

W latach 2002–2011, tj. w okresie dzielącym oba spisy ludności wystąpiły głębokie zmiany, nie tylko społeczno-gospodarcze, ale także demograficzne, co wpłynęło na źródła utrzymania ludności. Analizując dwie podstawowe kategorie ludności, tzn. posiadających własne źródła utrzymania i utrzymywanych, to w 2011 r. w województwie kujawsko-pomorskim wśród ogółu ludności udział osób z pierwszej grupy wyniósł 65,0%, co oznacza wzrost w porównaniu z wynikami z 2002 r. o 4,8 p.proc. Znaczne zmniejszenie odnotowano w przypadku drugiej grupy osób tj. osób utrzymywanych – spadek z 38,8% do 30,8% w 2011 r., (o 8,0 p.proc.). Niewątpliwym wpływem na struktury ludności według źródeł utrzymania mają czynniki demograficzne, w tym znaczne zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 494,7 tys. w 2002 r. do 404,2 tys. w 2011 r.). Osoby z tej grupy wiekowej sporadycznie deklarują własne źródła utrzymania, pozostając niemal w stu procentach na utrzymaniu. Braki danych mogą rzutować na zniekształcenie struktur według różnych cech, w tym szczególnie w kwestiach ekonomicznych. Liczną grupą ludności, o której nie zebrano bardziej szczegółowych danych w różnych obszarach tematycznych, są przede wszystkim osoby przebywające za granicą 12 miesięcy lub dłużej.

W 2011 r. dochody z pracy jako źródło utrzymania deklarowało 774,1 tys. mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego i ich liczba w porównaniu z wynikami spisu 2002 wzrosła o 116,8 tys. osób, tj. o 17,8%. Należy zwrócić uwagę, że najwyższą dynamikę zmian w stosunku do 2002 r. obserwuje się w odniesieniu do źródła, jakim były dochody z pracy najemnej – w 2011 r. takich osób było 624,0 tys., a w 2002 r. – 502,3 tys., (dynamika na poziomie 124,2). Zmniejszenie się liczby zaobserwowano w przypadku osób utrzymujących się z pracy na rachunek własny (o 3,1%) – takich osób było 150,1 tys. W analizowanym okresie zaobserwowano zdecydowane, bo o 19,7%, zmniejszenie się liczby osób pozostających na utrzymaniu.

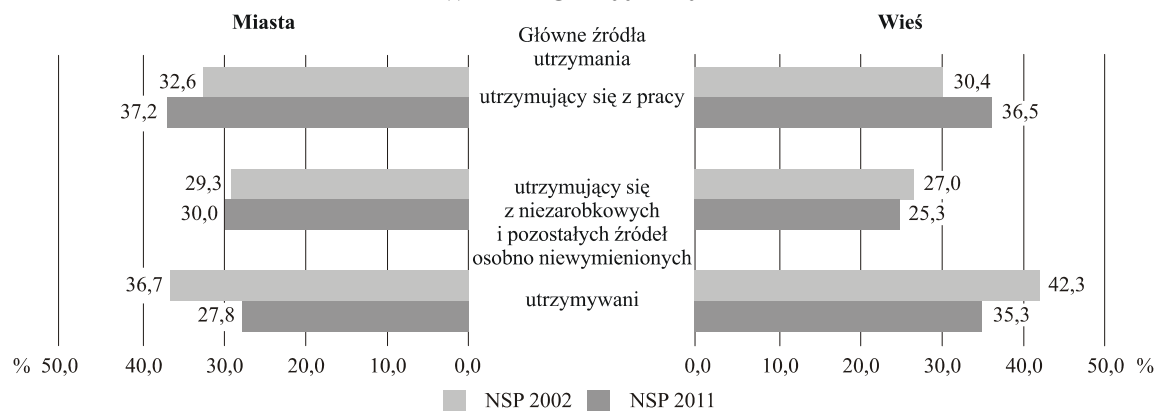
Tabl. 1.1. Ludność według głównego źródła utrzymania i płci na podstawie wyników spisów w latach 2002 i 2011

GŁÓWNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA	2002		2011				2002=100
	ogółem		ogółem	mężczyźni	kobiety		
	w tys.	w %	w tys.	w %			
OGÓŁEM^a	2069,3	100,0	2097,6	100,0	100,0	100,0	101,4
Posiadający własne źródło utrzymania	1245,4	60,2	1364,3	65,0	66,4	63,7	109,6
w tym:							
dochody z pracy	657,3	31,8	774,1	36,9	42,9	31,3	117,8
najemnej	502,3	24,3	624,0	29,7	33,7	26,0	124,2
na rachunek własny ^b	154,9	7,5	150,1	7,2	9,2	5,3	96,9
niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno niewymienione ^c	588,1	28,4	590,2	28,1	23,5	32,5	100,4
Na utrzymaniu	802,9	38,8	645,1	30,8	29,3	32,1	80,3

^a W dalszym podziale nie uwzględniono nieustalonego źródła utrzymania dla osób przebywających za granicą co najmniej 12 miesięcy i pozostałych. ^b Łącznie z dochodami z wynajmu. ^c Dla porównania z NSP 2002 łącznie z pozostałymi źródłami osobno nie wymienionymi.

Porównując strukturę ludności w latach 2002 i 2011 w województwie kujawsko-pomorskim według głównego źródła utrzymania pod względem miejsca zamieszkania obserwuje się zmiany w miastach i na wsi.

LUDNOŚĆ WEDŁUG GŁÓWNEGO ŹRÓDŁA UTRZYMANIA I MIEJSCA ZAMIESZKANIA W LATACH 2002 I 2011

W miastach w 2011 r. odsetek osób utrzymujących się z pracy wyniósł 37,2% i w zestawieniu z wynikami spisu z 2002 r. udział osób utrzymujących się z dochodów z pracy znacznie się zwiększył (o 4,6 p.proc.), natomiast niezarobkowe źródło łącznie z pozostałymi osobno niewymienionymi pozostało na podobnym poziomie co w 2002 r. (nieznaczny wzrost na poziomie 0,7 p.proc.).

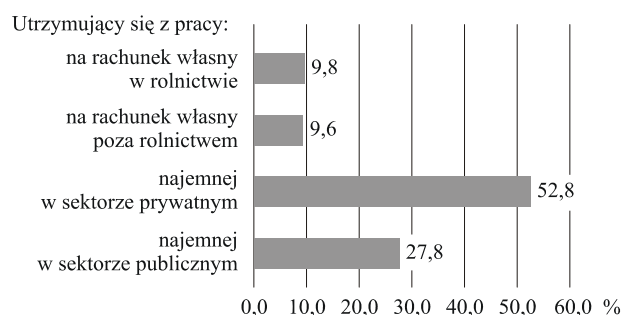
Podobnie jak w miastach, również na wsi obserwuje się zwiększenie odsetka osób utrzymujących się głównie z pracy – 36,5% w 2011 r. (w 2002 r. było to 30,4%). Niezarobkowe źródła łącznie z pozostałymi osobno niewymienionymi stanowiły podstawę utrzymania dla co czwartego mieszkańca obszarów wiejskich (spadek o 1,7 p.proc. w porównaniu z 2002 r.).

W porównywanych latach zarówno w miastach, jak i na wsi odnotowano znacznie mniejszy udział ludności nieposiadającej własnych źródeł dochodów, tj. pozostających na utrzymaniu. O ile w 2002 r. ich odsetek ukształtował się na poziomie 36,7% w miastach i 42,3% na wsi, to według wyników NSP 2011 udział takich osób wyniósł odpowiednio 27,8% i 35,3%.

1.2. Źródła utrzymania

Zgodnie z wynikami spisu w 2011 r. wśród ogółu ludności województwa 65,0% mieszkańców (1364,3 tys.) posiadało własne źródło utrzymania. Utrzymanie się z dochodów z pracy zadeklarowało 36,9% ogółu mieszkańców (774,1 tys.). Wśród ogółu ludności utrzymującej się z tego źródła dochodów – praca w sektorze publicznym stanowiła główne źródło utrzymania dla 215,4 tys. osób, tj. 27,8% ogółu populacji. Oznacza to, że 72,2% utrzymujących się z pracy (pracujących najemnie, na rachunek własny lub w charakterze pomagającego bez umownego wynagrodzenia członka wspólnego gospodarstwa domowego) uzyskiwało dochody w sektorze prywatnym. Dla ponad połowy osób, tj. 408,7 tys. (52,8%) utrzymujących się z pracy – dochody z pracy najemnej w sektorze prywatnym stanowiły podstawę utrzymania. Blisko co piąta osoba (19,4%) utrzymywała się z pracy na rachunek własny – poza rolnictwem lub w rolnictwie. Nieco wyższy był odsetek ludności utrzymującej się z pracy na rachunek własny w rolnictwie (9,8%, wobec 9,6% deklarującej pracę poza rolnictwem).

LUДНОŚĆ UTRZYMUJĄCA SIĘ Z PRACY WEDŁUG SEKTORA WŁASNOŚCI W 2011 R.

Struktura podstawowego podziału ludności według źródeł utrzymania, tzn. na posiadających własne źródła i utrzymywanych jest zbliżona dla obu płci. Jednak rozpatrując poszczególne rodzaje źródeł dla kobiet i mężczyzn obserwuje się istotne różnice. W 2011 r. mężczyźni nieco częściej niż kobiety posiadali własne źródła utrzymania – odpowiednio 66,4% i 63,7%. Tylko co trzecia kobieta (31,3%; o 11,6 p.proc. mniej niż w przypadku mężczyzn) traktowała dochody z pracy jako główne źródło utrzymania, a z dochodów z pracy najemnej utrzymywało się 26,0% kobiet i 33,7% mężczyzn. Kobiety znacznie rzadziej niż mężczyźni uzyskiwały dochody z pracy na rachunek własny (5,3%, wobec 9,2%). Prawie równie często jak z dochodów z pracy (najemnej i na rachunek własny łącznie) kobiety utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (32,5%, wobec 23,5% mężczyzn), co oznacza, że dla prawie co trzeciej kobiety i rzadziej niż co czwartego mężczyzny niezarobkowe źródła stanowiły podstawę ich utrzymania. Kobiety na utrzymaniu stanowiły 32,1% i było ich więcej o 2,8 p.proc. w porównaniu do mężczyzn.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2011 r. zaobserwowano także różnice w strukturze źródeł utrzymania według płci i miejsca zamieszkania. Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety utrzymywali się z dochodów z pracy (odpowiednio 42,9% i 31,3%). W miastach zbiorowość mężczyzn utrzymujących się z pracy wynosiła 255,6 tys. (42,5%), natomiast na wsi stanowili oni zbiorowość 180,7 tys. osób (ich udział w strukturze źródeł utrzymania był nieco wyższy i wyniósł 43,5%).

Z kolei dla kobiet zamieszkałych w miastach praca stanowiła podstawę utrzymania dla 216,4 tys. (32,4%), a dla kobiet zamieszkałych na wsi dla 121,4 tys. (29,4%).

Rozpatrując sektor własności miejsca pracy zauważa się, że zarówno wśród osób zamieszkałych w miastach, jak i na wsi dominującym źródłem utrzymania były dochody uzyskiwane z pracy w sektorze prywatnym (najemnej i na rachunek własny). Należy jednak zauważyć, że nieco wyższy był udział mężczyzn i kobiet utrzymujących się z tego rodzaju źródła zamieszkałych na wsi i wynosił odpowiednio 36,9% – dla mężczyzn, 21,2% – dla kobiet. W miastach odsetki te kształtowały się następująco – dla mężczyzn 31,7%, a dla kobiet – 19,2%.

Tabl. 1.2. Ludność według rodzaju głównego źródła utrzymania, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

GŁÓWNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA	Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
W TYSIĄCACH						
OGÓLEM^a	1269,8	601,5	668,3	827,8	415,3	412,5
W % OGÓLEM						
Dochody z pracy	37,2	42,5	32,4	36,5	43,5	29,4
najemnej	32,8	36,6	29,4	25,0	29,6	20,4
w sektorze publicznym	12,1	10,8	13,3	7,5	6,7	8,2
w sektorze prywatnym	20,7	25,8	16,2	17,6	23,0	12,2
na rachunek własny	4,4	5,9	3,0	11,4	13,9	9,0
poza rolnictwem ^b	4,0	5,5	2,7	2,8	3,8	1,7
w rolnictwie	0,3	0,4	0,3	8,7	10,0	7,3
Niezarobkowe źródło	27,7	22,8	32,1	23,5	20,0	27,0
w tym:						
emerytura	18,8	14,7	22,5	14,5	11,4	17,5
renty	6,0	5,3	6,6	6,3	6,1	6,5
Pozostałe źródła dochodów osobno niewymienione	2,3	2,0	2,6	1,8	1,7	1,8
Pozostający na utrzymaniu	27,8	27,5	28,0	35,3	31,9	38,7

a Dochody z własności oraz nieustalone źródło utrzymania tylko w pozycji „ogółem”. *b* Łącznie z dochodami z wynajmu.

Struktura osób utrzymujących się z dochodów z pracy w sektorze prywatnym różni się pod względem płci utrzymujących się z pracy na rachunek własny. Zarówno w miastach, jak i na wsi, zdecydowanie częściej z tego źródła utrzymywali się mężczyźni. Należy zwrócić jednak uwagę na wyższy udział mężczyzn zamieszkałych na wsi głównie utrzymujących się z pracy na rachunek własny (13,9%, wobec 5,9% dla mężczyzn zamieszkałych w miastach) i była to dla nich głównie praca w rolnictwie (10,0%). Kobiety na wsi nieco rzadziej niż mężczyźni utrzymywały się głównie z pracy na rachunek własny (9,0%, w tym w rolnictwie 7,3%).

Wśród mężczyzn mieszkających w miastach utrzymujących się z pracy na rachunek własny największy udział stanowili utrzymujący się z pracy poza rolnictwem (5,5%); wśród kobiet udział ten był zdecydowanie niższy (2,7%).

Odmienne sytuacja przedstawiała się wśród osób mieszkających w miastach i na wsi utrzymujących się z pracy najemnej w sektorze publicznym. Z tego źródła częściej utrzymywały się kobiety niż mężczyźni. Wśród ogółu kobiet zamieszkałych w miastach udział ten wynosił 13,3%, natomiast dla kobiet zamieszkałych na wsi – 8,2%. Udziały mężczyzn utrzymujących się z pracy najemnej w sektorze publicznym były nieco niższe i kształtowały się następująco: w miastach 10,8%, a na wsi 6,7%.

Analizując strukturę źródeł utrzymania osób zamieszkałych w miastach i na wsi utrzymujących się z niezarobkowych źródeł obserwuje się także istotne różnice. W tej grupie osób zdecydowanie przeważają kobiety – w miastach zbiorowość kobiet utrzymujących się z niezarobkowych źródeł wynosiła 214,7 tys. (32,1% ogółu kobiet mieszkających w miastach), natomiast na wsi ich zbiorowość wynosiła 111,6 tys. (27,0%). Zarówno mieszkanki miast, jak i wsi, utrzymujące się z niezarobkowych źródeł najczęściej jako główne źródło wskazywały emeryturę – w miastach ich udział wynosił 22,5%, na wsi był nieco niższy i wynosił 17,5%. Renta stanowiła główne źródło utrzymania dla ponad 6% kobiet, zarówno mieszanek miast, jak i na wsi.

Zbiorowość mężczyzn utrzymujących się z innych dochodów niż praca w miastach wynosiła 137,0 tys. (22,8%), a na wsi było ich 83,2 tys. (20,0%).

Analizując źródło utrzymania, jakim jest emerytura można zaobserwować, że mężczyźni rzadziej niż kobiety utrzymywali się z takiego świadczenia. Niemal 15% mężczyzn mieszkających w miastach i ponad 11% mężczyzn mieszkających na wsi utrzymywało się z emerytury. Renta stanowiła podstawę utrzymania dla 5,3% mężczyzn w miastach i dla 6,1% mężczyzn na wsi.

1.3. Źródła utrzymania a wiek ludności

Wyniki NSP 2011 wykazały nieznaczny wzrost ludności województwa kujawsko-pomorskiego (o 1,4%) w porównaniu z 2002 r. Zmieniła się struktura wieku ludności, co może mieć wpływ na indywidualne źródła utrzymania poszczególnych osób. Analizując wiek oraz posiadanie źródła utrzymania można stwierdzić pewne prawidłowości. Osoby w wieku przedprodukcyjnym (0–17 lat) nie posiadają na ogół własnych źródeł dochodów pozostając głównie na utrzymaniu (98,1%); jedynie 0,9% posiadało własne źródła utrzymania. Odmiennie kształtuje się struktura według źródeł utrzymania w kolejnych grupach wieku.

W wieku produkcyjnym około 3/4 osób niezależnie od płci, posiadało własne źródła utrzymania, wśród których dominowały dochody z pracy (56,6%). Źródła niezarobkowe i pozostałe źródła osobno niewymienione stanowiły podstawę utrzymania dla 19,8% osób tej grupy. Pozostawanie na utrzymaniu zadeklarowało 17,8% osób w wieku produkcyjnym.

Poddając bardziej szczegółowej analizie osoby w wieku aktywności zawodowej stosowany jest zwykle podział na osoby w wieku największej aktywności, tzn. w wieku tzw. produkcyjnym mobilnym (18-44 lata, niezależnie od płci) oraz w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-59 lat kobiety i 45-64 lata mężczyźni). Analizując źródła utrzymania osób będących w wieku mobilnym w stosunku do ogółu ludności w wieku produkcyjnym – mniejszy jest odsetek osób posiadających własne źródła utrzymania (69,8%), a zwiększył się odsetek utrzymywanych – do 23,0%. Wśród posiadających własne źródła utrzymania zwiększył się odsetek osób utrzymujących się z pracy (o 2,7 p.proc.), natomiast zdecydowanie mniej osób (o 9,3 p.proc.) deklaroowało źródła niezarobkowe w porównaniu z ogółem osób w wieku produkcyjnym.

Tabl. 1.3. Ludność według głównego źródła utrzymania, płci i ekonomicznych grup wieku w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	W tym główne źródło utrzymania ^a :		
		dochody z pracy	niezarobkowe i pozostałe źródła	na utrzymaniu
		w % ogółem		
OGÓŁEM	2097,6	36,9	28,1	30,8
w wieku:				
Przedprodukcyjnym	404,2	0,2	0,7	98,1
Produkcyjnym	1355,0	56,6	19,8	17,8
mobilnym	840,0	59,3	10,5	23,0
niemobilnym	515,1	52,2	35,1	9,3
Poprodukcyjnym	338,4	2,0	94,1	2,2
MĘŻCZYŹNI	1016,7	42,9	23,5	29,3
w wieku:				
Przedprodukcyjnym	206,9	0,2	0,8	98,1
Produkcyjnym	708,9	61,2	19,9	13,3
mobilnym	425,9	65,5	8,8	18,7
niemobilnym	283,0	54,6	36,6	5,3
Poprodukcyjnym	100,9	2,3	95,8	0,4

^a W dalszym podziale nie uwzględniono dochodów z własności i nieustalonego źródła utrzymania.

Tabl. 1.3. Ludność według głównego źródła utrzymania, płci i ekonomicznych grup wieku w 2011 r. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	W tym główne źródło utrzymania ^a :		
		dochody z pracy	niezarobkowe i pozostałe źródła	na utrzymaniu
		w % ogółem		
KOBIETY	1080,9	31,3	32,5	32,1
w wieku:				
Przedprodukcyjnym	197,3	0,1	0,7	98,1
Produkcyjnym	646,1	51,5	19,8	22,7
mobilnym	414,1	52,8	12,2	27,4
niemobilnym	232,0	49,3	33,3	14,2
Poprodukcyjnym	237,5	1,9	93,4	3,0

a W dalszym podziale nie uwzględniono dochodów z własności i nieustalonego źródła utrzymania.

Spośród osób w wieku niemobilnym 87,3% deklarowało posiadanie własnych źródeł utrzymania. Wśród nich 52,2% stanowiły dochody z pracy i 35,1% z niezarobkowych źródeł. Oznacza to, że w tej grupie wieku znalazła się część osób, które zakończyły już pracę zawodową i korzystają ze świadczeń emerytalnych lub innych świadczeń społecznych. Część z tych osób może jednak nadal pracować, ale ich dochody z pracy nie stanowią już głównego źródła utrzymania.

Zupełnie inna jest sytuacja osób w wieku poprodukcyjnym – niemalże sto procent osób z tej grupy (96,1%) posiadało własne źródła utrzymania. Aż 94,1% stanowiły źródła niezarobkowe, dla 2,0% osób były to dochody z pracy, a zaledwie 2,2% deklarowało pozostawanie na utrzymaniu.

Struktura źródeł utrzymania ludności według wieku różni się dla mężczyzn oraz kobiet. Istotne różnice obserwujemy rozpatrując główne źródło utrzymania osób w wieku produkcyjnym (mobilnym i niemobilnym). Ponad 98% mężczyzn i ponad 95% kobiet w wieku poprodukcyjnym posiadało własne – głównie niezarobkowe – źródło utrzymania.

Analizując sytuację osób w wieku produkcyjnym zauważa się wyższy (81,1%) udział mężczyzn niż kobiet (71,3%) posiadających własne źródła utrzymania. Wśród nich dochody z pracy jako podstawę utrzymania deklarowało 61,2% mężczyzn oraz 51,5% kobiet. Niemal na tym samym poziomie ukształtował się odsetek mężczyzn i kobiet utrzymujących się z niezarobkowych oraz pozostałych źródeł osobno niewymienionych i wynosił 19,9% dla mężczyzn a dla kobiet 19,8%. Z kolei 13,3% mężczyzn i 22,7% kobiet w wieku produkcyjnym pozostawało na utrzymaniu.

Biorąc pod uwagę osoby będące w wieku produkcyjnym mobilnym (18–44 lata) nadal najwyższy udział zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet, stanowili utrzymujący się z dochodów z pracy – dla 65,5% mężczyzn w wieku mobilnym i dla 52,8% kobiet, praca była głównym źródłem utrzymania. Niski odsetek obserwowany jest wśród osób w wieku mobilnym utrzymujących się z niezarobkowych źródeł – częściej były to kobiety i ich udział wyniósł 12,2% (mężczyzn – 8,8%). W tym przedziale wiekowym również kobiety, częściej niż mężczyźni, pozostawały na utrzymaniu innych osób, odpowiednio 27,4% i 18,7%.

Wśród osób w wieku niemobilnym posiadanie własnych źródeł utrzymania deklarowało 91,2% mężczyzn w wieku 45–64 lata, a wśród kobiet w wieku 45–59 lat – nieco mniej, bo 82,6%. W przypadku mężczyzn 54,6% utrzymywało się z pracy, a 36,6% z niezarobkowych źródeł. Nieco mniej kobiet w wieku niemobilnym utrzymywało się z dochodów z pracy (49,3%) i z niezarobkowych źródeł (33,3%). W wieku niemobilnym częściej na utrzymaniu pozostawały kobiety (14,2%) niż mężczyźni (5,3%).

Dla mężczyzn w wieku poprodukcyjnym (tzn. w wieku 65 lat i więcej), podobnie jak dla kobiet (w wieku 60 lat i więcej), podstawę utrzymania stanowiły niezarobkowe źródła – ich udziały w obu grupach ukształtowały się na poziomie przekraczającym 90%. Dochody z pracy jako źródło utrzymania deklarowało 2,3% mężczyzn i 1,9% kobiet. Nieco więcej kobiet w tym wieku pozostawało na utrzymaniu i ich udział wyniósł 3,0%, a w przypadku mężczyzn 0,4%.

1.4. Ludność utrzymująca się z dwóch źródeł dochodów

Przedstawiając charakterystykę osób według głównego źródła utrzymania należy również dokonać analizy zbiorowości osób, które w ciągu roku utrzymywały się z dwóch źródeł dochodu. W województwie kujawsko-pomorskim w 2011 r. wśród 1364,3 tys. osób posiadających własne źródła utrzymania 91,3% utrzymywało się z jednego źródła, a tylko 8,7% posiadało drugie źródło.

Tabl. 1.4. Ludność posiadająca własne źródła utrzymania według rodzaju głównego i dodatkowego źródła dochodów w 2011 r.

GŁÓWNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA	Ogółem w tys.	Ludność utrzymująca się z:		W tym dodatkowe źródło utrzymania:		
		jednego źródła do- chodu	dwóch źró- deł dochodu	dochody z pracy		niezarobkowe źródło dochodów
				razem	w tym na rachunek własny w rolnictwie	
		w % ogółem		w % ludności posiadającej dwa źródła		
OGÓŁEM^a	1364,3	91,3	8,7	55,0	14,4	26,2
w tym:						
Dochody z pracy	774,1	90,4	9,6	51,5	18,9	30,7
najemnej	624,0	90,8	9,2	52,1	19,7	28,3
na rachunek własny	150,1	89,1	10,9	49,6	16,1	39,0
Niezarobkowe źródła	546,5	92,3	7,7	62,6	7,2	15,6
w tym:						
emerytury	358,7	93,1	6,9	78,0	7,3	8,4
renty	128,4	90,5	9,5	49,4	9,1	28,8

^a W dalszym podziale nie uwzględniono pozostałych źródeł i dochodów z własności.

Wśród utrzymujących się z dwóch źródeł dochodów, jako dodatkowe źródło najczęściej deklarowano dochody z pracy (55,0%), a następnie niezarobkowe źródło dochodów (26,2%). Spośród osób, które jako dodatkowe źródło utrzymania wskazały pracę dla 14,4% była to praca w rolnictwie.

Najczęściej posiadanie dwóch źródeł dochodów odnotowano wśród osób utrzymujących się głównie z pracy na rachunek własny (10,9%) i dla 49,6% tych osób były to głównie dochody z innej pracy, a dla 39,0% niezarobkowe źródło. Nieco mniej osób (9,2%) utrzymujących się głównie z pracy najemnej deklarowało posiadanie drugiego źródła dochodu – wśród 52,1% wskazywało pracę, a 28,3% niezarobkowe źródło.

Osoby utrzymujące się głównie z niezarobkowych źródeł rzadziej (7,7%) niż utrzymujący się z pracy posiadali drugie źródło utrzymania. Biorąc pod uwagę rodzaj głównego świadczenia zauważa się jednak różnice. Wśród nich częściej dwa źródła posiadały osoby utrzymujące się rent (9,5%) i dla 49,4% były to dochody z pracy, a dla 28,8% inne niż renta niezarobkowe źródła. Z kolei tylko 6,9% utrzymujących się głównie z emerytur (pracowniczej lub rolnej) zadeklarowało dwa źródła dochodu. Aż 78,0% z nich jako dodatkowe źródło wskazywało dochody z pracy, a tylko 8,4% inne niż emerytura niezarobkowe źródło dochodów.

1.5. Źródła utrzymania a poziom wykształcenia ludności

Wyniki NSP 2011 wykazały, iż wzrósł w porównaniu z wynikami poprzedniego spisu poziom wykształcenia ludności mierzony odsetkiem posiadających wykształcenie co najmniej średnie. Wśród ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej odsetek takich osób w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 44,7% w 2011 r., wobec 38,6% w 2002 r. Obserwuje się wyraźny wpływ poziomu wykształcenia na rodzaj posiadanego źródła utrzymania. Podkreślić należy duży wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym z 8,6% w 2002 r. do 14,4% w 2011 r.

W 2011 r. wśród utrzymujących się głównie z pracy odsetek osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 61,2% (w 2002 r. było to 53,8%). Zmiany zaobserwowano głównie analizując udział osób z wykształceniem wyższym, których w 2011 r. było 24,6%, wobec 16,1% w 2002 r. (wzrost o 8,5 p.proc.). Chociaż osoby z wykształceniem średnim i policealnym dominują w strukturze ludności utrzymującej się z pracy (36,6%), to ich odsetek w porównaniu z 2002 r. obniżył się o 1,1 p.proc. Mniejszy jest udział osób utrzymujących się z dochodów z pracy posiadających wykształcenie niższe niż średnie. W 2011 r. osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowiły 30,7% (w 2002 r. – 34,3%). Zmniejszył się również udział osób z wykształceniem podstawowym ukończonym i gimnazjalnym (8,1%, wobec 11,7% w 2002 r.).

Wśród ogółu utrzymujących się z niezarobkowych oraz pozostałych osobno niewymienionych źródeł udział osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie w 2011 r. wyniósł 34,7% (w 2002 r. – 28,4%), co oznacza że większość w tej grupie posiadała wykształcenie poniżej średniego. Dominowały osoby z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym – 35,7% (w 2002 r. – 42,1%, tj. spadek o 6,4 p.proc.) oraz zasadniczym zawodowym – 27,4% (w 2002 r. – 24,6%).

Tabl. 1.5. Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i głównego źródła utrzymania w latach 2002 i 2011

GŁÓWNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA	Ogółem w tys.	W tym poziom wykształcenia:				
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone i gimna- zjalne ^a	podstawowe nieukoń- czone i bez wykształcenia szkolnego
		w % ogółem				
OGÓŁEM^b						
2002	1680,3	8,6	30,0	28,0	30,1	2,1
2011	1772,1	14,4	30,3	25,9	23,6	0,8
w tym:						
Dochody z pracy						
2002	657,3	16,1	37,7	34,3	11,7	0,1
2011	774,1	24,6	36,6	30,7	8,1	0,0
Niezarobkowe źródło ^c						
2002	584,5	4,8	23,6	24,6	42,1	4,7
2011	587,9	7,6	27,1	27,4	35,7	2,2
Na utrzymaniu						
2002	417,1	2,5	27,3	23,7	43,0	1,8
2011	320,3	6,4	29,0	18,7	45,5	0,4

^a Dla NSP 2011 łącznie z wykształceniem gimnazjalnym. ^b W dalszym podziale nie uwzględniono nieustalonego źródła utrzymania oraz dochodów z własności. ^c Dla porównania z NSP 2002 łącznie z pozostałymi źródłami osobno nie wymienionymi.

Analizując grupę pozostających na utrzymaniu według poziomu wykształcenia zaobserwowano przewagę osób z wykształceniem podstawowym ukończonym lub gimnazjalnym (45,5%; w 2002 r. udział wyniósł 43,0%) oraz średnim i policealnym (29,0%; wobec 27,3%). Wśród pozostających na utrzymaniu 18,7% stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (w 2002 r. udział na poziomie 23,7%).

Istotne różnice zauważa się również analizując poziom wykształcenia osób i źródła utrzymania z dochodów z pracy według działów gospodarki i sektorów własności.

W zależności od sektora własności charakteru zatrudnienia (pracujący najemnie, na rachunek własny – łącznie z pomagającymi w prowadzeniu działalności gospodarczej członkami wspólnego gospodarstwa domowego) oraz działów gospodarki (rolniczych i pozarolniczych), obserwuje się zróżnicowanie w poziomie wykształcenia osób utrzymujących się z pracy.

Według wyników NSP 2011 wśród osób utrzymujących się z dochodów z pracy 61,2% posiadało wykształcenie co najmniej średnie (w tym 24,6% wyższe).

W województwie kujawsko-pomorskim odsetek osób utrzymujących się głównie z dochodów z pracy w sektorze publicznym (215,4 tys.) posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 78,9% (w tym aż 43,8% to osoby z wykształceniem wyższym). Pozostałe osoby legitymowały się wykształceniem zasadniczym zawodowym – 16,5%, a zaledwie 4,5% posiadało wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne.

Największa zbiorowość utrzymujących się z pracy to osoby, które uzyskiwały dochody z pracy najemnej w sektorze prywatnym (408,7 tys.). Wśród nich 55,1% posiadało wykształcenie co najmniej średnie (tylko 17,6% posiadało wykształcenie wyższe). Stosunkowo wysoki odsetek stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 36,0%, a 8,8% posiadało wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne.

Uzyskujący dochody z pracy na rachunek własny poza rolnictwem (74,4 tys.) to zarówno pracodawcy oraz osoby wykonujące wolne zawody (np. artyści, lekarze), a także pracujący w zawodach rzemieślniczych. W tej zbiorowości 70,1% stanowiły osoby posiadające wykształcenie co najmniej średnie, w tym stosunkowo wysoki odsetek (27,8%) to osoby z wykształceniem wyższym. Zasadniczą szkołę zawodową ukończyło 26,0%, a 3,8% osoby z wykształceniem na poziomie podstawowym lub gimnazjalnym.

Utrzymujący się z pracy na rachunek własny w rolnictwie to głównie osoby uzyskujące środki utrzymania z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, czyli użytkownicy gospodarstw oraz pomagający członkowie wspólnego gospodarstwa domowego. W porównaniu z wcześniej przedstawianymi grupami utrzymujących się z dochodów z pracy – osoby pracujące na rachunek własny w rolnictwie posiadają wyraźnie niższe wykształcenie. Spośród 75,7 tys. takich osób wykształcenie co najmniej średnie posiadało 34,4% (z tego zaledwie 4,3% to osoby o wykształceniu wyższym). Dominowały osoby, które ukończyły zasadniczą szkołę zawodową stanowiąc 46,7%. Wykształcenie podstawowe ukończone lub gimnazjalne posiadało 18,7% osób. Oznacza to, że 65,5% osób utrzymujących się głównie z pracy na rachunek własny w rolnictwie stanowiły osoby o najniższych poziomach wykształcenia (łącznie z nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego).

Tabl. 1.6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz rodzaju głównego źródła utrzymania w 2011 r.

GŁÓWNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA	Ogółem w tys.	W tym poziom wykształcenia ^a :				
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone i gimnazjalne ^b	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
		w % ogółem				
OGÓŁEM^c	1772,1	14,4	30,3	25,9	23,6	0,8
w tym:						
Dochody z pracy	774,1	24,6	36,6	30,7	8,1	0,0
najemnej	624,0	26,7	36,7	29,3	7,3	0,0
w sektorze publicznym ...	215,4	43,8	35,1	16,5	4,5	x
w sektorze prywatnym	408,7	17,6	37,5	36,0	8,8	0,0
na rachunek własny	150,1	16,0	36,2	36,5	11,3	0,1
poza rolnictwem ^c	74,4	27,8	42,3	26,0	3,8	x
w rolnictwie	75,7	4,3	30,1	46,7	18,7	0,1
Niezarobkowe źródła	546,5	7,2	26,3	27,4	36,8	2,3
emerytury	358,7	9,2	27,8	22,9	37,8	2,2
renty	128,4	2,9	22,8	33,4	37,2	3,7
zasiłek dla bezrobotnych świadczenia i zasiłki	23,4	7,7	33,4	41,8	16,9	0,1
przedemerytalne	6,7	x	24,0	58,0	16,3	x
świadczenia pomocy spo- łecznej	29,3	1,8	17,1	37,7	42,2	1,3
Pozostałe źródła osobno niewymienione	41,5	12,7	38,3	26,7	21,7	0,5
Na utrzymaniu	320,3	6,4	29,0	18,7	45,5	0,4

^a W dalszym podziale nie uwzględniono niestalonego poziomu wykształcenia. ^b Łącznie z dochodami z wynajmu. ^c Dochody z własności oraz niestalone źródło utrzymania tylko w pozycji „ogółem”.

Według danych NSP 2011 dla 546,5 tys. mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego głównym źródłem utrzymania były różnego rodzaju niezarobkowe źródła. Udział osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 33,5% (w tym wyższe 7,2%). Wśród omawianej zbiorowości osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym lub gimnazjalnym oraz podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego stanowiły 39,1%, a 27,4% z zasadniczym zawodowym.

W grupie utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, przeważały osoby pobierające emerytury (65,6%) oraz różnego rodzaju renty (23,5%).

Wśród 358,7 tys. osób, dla których głównym źródłem utrzymania była emerytura, 37,0% stanowiły osoby z wykształceniem co najmniej średnim (w tym z wyższym 9,2%). Udział osób posiadających wykształcenie podstawowe ukończone lub gimnazjalne oraz podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego kształtował się na poziomie 40,0%, a z zasadniczym zawodowym – 22,9%.

Spośród 128,4 tys. osób utrzymujących się głównie z rent zauważa się, że osoby z wykształceniem co najmniej średnim stanowiły niższy udział (25,7%) niż wśród osób utrzymujących się z emerytur. Zaledwie 2,9% posiadało wyższe wykształcenie. Osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe stanowiły 33,4%, a podstawowe ukończone i gimnazjalne oraz podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego stanowiły 40,9%.

Kolejną grupę wśród utrzymujących się z niezarobkowych źródeł stanowiły osoby, dla których głównym źródłem utrzymania były świadczenia pomocy społecznej (29,3 tys.). Najwyższy udział w tej grupie stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym oraz podstawowym nie-

ukończonym i bez wykształcenia szkolnego (43,5%), następnie z zasadniczym zawodowym (37,7%). Osoby z wykształceniem co najmniej średnim stanowiły 18,9% (w tym z wyższym 1,8%).

Wśród utrzymujących się z zasiłku dla bezrobotnych (23,4 tys.) największy udział stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 41,8%. Osoby posiadające wykształcenie co najmniej średnie stanowiły 41,1%, w tym 7,7% osoby z wykształceniem wyższym. Pozostałe osoby posiadały wykształcenie podstawowe ukończone lub gimnazjalne oraz podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego – 17,0%.

W grupie osób utrzymujących się ze świadczeń i zasiłków przedemerytalnych, których było 6,7 tys. – 58,0% stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Co najmniej średnie wykształcenie posiadało 25,5% osób, a 16,6% posiadało wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne albo bez wykształcenia szkolnego.

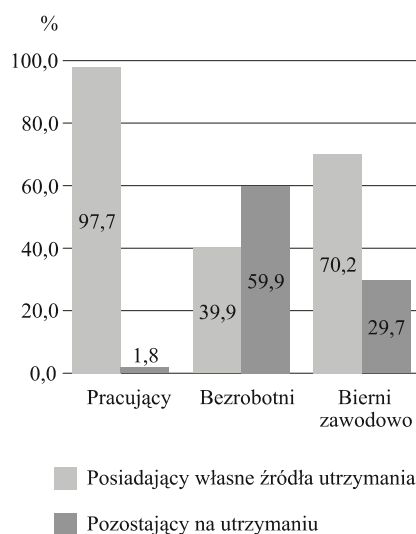
1.6. Źródła utrzymania a aktywność ekonomiczna ludności

Aktywność ekonomiczna to jeden z kluczowych rodzajów aktywności ludzkiej. Podstawowym czynnikiem charakteryzującym aktywność ekonomiczną ludności jest praca (jej wykonywanie, poszukiwanie lub jej brak).

W NSP 2011 zastosowano definicje zgodne z międzynarodowymi zaleceniami statystyki pracy. Aktywność ekonomiczna osób była odnoszona do tygodnia poprzedzającego badanie (aktywność bieżąca), natomiast źródła utrzymania dotyczyły całego roku (aktywność stała). Przyjęcie takiego rozwiązania oznacza, że źródła utrzymania nie zawsze były zgodne z ustalonym statusem aktywności ekonomicznej. Dla przykładu osoba, która została sklasyfikowana jako pracująca w badanym tygodniu mogła utrzymywać się (w ciągu roku) z innych źródeł lub pozostawać na utrzymaniu. Z kolei osoba zaliczona do zbiorowości biernych zawodowo w badanym tygodniu – w ciągu roku mogła wykazywać jako źródło utrzymania dochody z pracy, której już nie wykonuje – np.: z powodu jej sezonowości, zwolnienia z pracy czy przejścia na emeryturę.

Przedmiotem analizy aktywności ekonomicznej jest populacja osób w wieku 15 lat i więcej, która według wyników NSP 2011 liczyła 1772,1 tys. Z uwagi na status na rynku pracy wyodrębniane są osoby aktywne zawodowo (pracujące i bezrobotne) oraz bierne zawodowo.

LUDNOŚĆ W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ POSIADAJĄCA WŁASNE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA I POZOSTAJĄCA NA UTRZYMANIU WEDŁUG AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ W 2011 R.

W 2011 r. zbiorowość pracujących w województwie kujawsko-pomorskim liczyła 792,1 tys. osób, a wśród nich 97,7% posiadało własne źródło utrzymania, natomiast 1,8% pozostawało na utrzymaniu.

Inaczej przedstawiała się sytuacja wśród 132,6 tys. bezrobotnych, gdzie 59,9% to osoby pozostające na utrzymaniu, a 39,9% posiadało własne źródła utrzymania. Grupa biernych zawodowo liczyła 762,4 tys. – 70,2% spośród nich posiadało własne źródła utrzymania, a 29,7% pozostawało na utrzymaniu. Dodatkowo 4,8% populacji w wieku 15 lat i więcej (85,0 tys. osób) stanowiły osoby o nieustalonym statusie na rynku pracy – wszystkie te osoby miały nieustalone źródła dochodu.

Status na rynku pracy wyraźnie różnicuje rodzaje źródeł, z jakich osoby utrzymywały się w ciągu roku.

Dla 93,8% osób pracujących głównym źródłem utrzymania była praca, przy czym dla 49,8% była to praca najemna w sektorze prywatnym, a dla 25,7% – w sektorze publicznym. Spośród ogółu pracujących 9,3% utrzymywało się z pracy na rachunek własny w rolnictwie, a 9,0% z pracy na własny rachunek poza rolnictwem. Odnotowano także niewielki odsetek pracujących, którzy utrzymywali się głównie ze źródeł niezarobkowych (3,3%), a przede wszystkim z emerytur (2,3%). Osoby pozostające na utrzymaniu stanowiły 1,8% ogółu pracujących – mogły to być osoby, które w momencie badania miały status pracującego, natomiast biorąc pod uwagę cały rok, ich dochód z pracy nie stanowił w tym okresie głównego źródła utrzymania.

Bardziej zróżnicowaną grupą pod względem źródeł utrzymania były osoby sklasyfikowane jako bezrobotne. Wśród nich większość (59,9%) stanowiły osoby będące na utrzymaniu. Należy także zwrócić uwagę, że 25,9% bezrobotnych utrzymywało się z niezarobkowych źródeł, w tym jedynie 12,5% z zasiłku dla bezrobotnych. Pomimo statusu bezrobotnego, praca stanowiła główne źródło utrzymania dla 4,5% bezrobotnych, co oznacza, że osoby te w ciągu roku były osobami pracującymi, natomiast w momencie badania ich status był inny.

Tabl. 1.7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
OGÓŁEM^b	1772,1	100,0	792,1	100,0	132,6	100,0	762,4	100,0
w tym:								
Dochody z pracy	774,1	43,7	743,1	93,8	6,0	4,5	25,0	3,3
najemnej	624,0	35,2	598,3	75,5	5,1	3,8	20,7	2,7
w sektorze publicznym	215,4	12,2	203,9	25,7	1,1	0,9	10,3	1,4
w sektorze prywatnym	408,7	23,1	394,4	49,8	3,9	3,0	10,4	1,4
na rachunek własny	150,1	8,5	144,9	18,3	0,9	0,7	4,4	0,6
poza rolnictwem	74,4	4,2	71,2	9,0	0,6	0,5	2,5	0,3
w rolnictwie	75,7	4,3	73,6	9,3	0,3	0,2	1,8	0,2
Niezarobkowe źródła	546,5	30,8	26,5	3,3	34,4	25,9	485,6	63,7
emerytury	358,7	20,2	18,1	2,3	1,1	0,8	339,6	44,5
renty	128,4	7,2	6,4	0,8	4,1	3,1	117,9	15,5
zasiłek dla bezrobotnych ...	23,4	1,3	0,7	0,1	16,6	12,5	6,1	0,8
świadczenia i zasiłki								
przedemerytalne	6,7	0,4	0,4	0,1	0,3	0,2	6,0	0,8
świadczenia pomocy spo-								
łącznej	29,3	1,7	0,9	0,1	12,3	9,3	16,0	2,1
Pozostałe źródła osobno								
niewymienione	41,5	2,3	4,5	0,6	12,6	9,5	24,5	3,2
Na utrzymaniu	320,3	18,1	14,6	1,8	79,4	59,9	226,3	29,7

^a W dalszym podziale nie uwzględniono osób o nieustalonym statusie na rynku pracy. ^b Dochody z własności i nieustalone źródło tylko w wierszu „ogółem”. ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Struktura osób biernych zawodowo według źródeł utrzymania różniła się od struktury pracujących i bezrobotnych. Zdecydowana większość (63,7%) biernych zawodowo utrzymywała się z niezarobkowych źródeł dochodu; w tym: 44,5% spośród nich z emerytur, a 15,5% – z rent (z tytułu niezdolności do pracy, rodzinnej i innych). Taka sytuacja wynika ze struktury wieku osób biernych zawodowo – 41,5% tej zbiorowości to osoby w wieku poprodukcyjnym. Niemal 30% osób biernych zawodowo pozostawało na utrzymaniu. Głównie dotyczyło to osób w wieku produkcyjnym mobilnym (18–44 lata), które stanowiły 53,1% wszystkich pozostających na utrzymaniu biernych zawodowo oraz osób w wieku przedprodukcyjnym (0–17 lat), które stanowiły 31,2% biernych zawodowo na utrzymaniu. Odnotowano niewielki (3,3%) udział biernych zawodowo, którzy głównie utrzymywali się z dochodów z pracy i była to przede wszystkim praca najemna (2,7%).

Analizując sytuację wśród pracujących nie zaobserwowano znaczących różnic między kobietami i mężczyznami pod względem źródła utrzymania. Głównie z pracy utrzymywało się 93,1% kobiet i 94,4% mężczyzn. Pracujące kobiety – nieco częściej niż mężczyźni (74,1%) – utrzymywały się z pracy najemnej i udział ich wynosił 77,4%. Dla pracujących mężczyzn, nieco częściej niż dla kobiet, głównym źródłem utrzymania była praca na rachunek własny – udział kształtował się odpowiednio na poziomie 20,3% i 15,7%. Odsetki pracujących utrzymujących się z niezarobkowych źródeł były bardzo zbliżone wśród kobiet i mężczyzn (odpowiednio 3,4% i 3,3%).

Tabl. 1.8. Ludność w wieku 15 lat i więcej według źródeł utrzymania, płci i aktywności ekonomicznej w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
OGÓŁEM^b	1772,1	x	792,1	x	132,6	x	762,4	x
Mężczyźni^b	849,7	100,0	444,9	100,0	66,8	100,0	296,2	100,0
w tym:								
Dochody z pracy	436,3	51,3	419,9	94,4	3,5	5,3	12,9	4,3
najemnej	343,1	40,4	329,5	74,1	3,0	4,5	10,6	3,6
na rachunek własny ^c	93,2	11,0	90,4	20,3	0,5	0,8	2,2	0,8
Niezarobkowe źródła	220,2	25,9	14,6	3,3	18,1	27,1	187,6	63,3
emerytury	136,1	16,0	9,9	2,2	0,6	1,0	125,6	42,4
renty	57,0	6,7	3,8	0,9	2,1	3,2	51,1	17,2
pozostałe niezarobkowe źródła	27,0	3,2	0,9	0,2	15,3	22,9	10,9	3,7
Pozostałe źródła osobno niewymienione	17,6	2,1	2,0	0,5	6,6	9,9	8,9	3,0
Na utrzymaniu	131,3	15,5	6,4	1,4	38,5	57,5	86,4	29,2
Kobiety^b	922,4	100,0	347,2	100,0	65,8	100,0	466,2	100,0
w tym:								
Dochody z pracy	337,9	36,6	323,3	93,1	2,4	3,7	12,2	2,6
najemnej	280,9	30,5	268,8	77,4	2,1	3,2	10,0	2,2
na rachunek własny ^c	56,9	6,2	54,4	15,7	0,4	0,5	2,1	0,5
Niezarobkowe źródła	326,3	35,4	11,9	3,4	16,3	24,8	298,0	63,9
emerytury	222,6	24,1	8,2	2,4	0,5	0,7	213,9	45,9
renty	71,3	7,7	2,5	0,7	2,0	3,1	66,8	14,3
pozostałe niezarobkowe źródła	32,3	3,5	1,2	0,3	13,8	21,0	17,3	3,7
Pozostałe źródła osobno niewymienione	23,9	2,6	2,4	0,7	5,9	9,0	15,5	3,3
Na utrzymaniu	189,0	20,5	8,2	2,3	41,0	62,3	140,0	30,0

^a Nieustalony status zawodowy tylko w pozycji „ogółem”. ^b Dochody z własności i nieustalone źródło tylko w pozycji „ogółem”. ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Osoby bezrobotne, zarówno kobiety jak i mężczyźni, pozostawali głównie na utrzymaniu. Większy był jednak odsetek bezrobotnych kobiet na utrzymaniu (62,3%) niż mężczyzn (57,5%). Na utrzymaniu pozostawało po 1/3 ogółu populacji obu płci. Spośród populacji bezrobotnych mężczyźni (27,1% ogółu) częściej niż kobiety (24,8%) utrzymywali się z źródeł niezarobkowych; w obu przypadkach były to w większości pozostałe niezarobkowe źródła dochodu, tj. zasiłek dla bezrobotnych, świadczenia pomocy społecznej, świadczenia i zasiłki przedemerytalne (odpowiednio 22,9% i 21,0%). Bezrobotni mężczyźni z kolei, nieco częściej niż bezrobotne kobiety, deklarowali pracę, jako główne źródło utrzymania, lecz udział ten był nieznaczny i wynosił 5,3% dla mężczyzn i 3,7% dla kobiet.

W grupie biernych zawodowo większy odsetek kobiet utrzymywał się z emerytur (45,9%, wobec 42,4% mężczyzn), a mniejszy z rent (14,3%, wobec 17,2% mężczyzn). Mężczyźni posiadający w ostatnim tygodniu przed badaniem status biernego zawodowo, nieco częściej niż kobiety deklarowali dochód z pracy jako główne źródło utrzymania w ciągu roku – udział odpowiednio na poziomie 4,3% i 2,6%.

Tabl. 1.9. Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania, miejsca zamieszkania i aktywności ekonomicznej w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
OGÓŁEM^b	1772,1	x	792,1	x	132,6	x	762,4	x
Miasta^b	1091,9	100,0	475,1	100,0	81,1	100,0	474,1	100,0
w tym:								
Dochody z pracy	472,1	43,2	451,0	94,9	3,7	4,5	17,4	3,7
najemnej	416,7	38,2	398,8	83,9	3,1	3,9	14,7	3,1
na rachunek własny ^c	55,4	5,1	52,2	11,0	0,5	0,6	2,7	0,6
Niezarobkowe źródła.....	351,7	32,2	16,2	3,4	22,3	27,6	313,1	66,0
emerytury	239,0	21,9	12,2	2,6	0,9	1,1	225,9	47,6
renty	76,2	7,0	3,1	0,7	3,0	3,6	70,1	14,8
pozostałe niezarobkowe źródła	36,5	3,3	0,9	0,2	18,5	22,8	17,1	3,6
Pozostałe źródła osobno niewymienione	28,2	2,6	2,6	0,5	8,2	10,1	17,4	3,7
Na utrzymaniu	175,6	16,1	3,3	0,7	46,7	57,6	125,6	26,5
Wieś^b	680,2	100,0	316,9	100,0	51,6	100,0	288,3	100,0
w tym:								
Dochody z pracy	302,1	44,4	292,1	92,2	2,3	4,5	7,6	2,7
najemnej	207,3	30,5	199,5	62,9	1,9	3,8	5,9	2,1
na rachunek własny ^c	94,7	13,9	92,7	29,2	0,4	0,7	1,7	0,6
Niezarobkowe źródła	194,8	28,6	10,2	3,2	12,1	23,4	172,5	59,8
emerytury	119,8	17,6	5,9	1,9	0,2	0,4	113,7	39,4
renty	52,1	7,7	3,2	1,0	1,2	2,3	47,7	16,5
pozostałe niezarobkowe źródła	22,9	3,4	1,1	0,4	10,7	20,7	11,1	3,9
Pozostałe źródła osobno niewymienione	13,3	2,0	1,9	0,6	4,4	8,5	7,0	2,4
Na utrzymaniu	144,7	21,3	11,3	3,6	32,7	63,4	100,7	34,9

^a Nieustalony status zawodowy tylko w pozycji „ogółem”. ^b Dochody z własności i nieustalone źródło tylko w pozycji „ogółem”. ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Na źródło utrzymania i status na rynku pracy ma również wpływ miejsce zamieszkania. Odsetek pracujących był nieco wyższy wśród mieszkańców wsi (46,6%) niż miast (43,5%), odsetek bezrobotnych był zbliżony zarówno na wsi, jak i w mieście (odpowiednio 7,6% i 7,4%), natomiast nieznacznie mniejszy udział biernych zawodowo odnotowano wśród mieszkańców wsi (42,4%) niż miast (43,4%).

Pracujący mieszkańcy miast, częściej niż wsi, utrzymywali się z pracy najemnej (83,9%, wobec 62,9% mieszkańców wsi), a rzadziej – z pracy na własny rachunek (odpowiednio 11,0% i 29,2%). Odsetek pracujących utrzymujących się z niezarobkowych źródeł na wsi i w mieście kształtował się na zbliżonym poziomie (odpowiednio 3,2% i 3,4%).

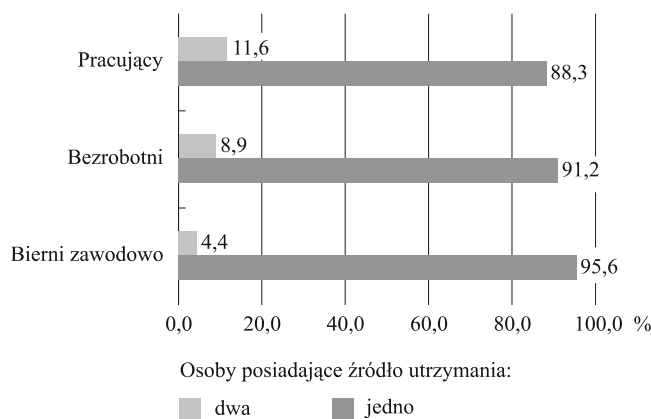
Bezrobotni mieszkańcy wsi, częściej niż bezrobotni mieszkańcy miast, pozostawali na utrzymaniu (63,4%, wobec 57,6% wśród mieszkańców miast). Osoby bezrobotne zamieszkałe w miastach częściej utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (27,6%) niż bezrobotni mieszkańcy wsi (23,4%). Mieszkańcy miast utrzymywali się częściej z pozostałych niezarobkowych źródeł utrzymania (22,8%) niż bezrobotni mieszkańcy wsi (20,7%).

W grupie biernych zawodowo również odnotowano różnice. Osoby nieaktywne zawodowo w miastach, częściej niż nieaktywni na wsi, utrzymywali się głównie z emerytury i ich udział wynosił 47,6%, na wsi był niższy o 8,2 p.proc. (39,4%). Bierni zawodowo mieszkający w miastach nieco częściej uzyskiwali dochody z pracy – 3,7%, wobec 2,7% na wsi. Analizowana zbiorowość zamieszkała na wsi częściej pozostawała na utrzymaniu (34,9%, wobec 26,5% w miastach).

W celu dokonania pogłębionej charakterystyki osób według źródeł utrzymania i statusu na rynku pracy warto przedstawić sytuację pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo utrzymujących się z jednego lub dwóch źródeł utrzymania. Analiza aktywności ekonomicznej i posiadanych źródeł utrzymania wykazuje zasadnicze różnice pomiędzy poszczególnymi kategoriami.

W województwie kujawsko-pomorskim wśród ogółu osób w wieku 15 lat i więcej zdecydowana większość deklarowała posiadanie jednego źródła utrzymania (70,3%). Jedynie 6,7% utrzymywało się w ciągu roku z dwóch źródeł dochodu (pozostała część populacji to osoby na utrzymaniu oraz o nieustalonych źródłach dochodu).

LUDNOŚĆ W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ POSIADAJĄCA JEDNO I DWA ŹRÓDŁA UTRZYMANIA WEDŁUG AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ W 2011 R.

Najczęściej dwa źródła utrzymania posiadały osoby pracujące (11,7%). W grupie bezrobotnych udział posiadających dodatkowe źródło dochodu wyniósł 8,9%, a wśród biernych zawodowo udział takich osób wyniósł 4,4%.

Wyłącznie z pracy utrzymywało się 86,8% pracujących, a 1,5% wyłącznie ze źródeł niezarobkowych lub pozostałych niewymienionych. Z kolei wśród zbiorowości pracujących posiadających dwa źródła dochodu, 8,0% utrzymywało się głównie i dodatkowo z pracy, natomiast dla 1,0% głównym

źródłem dochodu była praca, a dodatkowym – pozostałe źródła. Blisko 3% utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania deklarowało pracę jako dodatkowe źródło dochodu.

Spośród osób bezrobotnych 81,7% utrzymywało się wyłącznie z niezarobkowych lub pozostałych niewymienionych źródeł dochodu, a 9,5% – wyłącznie z pracy posiadając jedno źródło dochodu. Dwa źródła częściej posiadali bezrobotni, dla których głównym źródłem utrzymania było niezarobkowe źródło dochodu. Jako dodatkowe źródło wskazywali oni pozostałe – głównie niezarobkowe – źródła, a ich udział wynosił 5,0% wśród bezrobotnych posiadających własne źródła utrzymania.

Tabl. 1.10. Ludność w wieku 15 lat i więcej posiadająca własne źródła utrzymania według rodzaju głównego i dodatkowego źródła dochodu oraz aktywności ekonomicznej w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
OGÓŁEM^b	1364,3	100,0	775,8	100,0	53,0	100,0	535,5	100,0
w tym:								
Utrzymujący się z pracy:								
wyłącznie	700,1	51,3	673,1	86,8	5,0	9,5	22,0	4,1
głównie, a dodatkowo:								
z pracy	65,9	4,8	62,4	8,0	0,9	1,7	2,6	0,5
z pozostałych niezarobkowych źródeł	8,2	0,6	7,7	1,0	0,0	0,1	0,5	0,1
Utrzymujący się z niezarobkowych lub pozostałych osobno niewymienionych źródeł:								
wyłącznie	545,3	40,0	11,9	1,5	43,3	81,7	490,1	91,5
głównie, a dodatkowo:								
z pracy	39,3	2,9	20,5	2,6	1,1	2,1	17,7	3,3
z pozostałych niezarobkowych źródeł	5,5	0,4	0,2	0,0	2,6	5,0	2,7	0,5

^a Nieustalony status na rynku pracy tylko w pozycji „ogółem”. ^b W dalszym podziale nie uwzględniono dochodów z własności, pozostałych źródeł osobno niewymienionych oraz nieustalonego źródła utrzymania.

W przypadku biernych zawodowo jeszcze wyższy niż dla bezrobotnych był udział posiadających jedno źródło utrzymania (95,6%). Zdecydowana większość, bo 91,5% z nich, utrzymywało się wyłącznie z niezarobkowych źródeł. Osoby bierne zawodowo – podobnie jak bezrobotne – częściej jako dodatkowe źródło wskazywały pracę niż inne niezarobkowe źródło.

1.7. Zróżnicowanie regionalne

Analizując główne źródło utrzymania osób w poszczególnych powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2011 r., można zauważyć różnice biorąc pod uwagę udział osób posiadających własne źródło (tj. z pracy i niezarobkowego źródła) oraz pozostających na utrzymaniu.

Spośród 23 powiatów (w tym 4 miast na prawach powiatu) zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim w 19 powiatach, najwięcej osób utrzymywało się z pracy (najmniej lub na ra-

chunek własny). Najwyższy odsetek osób głównie utrzymujących się z pracy wystąpił w powiecie bydgoskim – 40,1% i był on większy od średniego wskaźnika dla województwa o 3,2 pkt. proc. Stosunkowo wysoki odsetek osób utrzymujących się głównie z dochodów z pracy – również powyżej średniego wskaźnika dla województwa – odnotowano w Bydgoszczy (39,4%), Toruniu oraz w powiecie toruńskim (w obu przypadkach na poziomie 39,0%) i w powiecie aleksandrowskim 37,2%. Najmniej osób utrzymujących się z pracy odnotowano w powiatach: lipnowskim (32,7%), sępoleńskim (33,4%), tucholskim (34,5%) i grudziądzkim (34,6%). Jednocześnie wymienione powiaty z najmniejszym udziałem utrzymujących się z pracy były powiatami, w którym odnotowano wyższy udział osób pozostających na utrzymaniu niż tych, którzy w ciągu roku utrzymywali się z dochodów z pracy.

LUDNOŚĆ WEDŁUG GŁÓWNEGO ŹRÓDŁA UTRZYMANIA I POWIATÓW W 2011 R.

Różnice obserwuje się także analizując udział osób utrzymujących się w ciągu roku z niezarobkowych źródeł. Najwyższy odsetek takich osób odnotowano we Włocławku (30,3%), w Grudziądzu (29,7%), w powiecie radziejowskim (28,7%) i w Bydgoszczy (27,9%). Najniższy udział osób, które głównie utrzymywały się z niezarobkowych źródeł dochodu zaobserwowano w powiatach: bydgoskim (20,8%), toruńskim (21,7%), grudziądzkim i brodnickim (po 23,9%).

Ze względu na znaczący udział w strukturze źródeł utrzymania zbiorowości osób utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł w poszczególnych powiatach, przedstawiono osobno analizę osób utrzymujących się z takich źródeł według ich rodzaju. W celu dokonania pogłębionej charakterystyki zróżnicowania regionalnego wyróżniono trzy grupy niezarobkowych źródeł utrzymania: emerytury, renty (renta z tytułu niezdolności do pracy, rodzinna i socjalna) oraz pozostałe niezarobkowe źródła. Do tej ostatniej kategorii zostały zaliczone: zasiłek dla bezrobotnych, świadczenia i zasiłki przedemerytalne oraz świadczenia pomocy społecznej.

Tabl. 1.11. Ludność utrzymująca się z niezarobkowych źródeł dochodu według rodzaju źródła i powiatów w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Niezarobkowe źródła utrzymania			
		emerytury	renty		pozostałe źródła
			razem	w tym z tytułu niezdolności do pracy	
w % ogółem					
WOJEWÓDZTWO	546,5	65,6	23,5	14,6	10,9
Podregion bydgosko-toruński	198,7	71,1	21,7	13,2	7,2
Powiaty:					
bydgoski	22,1	64,3	27,5	17,9	8,2
toruński	21,2	60,6	25,7	18,3	13,7
Miasta na prawach powiatu:					
Bydgoszcz	101,5	74,7	19,8	11,1	5,5
Toruń	54,0	71,1	21,5	13,2	7,4
Podregion grudziądzki	137,5	62,4	24,7	15,4	12,9
Powiaty:					
brodnicki	18,3	63,3	26,6	17,2	10,1
chełmiński	12,9	63,2	22,0	14,2	14,8
golubsko-dobrzyński	11,6	62,8	24,5	16,0	12,7
grudziądzki	9,5	58,9	26,3	16,8	14,8
sepoleński	10,4	62,0	24,0	14,7	14,0
świecki	24,7	62,1	27,9	18,5	10,0
tucholski	11,5	60,5	28,0	16,8	11,5
wąbrzeski	9,2	63,2	22,8	14,4	14,0
Miasto na prawach powiatu:					
Grudziądz	29,3	63,3	21,3	11,4	15,4
Podregion włocławski	210,3	62,6	24,3	15,4	13,1
Powiaty:					
aleksandrowski	14,7	68,6	20,4	13,3	11,0
inowrocławski	43,7	62,9	24,6	13,7	12,5
lipnowski	18,4	57,6	25,9	18,0	16,5
mogileński	12,0	61,9	26,1	16,0	12,0
nakielski	20,7	62,3	24,2	14,5	13,5
radziejowski	12,2	60,8	26,5	18,6	12,7
rypiński	11,5	67,9	24,1	16,9	8,0
włocławski	23,6	61,1	25,6	18,7	13,3
żniński	18,1	61,3	26,5	15,8	12,2
Miasto na prawach powiatu:					
Włocławek	35,3	63,5	21,7	13,6	14,8

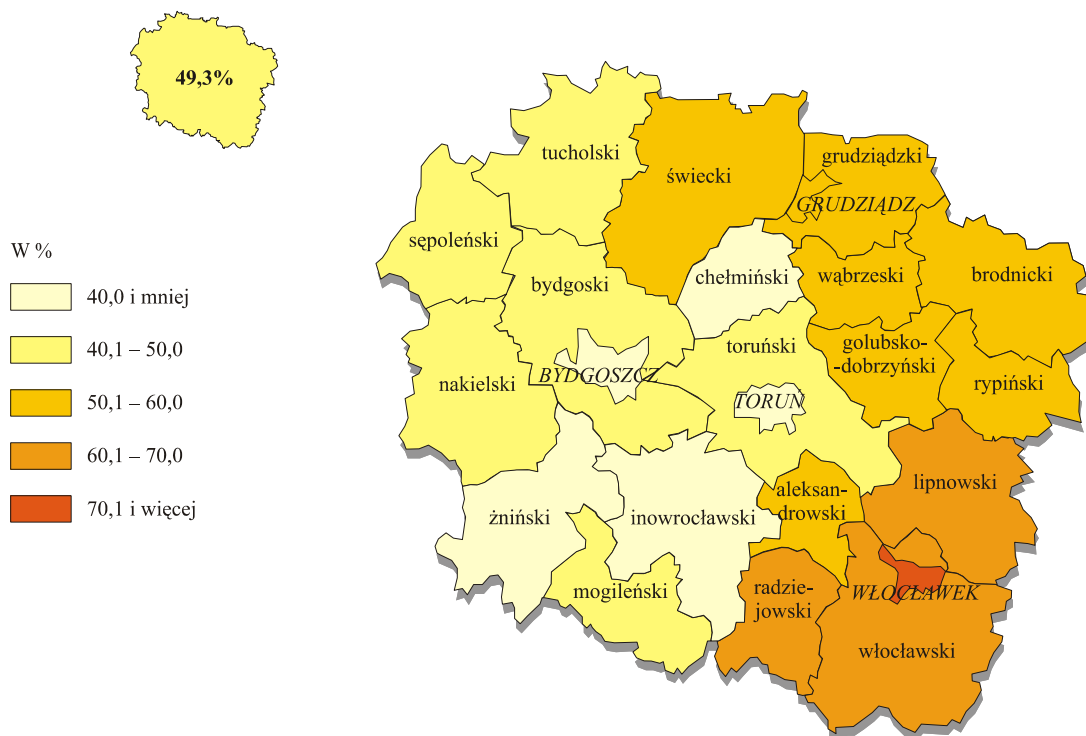
We wszystkich powiatach wśród osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł zdecydowanie dominowały osoby pobierające emeryturę. Najwyższy odsetek osób utrzymujących się z tego źródła odnotowano w Bydgoszczy (74,7%) oraz Toruniu (71,1%). Najniższy udział takich osób wystąpił w powiatach lipnowskim (57,6%) i grudziądzkim (58,9%).

We wszystkich powiatach osoby utrzymujące się z renty stanowiły mniej niż 1/3 w stosunku do ogółu osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Największy odsetek osób utrzymujących się z rent odnotowano w powiatach tucholskim i świeckim, gdzie udział ukształtował się odpowiednio na poziomie 28,0% i 27,9%. Natomiast najmniej takich osób odnotowano w Bydgoszczy (19,8%) i w powiecie aleksandrowskim (20,4%).

W województwie kujawsko-pomorskim wśród utrzymujących się z rent największą zbiorowość, bo 62,2%, stanowiły osoby posiadające rentę z tytułu niezdolności do pracy. Najwyższe udziały osób utrzymujących się głównie z tego źródła (ponad 18%) odnotowano w powiatach: włocławskim, radziejowskim, świeckim i toruńskim. Najniższy udział osób utrzymujących się z rent z tytułu niezdolności do pracy wystąpił w Bydgoszczy (11,1%) oraz w Grudziądzu (11,4%).

Pozostałe niezarobkowe źródła stanowiły podstawę utrzymania dla zdecydowanie mniejszej zbiorowości osób poszczególnych powiatów. Ich udział kształtował się między 16,5% w powiecie lipnowskim, a 5,4% w Bydgoszczy.

**UDZIAŁ OSÓB UTRZYMUJĄCYCH SIĘ ZE ŚWIADCZEŃ POMOCY SPOŁECZNEJ
WŚRÓD UTRZYMUJĄCYCH SIĘ Z POZOSTAŁYCH NIEZAROBKOWYCH ŹRÓDEŁ
WEDŁUG POWIATÓW W 2011 R.**

Wśród osób, dla których w ciągu roku podstawę utrzymania stanowiły źródła zagregowane w grupę „pozostałe”, największy udział, kształtujący się w województwie na poziomie 49,3%, stanowiły osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. Najwyższy odsetek odnotowano we Włocławku (75,3% wśród osób utrzymujących się z pozostałych niezarobkowych źródeł) oraz w powiatach: włocławski (65,5%), radziejowskim (61,9%) i lipnowskim (60,8%). Najmniejszy odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wśród pozostałych niezarobkowych źródeł wystąpił w powiecie inowrocławskim (32,8%), w Bydgoszczy (33,9%) i w powiecie żnińskim (35,7%).

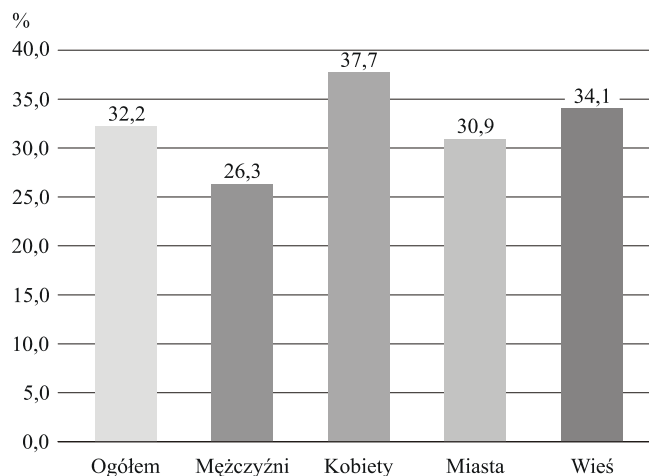
1.8. Biorcy świadczeń społecznych

W NSP 2011 – niezależnie od głównego i dodatkowego źródła utrzymania – gromadzone były informacje o biorcach świadczeń społecznych. Informacje o rodzajach pobieranych świadczeń pozyskiwane były z rejestrów i systemów administracyjnych takich jak: system emerytalno-rentowy ZUS, system informacyjny KRUS, systemy informacyjne powiatowych urzędów pracy, systemy pomocy społecznej oraz systemy świadczeń rodzinnych. Na podstawie uzyskanych danych ustalano informacje o biorcach jednego, dwóch lub trzech świadczeń pochodzących z niezarobkowych źródeł dochodów.

W 2011 r. 675,3 tys. osób było biorcami jednego lub większej liczby świadczeń. Według danych NSP 2002 liczba biorców świadczeń była bardzo zbliżona (645,5 tys.) i pozyskiwana była w oparciu o deklarację respondentów. Najliczniejszą zbiorowość w 2011 r. (584,7 tys. osób, tj. 86,6% ogółu świadczeniobiorców) stanowili pobierający jedno świadczenie, a 90,5 tys. (13,4%) pobierało dwa lub trzy świadczenia, przy czym udział tych ostatnich biorców był nieznaczny (3,7%).

Wśród ogółu ludności osoby pobierające świadczenia z niezarobkowych źródeł dochodów (jedno lub więcej świadczeń) stanowiły 32,2%, przy czym udział kobiet pobierających świadczenia był wyższy niż mężczyzn i wynosił 37,7% w stosunku do ogółu kobiet (mężczyźni – 26,3%). Wśród mieszkańców wsi 34,1% stanowili biorcy świadczenia pochodzącego z niezarobkowego źródła dochodów. Z kolei wśród osób zamieszkałych w miastach biorcy świadczeń stanowili 30,9%.

UDZIAŁ OSÓB POBIERAJĄCYCH ŚWIADCZENIA Z NIEZAROBKOWYCH ŹRÓDEŁ DOCHODÓW WŚRÓD OGÓLU LUDNOŚCI W 2011 R.

Analizując zbiorowość osób pobierających świadczenia zauważa się, że zdecydowaną większość (60,4%) stanowiły kobiety (wobec 39,6% mężczyzn). Kobiety częściej niż mężczyźni pobierały jedno świadczenie, ale także przeważały wśród pobierających dwa lub trzy świadczenia, jednak przewaga ta była znacznie mniejsza. Struktura biorców świadczeń według ich liczby jest konsekwencją znacznie dłuższego trwania życia kobiet, a także niższej nominalnej kwoty otrzymywanych emerytur czy rent.

Więcej biorców, bo 58,2%, mieszkało w miastach niż na wsi (41,8%). Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród osób pobierających większą liczbę świadczeń przeważają mieszkańcy wsi, stanowiąc 55,4% spośród biorców dwóch świadczeń i 85,0% wśród pobierających trzy świadczenia.

Tabl. 1.12. Ludność pobierająca świadczenia z niezarobkowych źródeł według płci, miejsca zamieszkania oraz liczby pobieranych świadczeń w 2011 r.

LICZBA POBIERANYCH ŚWIADCZEŃ Z NIEZAROBKOWYCH ŹRÓDEŁ	Ogółem w tys.	Mężczyźni	Kobiety	Miasta		Wieś	
				w % ogółem			
OGÓŁEM	675,3	39,6	60,4	58,2	41,8		
Pobierający jedno świadczenie	584,7	38,8	61,2	61,5	38,5		
Pobierający dwa świadczenia	65,7	43,9	56,1	44,6	55,4		
Pobierający trzy świadczenia	24,9	46,4	53,6	15,0	85,0		

W grupie pobierających jedno świadczenie najwięcej było osób otrzymujących emerytury (pracownicze i rolne). Udział kobiet i mężczyzn pobierających to świadczenie wynosił odpowiednio 50,7% i 49,3%. Różnice obserwuje się wśród biorców rent. Zdecydowanie więcej mężczyzn, bo 19,1%, otrzymywało rentę z tytułu niezdolności do pracy, wobec 6,8% kobiet. Udział kobiet był wyższy wśród biorców renty rodzinnej i wynosił 17,4%, wobec zaledwie 3,1% mężczyzn.

Kobiety także nieco częściej niż mężczyźni korzystały ze świadczeń pomocy społecznej i ich udział wynosił 13,6%, wobec 10,9% wśród mężczyzn. Z kolei mężczyźni, będący biorcami świadczeń częściej niż kobiety otrzymywali świadczenia i zasiłki przedemerytalne oraz zasiłki i świadczenia z powiatowych urzędów pracy.

Tabl. 1.13. Biorcy jednego świadczenia z niezarobkowego źródła według rodzaju świadczenia, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

RODZAJ PIERWSZEGO POBIERANEGO ŚWIADCZENIA	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
W TYSIĄCACH					
OGÓŁEM	584,7	226,9	357,8	359,8	224,9
W % OGÓŁEM					
Emerytury	50,1	49,3	50,7	52,1	46,9
Renty	29,4	30,0	28,9	29,1	29,8
w tym:					
renta z tytułu niezdolności do pracy	11,6	19,1	6,8	13,1	9,2
renta rodzinna	11,9	3,1	17,4	13,5	9,2
Zasiłki i świadczenia przedemerytalne	1,1	1,7	0,7	1,2	0,9
Zasiłki i świadczenia z PUP	6,1	7,8	5,1	5,5	7,1
Świadczenia pomocy społecznej	12,6	10,9	13,6	11,1	15,0
Pozostałe świadczenia	0,7	0,3	1,0	1,0	0,3

Wśród ludności miejskiej najwyższy udział (52,1%) stanowiły osoby pobierające emeryturę (przy czym w ponad 95% była to emerytura pracownicza). Drugim co do wielkości świadczeniem otrzymywanym przez mieszkańców miast była renta rodzinna (13,5%), a następnie renta z tytułu niezdolności do pracy (13,1%).

Wśród świadczeniobiorców na wsi także dominowały osoby pobierające emeryturę (46,9%), przy czym dla 45,4% osób była to emerytura pracownicza, a 54,6% stanowiły osoby pobierające emeryturę rolną lub rentę strukturalną. Mieszkańcy wsi, częściej niż mieszkańcy miast korzystali ze świadczeń pomocy społecznej i ich udział wynosił 15,0% (w miastach 11,1%). W dalszej kolejności mieszkańcy wsi otrzymywali rentę rodzinną oraz z tytułu niezdolności do pracy – w obu przypadkach udział ukształtował się na poziomie 9,2%.

Rozdział II. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

2.1. Wprowadzenie

Problematyka niepełnosprawności (wcześniej określana mianem inwalidztwa) badana była w kolejnych spisach począwszy od 1978 r. Głównym celem było rozpoznanie skali i rozmiarów niepełnosprawności wśród ludności Polski oraz dokonanie pełnej charakterystyki demograficzno-społecznej, ekonomicznej oraz mieszkaniowej, tej tak ważnej – z punktu widzenia społecznego – zbiorowości. Zbieżne kryteria wyodrębniania osób niepełnosprawnych stosowane w kolejnych spisach pozwalają na prezentację osób niepełnosprawnych według różnych grup i kategorii.

Zgodnie z definicją przyjętą w spisach powszechnych za osobę niepełnosprawną uważa się osobę, która posiadała odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiadała, lecz odczuwała ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (praca, nauka, zabawa, samoobsługa).

Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na dwie podstawowe grupy:

- **osoby niepełnosprawne prawnie**, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony (niezależnie od tego czy wydane do celów rentowych, czy pozarentowych),
- **osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie**, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale odczuwały całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych dla ich wieku.

Kryterium zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie było:

- dla osób w wieku 16 lat i więcej – posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający, ustalającego niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo,
- dla osób poniżej 16 roku życia – posiadanie aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności wydanego przez organ orzekający.

Bardzo ważną informacją poszerzającą wiedzę o osobach niepełnosprawnych prawnie była ich subiektywna ocena zdolności do wykonywania podstawowych czynności życiowych. Jest to o tyle istotne, że nie zawsze posiadane orzeczenie prawne (nawet najwyższego stopnia) jest odzwierciedleniem występujących ograniczeń w zwykłym, codziennym funkcjonowaniu.

Uwzględniając subiektywną ocenę osób niepełnosprawnych prawnie wyodrębniono spośród nich dwie subpopulacje:

- **osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie**, tj. takie osoby, które posiadały aktualne orzeczenie i jednocześnie deklarowały całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych,
- **osoby niepełnosprawne wyłącznie prawnie**, tj. osoby, które posiadały aktualne orzeczenie, natomiast nie deklarowały jakichkolwiek ograniczeń w wykonywaniu czynności podstawowych dla ich wieku.

Stosowany jest również podział wyodrębniający spośród ogółu osób niepełnosprawnych wszystkie osoby **według ograniczenia sprawności i jego stopnia** – niezależnie czy posiadały orzeczenie prawne. Pozostałe osoby według tego grupowania zostały zaliczone do osób niepełnosprawnych nieodczuwających ograniczeń (niepełnosprawni wyłącznie prawnie).

W 2011 r. oprócz pytań dotyczących osób niepełnosprawnych, które funkcjonowały we wcześniej-

szych spisach, zakres badawczy (tym razem w badaniu reprezentacyjnym) poszerzono o dwa odrębne pytania. Dotyczyły one okresu trwania ograniczenia sprawności oraz grup chorób, które je powodowały.

Bardzo ważną zmianę wprowadzono rozszerzając klasyfikację odpowiedzi na pytanie o subiektywną ocenę ograniczenia sprawności ze względu na przewlekłą chorobę lub kalectwo (chodziło o stany długotrwałe, trwające co najmniej 6 miesięcy lub przewidywano, że będą tyle trwałe). Do 2002 r. na pytanie „Czy ma Pan(i) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych dla swojego wieku (pracy, nauki, samoobsługi, zabawy itp.) z powodu kalectwa lub przewlekłej choroby?” były dwie możliwości (stopnie) oceny występujących ograniczeń: całkowite lub poważne ograniczenie. Brakowało możliwości wybrania właściwej oceny, gdy problemy zdrowotne były długotrwałe, uciążliwe lecz nie powodowały całkowitego lub poważnego ograniczenia wykonywania czynności życiowych. W związku z tym w ostatnim spisie powszechnym wprowadzono możliwość określenia umiarkowanego stopnia ograniczeń.

Należy tu dodać, że zgodnie z zapisami ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. udzielanie odpowiedzi na pytania dotyczące niepełnosprawności odbywało się na zasadzie dobrowolności. Decyzję taką podjęto ze względu na specyfikę i wrażliwość tematu. Na pytania odpowiadały osoby dorosłe, które wyraziły na to zgodę, natomiast na temat dzieci informacji udzielali rodzice lub opiekunowie.

2.2. Osoby niepełnosprawne w latach 2002 i 2011

Według wyników spisu w 2011 r. wśród ogółu ludności województwa kujawsko-pomorskiego żyło 264,3 tys. osób niepełnosprawnych, co stanowiło 12,6% ogólnej populacji. W porównaniu z wynikami przeprowadzonego w 2002 r. spisu ludności liczba osób niepełnosprawnych zmniejszyła się o 38,9 tys., tj. o 12,8%.

W latach 2002-2011 oprócz zmian w liczebności ogółu niepełnosprawnych, zmniejszyła się w wyraźny sposób zbiorowość osób niepełnosprawnych prawnie. W 2011 r. takich osób było 194,4 tys., natomiast w 2002 r. – 253,5 tys., co oznacza ubytek tej zbiorowości o 23,3%. W omawianym okresie zwiększyła się znacząco liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tzn. nie posiadających orzeczenia prawnego, natomiast odczuwających ograniczenia sprawności) do 69,9 tys., tj. o 40,3%.

W 2011 r. wśród ogółu zbiorowości niepełnosprawnych nadal przeważały kobiety (52,6%), natomiast w 2002 r. udział kobiet niepełnosprawnych był nieco wyższy (52,8%).

W miastach w 2011 r. mieszkało 174,9 tys. osób niepełnosprawnych. W porównaniu z 2002 r. zbiorowość ta zmniejszyła się o 5,0%. Wśród ogółu niepełnosprawnych mieszkańców miast zdecydowanie przeważały kobiety (54,0%). Liczba niepełnosprawnych prawnie wyniosła 131,4 tys. i zmniejszyła się o 16,6% w porównaniu z 2002 r. Zwiększyła się znacznie liczba osób niepełnosprawnych biologicznie z 26,5 tys. do 43,5 tys. w 2011 r., tzn. aż o 64,1%. W latach międzyspisowych liczba ludności osób niepełnosprawnych w miastach w wieku produkcyjnym spadła o 16,1%.

W okresie międzyspisowym blisko o 1/4 zmniejszyła się również liczba niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Pod względem płci udział rozłożył się równomiernie (po 50,0%). Należy zwrócić uwagę na znaczące obniżenie się liczby mieszkańców wsi niepełnosprawnych prawnie – z 95,8 tys. do 63,0 tys., czyli aż o 34,3%. Z kolei, podobnie jak w miastach, ale w mniejszej skali, odnotowano zwiększenie liczby niepełnosprawnych tylko biologicznie (o 13,4%).

Tabl. 2.1. Osoby niepełnosprawne według miejsca zamieszkania, płci i kategorii niepełnosprawności w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		2002 =100	Miasta		2002 =100	Wieś		2002 =100
	2002	2011		2002	2011		2002	2011	
	w tys.			w tys.			w tys.		
OGÓŁEM	303,3	264,3	87,2	184,1	174,9	95,0	119,1	89,4	75,1
Mężczyźni	143,2	125,2	87,5	85,2	80,5	94,5	58,0	44,7	77,1
Kobiety	160,1	139,1	86,9	99,0	94,4	95,4	61,1	44,7	73,1
Osoby niepełnosprawne:									
prawnie	253,5	194,4	76,7	157,7	131,4	83,4	95,8	63,0	65,7
tylko biologicznie	49,8	69,9	140,3	26,5	43,5	164,1	23,3	26,4	113,4

W 2011 r., podobnie jak w 2002 r., wśród ogółu niepełnosprawnych dominowały osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (dotyczyło to osób w wieku 16 lat i więcej) lub orzeczenie o niepełnosprawności dla osób w wieku 0-15 lat, tzn. niepełnosprawni prawnie. Udział takich osób wyniósł w 2011 r. 73,6%, a w 2002 r. 83,6% – pozostałe osoby to niepełnosprawni tylko biologicznie. Tak znaczne zmniejszenie się udziału osób posiadających potwierdzenie prawne niepełnosprawności świadczyć może również o zaostrzeniu kryteriów przez organy uprawnione do przyznawania świadczeń rentowych i pozarentowych dla osób starających się o nie, jak również o rezygnacji ze starania się o uprawnienia po ukończeniu aktywności zawodowej.

Udział osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej wyniósł w 2011 r. 93,9% i zmniejszył się o 2,6 p.proc. w porównaniu z 2002 r. Na takim samym poziomie kształtował się wzrost udziału osób najmłodszych wśród ogółu niepełnosprawnych. W 2011 r. zmieniła się struktura ogółu osób niepełnosprawnych według posiadanego stopnia niepełnosprawności. W porównaniu z 2002 r. zwiększył się udział osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności o stopniu znacznym (do 27,8%) oraz o stopniu umiarkowanym (do 37,6%). W 2002 r. odsetki takich osób wyniosły odpowiednio 22,2% i 31,8%. Zmniejszył się natomiast znacząco odsetek osób o lekkim stopniu niepełnosprawności – 25,5% w 2011 r., wobec 36,8% w 2002 r.

Podobną prawidłowość, jak wśród ogółu osób niepełnosprawnych, można zaobserwować analizując stopnie niepełnosprawności mężczyzn i kobiet. Zwiększył się odsetek osób posiadających stopnie najwyższe i obniżył się udział osób o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Mówiąc o subiektywnej ocenie ograniczenia sprawności osób nie posiadających prawnego potwierdzenia niepełnosprawności (niepełnosprawni tylko biologicznie) trzeba stwierdzić, że wyniki spisów 2011 i 2002 nie są porównywalne z powodu wprowadzenia w 2011 r. umiarkowanego ograniczenia sprawności.

Tabl. 2.2. Osoby niepełnosprawne według płci, kategorii i stopnia niepełnosprawności oraz ograniczenia sprawności w latach 2002 i 2011

KATEGORIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011
W TYSIĄCACH						
OGÓŁEM	303,3	264,3	143,2	125,2	160,1	139,1
Osoby niepełnosprawne prawnie	253,5	194,4	123,7	97,5	129,7	96,9
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie	49,8	69,9	19,4	27,7	30,4	42,2

Tabl. 2.2. Osoby niepełnosprawne według płci, kategorii i stopnia niepełnosprawności oraz ograniczenia sprawności w latach 2002 i 2011 (dok.)

KATEGORIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011
W % OGÓŁEM						
Osoby niepełnosprawne prawnie:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności	96,5	93,9	95,8	92,5	97,1	95,4
znaczny	22,2	27,8	19,5	25,7	24,8	30,0
umiarkowanym	31,8	37,6	32,9	37,8	30,8	37,3
lekkim	36,8	25,5	38,0	25,9	35,6	25,1
nieustalonym	5,7	3,0	5,4	3,1	5,9	3,0
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności ^a	3,5	6,1	4,2	7,5	2,9	4,6
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie (odczuwający ograniczenie sprawności)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
całkowite	14,1	5,9	13,1	5,6	14,8	6,1
poważne	85,9	23,1	86,9	21,4	85,2	24,1
umiarkowane ^b	x	71,0	x	73,0	x	69,8

^a W 2002 r. osoby w wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego, w 2011 r. z orzeczeniem o niepełnosprawności. ^b Tylko w NSP 2011.

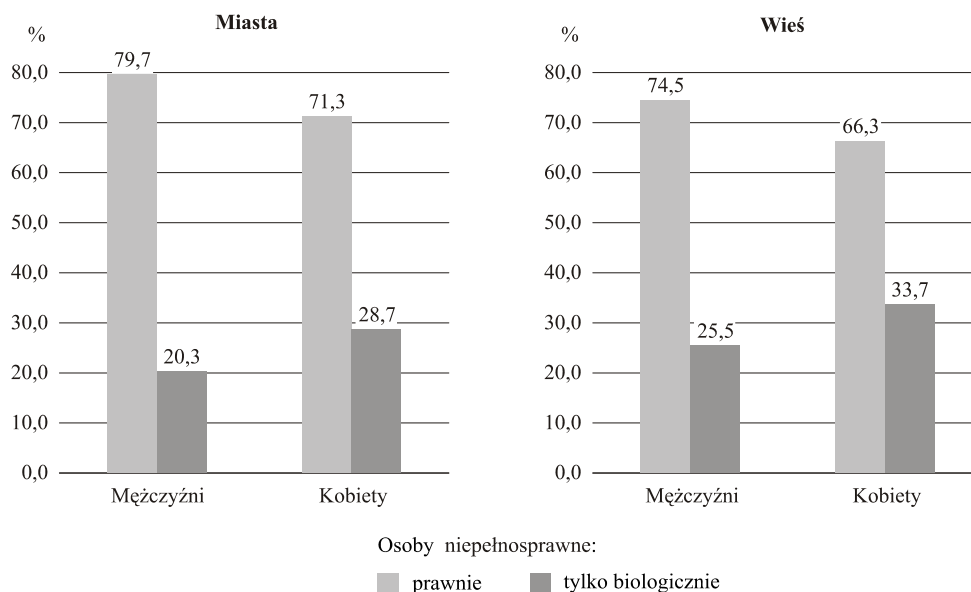
W 2011 r. (zgodnie z nowymi zasadami) 5,6% mężczyzn oraz 6,1% kobiet oceniło, że odczuwają całkowite ograniczenie sprawności. Natomiast 21,4% mężczyzn i 24,1% deklarowało poważne ograniczenie. Zwraca uwagę fakt, że przy zastosowaniu rozszerzonej kafeterii odpowiedzi (o umiarkowane ograniczenie sprawności) aż 73,0% mężczyzn i 69,8% kobiet wybrało właśnie taką ocenę ograniczenia sprawności w zwykłym funkcjonowaniu.

2.3. Osoby niepełnosprawne w 2011 r.

W województwie kujawsko-pomorskim niepełnosprawni mieszkańcy miast stanowili 13,8% ogółu ludności tam mieszkającej. Wśród ogółu mężczyzn niepełnosprawni stanowili 12,3%, natomiast wśród ogółu kobiet udział niepełnosprawnych wyniósł 12,9%. Zdecydowana większość niepełnosprawnych mieszkańców miast (75,1%) to niepełnosprawni prawnie, natomiast pozostali (24,9%) wykazali niepełnosprawność wyłącznie biologiczną.

W zależności od płci obserwuje się zróżnicowanie pomiędzy osobami niepełnosprawnymi prawnie, a niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn 77,9% stanowili niepełnosprawni prawnie, a 22,1% niepełnosprawni wyłącznie biologicznie. Inna była sytuacja wśród kobiet – 69,7% to niepełnosprawne prawnie, a 30,3% – biologicznie.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE WEDŁUG PŁCI, MIEJSCA ZAMIESZKANIA ORAZ KATEGORII NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W 2011 R.

Wśród ogółu ludności wiejskiej udział osób niepełnosprawnych był niższy niż w miastach i wyniósł 10,8% (w miastach – 13,8%). Wśród ogółu analizowanej zbiorowości osoby niepełnosprawne prawnie na wsi stanowiły 70,4%, a 29,6% było niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie.

Podobnie jak w miastach, również wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn na wsi zdecydowanie przeważali posiadający orzeczenie prawne (blisko 75%), a co czwarty deklarował niepełnosprawność biologiczną. Wśród kobiet posiadających potwierdzenie prawne problemów zdrowotnych posiadało je tylko 66,3%, natomiast 33,7% było niepełnosprawnymi biologicznie.

Zarówno mężczyźni, jak i kobiety w miastach, najczęściej posiadali umiarkowany stopień niepełnosprawności odpowiednio 38,5% i 38,0%. Znaczny stopień niepełnosprawności miało 24,8% mężczyzn i 28,9% kobiet. Nieco częściej lekki (czyli najniższy) stopień posiadali mężczyźni 27,6% niż kobiety 27,0%.

Niepełnosprawni mieszkańcy wsi, podobnie jak miast, najczęściej posiadali orzeczenie o umiarkowanym stopniu: mężczyźni 36,4% i 35,8% kobiety. Zwraca uwagę fakt, że wśród kobiet niepełnosprawnych prawnie co trzecia posiadała orzeczonego znaczny stopień, a 20,7% lekki. Wśród mężczyzn 27,4% miało orzeczenie o znacznym stopniu, a co czwarty – o lekkim.

Wśród najmłodszych (w wieku 0-15 lat) posiadających orzeczenie prawne o niepełnosprawności w miastach udział ich wyniósł 5,0% i częściej byli to chłopcy (6,4%) niż dziewczynki (3,6%). Na wsi wśród ogółu niepełnosprawnych odsetek dzieci (0-15 lat) był wyższy niż w miastach i wyniósł 8,3%; chłopcy stanowili 9,6%, a dziewczynki 6,8%.

Analizując wyniki spisu uwzględniając subiektywną ocenę osób dotyczącą zdolności wykonywania czynności podstawowych dla danego wieku obserwuje się zróżnicowanie w ocenie występujących ograniczeń w zależności od tego, czy osoby posiadają orzeczenie prawne, czy tylko deklarują niepełnosprawność biologiczną.

Tabl. 2.3. Osoby niepełnosprawne według płci, miejsca zamieszkania, kategorii i stopnia niepełnosprawności oraz ograniczenia sprawności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Miasta			Wieś		
		razem	męż- czyźni	kobiety	razem	męż- czyźni	kobiety
W TYSIĄCACH							
OGÓLEM	264,3	174,9	80,5	94,4	89,4	44,7	44,7
Osoby niepełnosprawne prawnie	194,4	131,4	64,2	67,3	63,0	33,3	29,6
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie	69,9	43,5	16,3	27,1	26,4	11,4	15,0
W % OGÓLEM							
Osoby niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności ^a :							
znacznym	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
umiarkowanym	27,8	26,9	24,8	28,9	29,8	27,4	32,6
lekkim	37,6	38,2	38,5	38,0	36,1	36,4	35,8
nieustalonym	25,5	27,3	27,6	27,0	21,8	22,6	20,7
z orzeczeniem o niepełnosprawności ^b ...	3,0	2,6	2,7	2,5	4,0	4,0	4,1
z orzeczeniem o niepełnosprawności ^b ...	6,1	5,0	6,4	3,6	8,3	9,6	6,8
Osoby niepełnosprawne prawnie posiadające ograniczenie sprawności	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
całkowite	16,4	15,1	15,0	15,1	19,3	19,2	19,5
poważne	19,7	19,7	19,3	20,0	19,9	19,6	20,2
umiarkowane	47,7	47,4	47,5	47,4	48,0	47,9	48,1
nieodczuwający ograniczeń ^c	16,2	17,8	18,2	17,5	12,8	13,3	12,2
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie odczuwające ograniczenie sprawności	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
całkowite	5,9	5,7	5,1	6,1	6,3	6,4	6,3
poważne	23,0	23,6	21,2	25,0	22,1	21,6	22,5
umiarkowane	71,1	70,7	73,7	68,9	71,6	72,0	71,2

a Dotyczy osób w wieku 16 lat i więcej. *b* Dotyczy osób w wieku 0-15 lat. *c* Osoby niepełnosprawne tylko prawnie.

Niezależnie od posiadanego stopnia każda z osób niepełnosprawnych prawnie oceniała występujące ograniczenia (lub ich brak). Zdecydowana większość niepełnosprawnych prawnie jest zarazem niepełnosprawnymi biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie (bez względu na posiadany stopień) 16,4% deklarowało całkowite ograniczenie sprawności, 19,7% poważne, a 47,7% umiarkowane ograniczenie. Pozostali zaś (16,2%) to osoby niepełnosprawne wyłącznie prawnie – nieodczuwający jakichkolwiek ograniczeń w funkcjonowaniu.

W miastach brak jest istotnego zróżnicowania pomiędzy niepełnosprawnymi prawnie mężczyznami i kobietami oceniającymi występujące ograniczenia. Niepełnosprawni mieszkańcy miast najczęściej odczuwali je w sposób umiarkowany (47,4%). Całkowite ograniczenie deklarowało 15,1%, a poważne 19,7%. Niepełnosprawni nieodczuwający ograniczeń stanowili 17,8%.

Niepełnosprawni prawnie mieszkańcy wsi znacznie częściej niż mieszkańcy miast deklarowali całkowite (19,3%) lub poważne ograniczenie sprawności (19,9%) niż mieszkańcy miast. Udział osób niepełnosprawnych deklarujących umiarkowane ograniczenie sprawności był na poziomie 48,0%.

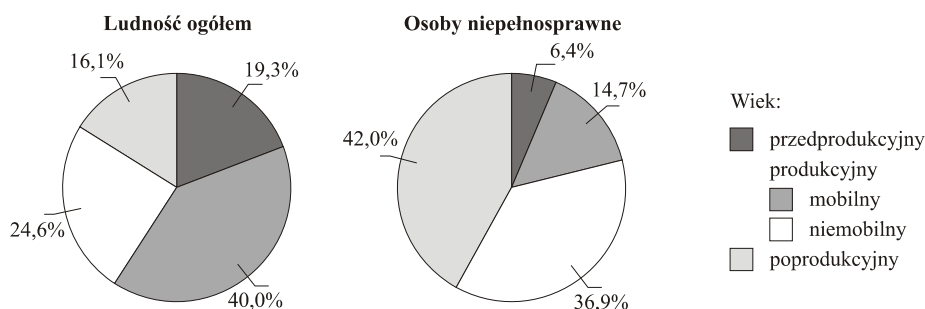
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie znacznie rzadziej deklarowały całkowite ograniczenie sprawności niż posiadający prawne orzeczenie (5,9%), nieco częściej 23,0% poważne, natomiast umiarkowane 71,1%. Należy podkreślić, że nie obserwuje się znaczącego zróżnicowania między mieszkańcami miast i wsi.

2.4. Osoby niepełnosprawne według ekonomicznych grup wieku

Istnieją silne zależności pomiędzy wiekiem, płcią, a ograniczeniem sprawności. Osobą niepełnosprawną można się stać w każdym wieku, ale w ciągu trwania życia na skutek urazów, wad wrodzonych, chorób przewlekłych (w tym również związanych z wykonywanym zawodem) pogarsza się często stan zdrowia uniemożliwiający w różnym stopniu normalne funkcjonowanie. Rozmiary niepełnosprawności określają wyraźnie kondycję zdrowotną społeczeństwa gwałtownie zwiększając się wraz z wiekiem.

STRUKTURA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I LUDNOŚCI OGÓŁEM WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W 2011 R.

Wśród ogółu niepełnosprawnych mieszkańców województwa osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 6,4%. W kolejnych grupach wieku udział niepełnosprawnych wzrasta. W wieku produkcyjnym było to 51,6%, a w wieku poprodukcyjnym – 42,0%. Mówiąc o osobach niepełnosprawnych wśród ogółu ludności w danej grupie wiekowej, stwierdza się, że największy ich udział wystąpił wśród osób w wieku poprodukcyjnym, w której stanowili 32,8%, natomiast najmniejszy w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym – 4,2%.

Analizując wiek i płeć osób niepełnosprawnych obserwuje się wyraźne różnice pomiędzy zbiorowościami osób niepełnosprawnych prawnie, a niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie mężczyzn najliczniejszą grupę stanowili mężczyźni w wieku produkcyjnym (66,7%), podczas gdy udział kobiet wyniósł 46,2%. Należy jednak zwrócić uwagę, na bardzo wysokie odsetki osób w wieku niemobilnym zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet, odpowiednio 48,8% i 31,8%. Wśród osób w wieku poprodukcyjnym udział mężczyzn wyniósł 24,6%, natomiast niepełnosprawne prawnie kobiety stanowiły już blisko połowę (48,4%).

Tabl. 2.4. Osoby niepełnosprawne według ekonomicznych grup wieku, płci i kategorii niepełnosprawności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Ekonomiczne grupy wieku				
		przedprodukcyjny	produkcyjny			poprodukcyjny
			razem	mobilny	niemobilny	
w % ogółem						
OGÓŁEM	264,3	6,4	51,6	14,7	36,9	42,0
mężczyźni	125,2	8,2	63,5	17,1	46,4	28,3
kobiety	139,1	4,7	41,0	12,6	28,4	54,3
Osoby niepełnosprawne prawnie	194,4	7,0	56,5	16,2	40,3	36,5
mężczyźni	97,5	8,7	66,7	17,9	48,8	24,6
kobiety	96,9	5,4	46,2	14,4	31,8	48,4
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie	69,9	4,5	38,3	10,7	27,6	57,2
mężczyźni	27,7	6,6	52,0	14,0	38,0	41,4
kobiety	42,2	3,1	29,2	8,6	20,6	67,7

Struktura wieku osób niepełnosprawnych tylko biologicznie różni się w porównaniu ze strukturą osób niepełnosprawnych prawnie. Znacznie mniejszy był odsetek niepełnosprawnych mężczyzn w wieku produkcyjnym (52,0%) oraz zdecydowanie większy w wieku poprodukcyjnym (41,4%) niż wśród omawianej wcześniej zbiorowości. Podobną prawidłowość obserwuje się wśród kobiet. Już tylko niecałe 30% stanowiły kobiety w wieku produkcyjnym, natomiast 67,7% było po 60 roku życia.

Istotnym czynnikiem różnicującym różne kategorie osób niepełnosprawnych jest płeć. Wśród ogółu osób niepełnosprawnych prawnie udział mężczyzn i kobiet był właściwie wyrównany – 50,2% stanowili mężczyźni i 49,8% kobiety. W zależności jednak od wieku proporcje według płci są zupełnie inne.

Rozpatrując strukturę osób niepełnosprawnych prawnie według płci obserwuje się, że we wszystkich kategoriach wieku produkcyjnego udział mężczyzn był znacznie wyższy. W wieku produkcyjnym mobilnym mężczyźni stanowili 55,7%, natomiast kobiety 44,3%. W wieku niemobilnym udział mężczyzn wyniósł ponad 60%, podczas gdy kobiet blisko 40%. Zupełnie inne są proporcje niepełnosprawnych prawnie w wieku poprodukcyjnym. Tu udział mężczyzn w wieku 65 lat i więcej był znacznie niższy (33,8%), wobec aż 66,2% kobiet w tej grupie wieku. Wśród niepełnosprawnych niepełnoletnich dominowali chłopcy 61,9%. Zwraca uwagę fakt, że wśród ogółu niepełnosprawnych chłopców nie posiadających prawnego potwierdzenia długotrwałych problemów zdrowotnych 6,6% stanowili chłopcy w wieku przedprodukcyjnym, analogicznie wśród dziewczynek udział wyniósł 3,1%.

Tabl. 2.5. Struktura osób niepełnosprawnych według ekonomicznych grup wieku, płci i kategorii niepełnosprawności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Ekonomiczne grupy wieku				
		przedprodukcyjny	produkcyjny			poprodukcyjny
			razem	mobilny	niemobilny	
w % ogółem						
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
mężczyźni	47,4	61,3	58,2	54,9	59,5	32,0
kobiety	52,6	38,7	41,8	45,1	40,5	68,0
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
mężczyźni	50,2	61,9	59,3	55,7	60,7	33,8
kobiety	49,8	38,1	40,7	44,3	39,3	66,2
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
mężczyźni	39,7	58,5	53,9	51,6	54,7	28,7
kobiety	60,3	41,5	46,1	48,4	45,3	71,3

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych biologicznie zdecydowanie dominowały kobiety – 60,3% wobec 39,7% mężczyzn. W wieku produkcyjnym struktura według płci była zbliżona do wcześniej analizowanej zbiorowości niepełnosprawnych prawnie. We wszystkich grupach wieku produkcyjnego przeważali mężczyźni. Zdecydowane różnice wystąpiły natomiast w wieku poprodukcyjnym – mężczyźni stanowili 28,7%, a kobiety blisko 72%.

2.5. Zróźnicowanie pomiędzy niepełnosprawnością prawną a biologiczną

Największą grupę wśród ogółu osób niepełnosprawnych (niemal 3/4 zbiorowości) stanowiły osoby posiadające orzeczenie prawne potwierdzające naruszenie sprawności organizmu, która w różnym stopniu ograniczała pełnienie ról społecznych.

Nie zawsze posiadane orzeczenie prawne o stopniu niepełnosprawności określa faktyczne ograniczenia deklarowane przez osobę niepełnosprawną. Bez względu na posiadane orzeczenie osoby niepełnosprawne prawnie najczęściej deklarowały umiarkowane ograniczenie sprawności 47,7%, poważne ograniczenia 19,7%, a 16,4% całkowite. Znaczącą grupę (16,2%) stanowiły osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, a nie deklarujące żadnych ograniczeń w zwykłym funkcjonowaniu związanym z wiekiem (niepełnosprawni wyłącznie prawnie). Oznacza to, że wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie 83,8% stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie, a zarazem biologicznie. Istnieje wyraźne zróżnicowanie pomiędzy posiadaniem orzeczeniem, a deklarowanym ograniczeniem sprawności.

W województwie kujawsko-pomorskim ponad 80% mężczyzn posiadających znaczny stopień niepełnosprawności deklarowało całkowite lub poważne ograniczenie sprawności, natomiast zaledwie 12,3% spośród nich – umiarkowane. Blisko 7% nie odczuwało żadnych ograniczeń i zgodnie z przyjętymi założeniami zostali zaliczeni do niepełnosprawnych wyłącznie prawnie.

Zupełnie inna była ocena mężczyzn posiadających umiarkowany stopień. Tylko niewiele ponad 25% deklarowało całkowite lub poważne ograniczenie sprawności, natomiast 57,7% spośród nich miało umiarkowane ograniczenie. Niemal co szósty mężczyzna o tym stopniu nie miał żadnych problemów ograniczających zwykle funkcjonowanie związane z wiekiem. Mężczyźni, którzy mieli lekki stopień niepełnosprawności, najczęściej (65,8%) oceniali, że ich ograniczenia sprawności w sposób umiarkowany wpływają na funkcjonowanie. Całkowite ograniczenie deklarowało 1,8% mężczyzn, natomiast poważne co dwunasty spośród nich. Oznacza to, że wśród mężczyzn posiadających lekki stopień niepełnosprawności co czwarty był niepełnosprawnym wyłącznie prawnie.

Tabl. 2.6. Osoby niepełnosprawne prawnie według stopnia niepełnosprawności i odczuwania ograniczeń sprawności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Osoby niepełnosprawne posiadające ograniczenie sprawności			Nieposiadające ograniczeń ^a
		całkowite	poważne	umiarkowane	
		w % ogółem			
OGÓŁEM	194,4	16,4	19,7	47,7	16,2
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności	182,6	17,0	20,2	46,8	16,0
znacznym	54,1	48,4	32,0	13,0	6,6
umiarkowanym	73,0	4,7	20,3	59,4	15,6
lekkim	49,6	1,6	7,3	66,2	24,9
nieustalonym	5,9	11,6	17,2	38,4	32,8
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności	11,8	7,6	13,0	60,1	19,3
MĘŻCZYŹNI	97,5	16,4	19,4	47,7	16,5
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności	90,2	17,2	19,9	46,6	16,3
znacznym	25,1	50,8	30,1	12,3	6,8
umiarkowanym	36,8	5,5	21,2	57,7	15,6
lekkim	25,3	1,8	8,3	65,8	24,1
nieustalonym	3,0	11,2	16,0	35,6	37,2
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności	7,3	6,5	12,9	61,3	19,3

Tabl. 2.6. Osoby niepełnosprawne prawnie według stopnia niepełnosprawności i odczuwania ograniczeń sprawności w 2011 r. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Osoby niepełnosprawne posiadające ograniczenie sprawności			Nieposiada- jące ograniczeń ^a
		całkowite	poważne	umiarkowane	
		w % ogółem			
KOBIETY	96,9	16,5	20,1	47,5	15,9
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności	92,4	16,8	20,4	47,1	15,7
znacznym	29,1	46,5	33,6	13,6	6,3
umiarkowanym	36,2	3,8	19,5	61,1	15,6
lekkim	24,3	1,3	6,3	66,7	25,7
nieustalonym	2,9	12,1	18,3	41,3	28,3
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności	4,5	9,3	13,3	58,0	19,4

^a Dotyczy osób niepełnosprawnych wyłącznie prawnie.

Kobiety niepełnosprawne prawnie, podobnie jak mężczyźni, oceniały występujące ograniczenia sprawności przy określonym stopniu prawnym potwierdzającym problemy zdrowotne.

Całkowite lub poważne ograniczenie deklarowało łącznie 80,1% kobiet o znacznym stopniu niepełnosprawności, 13,6% jako umiarkowane, a 6,3% nie miało żadnych ograniczeń (niepełnosprawne wyłącznie prawnie).

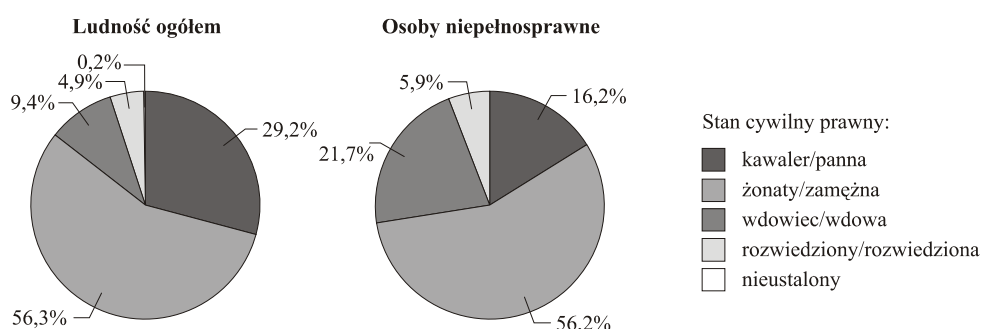
Przy umiarkowanym stopniu niepełnosprawności 23,3% kobiet (łącznie) oceniało ograniczenia jako całkowite lub poważne, umiarkowane 61,1%, a 15,6% było niepełnosprawnymi wyłącznie prawnie.

Przy lekkim stopniu niepełnosprawności 7,6% kobiet stwierdziło, że miało całkowite lub poważne ograniczenia, nieco ponad 2/3 spośród nich umiarkowane problemy, natomiast 25,7% kobiet nie odczuwało żadnych ograniczeń.

2.6. Osoby niepełnosprawne według stanu cywilnego prawnego

Stan cywilny prawny definiowany jest jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego. Według wyników spisu 2011 udział osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej o stanie cywilnym żonaty/zamężna był zbliżony do struktury ogółu ludności; osoby niepełnosprawne stanowiły przeszło połowę (56,2%); natomiast wśród ogółu ludności odsetek żonaty/zamężnych wyniósł 56,3%. Wśród osób niepełnosprawnych obserwuje się zdecydowanie mniejszy – niż wśród ogółu ludności – udział kawalerów i panien, który wynosił 16,2% (wobec przeszło 29% dla całej populacji w wieku 15 lat i więcej). Z kolei wśród osób niepełnosprawnych znaczący (21,7%) udział miały osoby o stanie cywilnym wdowiec/wdowa (dla ogółu ludności udział ten wynosił o 12,3 p.proc. mniej). Natomiast na podobnym poziomie w strukturze stanu cywilnego był udział osób rozwiedzionych (odpowiednio 5,9% i 4,9%).

**OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ
WEDŁUG STANU CYWILNEGO PRAWNEGO NA TLE OGÓLU LUDNOŚCI W 2011 R.**

Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn mieszkających w miastach 17,8% stanowili kawalerowie, panny zaś niewiele ponad 12%. Zdecydowanie wyższy był odsetek żonatyh mężczyzn (68,1%) w porównaniu z zamężnymi kobietami (45,2%), co wynika z wyższej umieralności mężczyzn powodującej owdowienia kobiet. Odsetek wdów wyniósł aż 34,9%, wobec 7,5% mężczyzn. Osoby rozwiedzione stanowiły 7,7% wśród kobiet i 6,6% wśród mężczyzn.

Tabl. 2.7. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	Stan cywilny prawny			
		kawaler/ panna	żonaty/ zamężna	wdowiec/ wdowa	rozwiedziony/ rozwiedziona
		w % ogółem			
OGÓŁEM	251,2	16,2	56,2	21,7	5,9
mężczyźni	117,1	20,7	66,7	7,1	5,5
kobiety	134,1	12,3	47,1	34,4	6,2
Miasta	167,4	14,7	55,6	22,5	7,2
mężczyźni	75,9	17,8	68,1	7,5	6,6
kobiety	91,6	12,2	45,2	34,9	7,7
Wieś	83,7	19,2	57,4	20,1	3,3
mężczyźni	41,2	25,9	64,1	6,4	3,6
kobiety	42,5	12,7	50,9	33,4	3,0

Nieco inna była struktura według stanu cywilnego prawnego osób niepełnosprawnych zamieszkałych na wsi. Co czwarty mężczyzna z omawianej zbiorowości był kawalerem, natomiast co siódma kobieta panną. Żonaci mężczyźni stanowili 64,1%, natomiast udział kobiet wyniósł 50,9%. Podobnie jak w miastach, wśród mieszkanek wsi odnotowuje się wysoki odsetek wdów (33,4%) i wdowców (6,4%). Niewielki był udział osób niepełnosprawnych, którzy się rozwiedli – 3,6% wśród mężczyzn i 3,0% wśród kobiet.

2.7. Osoby niepełnosprawne według poziomu wykształcenia

W latach 2002-2011 zdecydowanie wzrósł poziom wykształcenia ogółu ludności województwa kujawsko-pomorskie. To pozytywne zjawisko obserwowane było również wśród osób niepełnosprawnych. W 2011 r. wśród 253,7 tys. osób niepełnosprawnych w wieku 13 lat i więcej odsetek posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne (biorąc pod uwagę wybrane poziomy wykształcenia wymienione w tabl. 2.8.) wyniósł 62,7%, natomiast w 2002 r. (dotyczyło to wówczas wykształcenia ponadpodstawowego) osiągnął 50,8%. Wyraźnie widać, że coraz bardziej zacierają się różnice w poziomie wykształcenia ogółu ludności i osób niepełnosprawnych.

W latach 2002-2011 odsetek osób niepełnosprawnych o wykształceniu wyższym wzrósł o 2,8 p.proc. i o 5 p.proc. posiadających ukończoną szkołę średnią (lub policealną). Odnotowano również wzrost o 4,7 p.proc. udziału osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym.

W analizowanym okresie zmniejszyły się znacząco odsetki osób niepełnosprawnych o najniższych poziomach wykształcenia. W 2011 r. udział osób posiadających wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne wyniósł 34,1% wobec 43,1% w 2002 r. Osoby, które nie posiadały ukończonej szkoły podstawowej stanowiły jeszcze w 2002 r. – 6,0%, natomiast w 2011 r. ich udział zmniejszył się do 3,1%.

Tabl. 2.8. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a w tys.	Poziom wykształcenia				
		w tym:				
		wyższe	policealne i średnie ^b	zasadnicze zawodowe	podstawowe ^c	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
		w % ogółem				
2002						
OGÓŁEM	293,5	3,8	21,7	25,3	43,1	6,0
mężczyźni	137,4	5,0	20,6	33,9	35,5	4,8
kobiety	156,1	2,8	22,6	17,6	49,8	7,0
Miasta	178,5	5,6	29,3	27,4	33,9	3,6
Wieś	115,0	1,1	9,7	22,0	57,5	9,6
2011						
OGÓŁEM	253,7	6,6	26,1	30,0	34,1	3,1
mężczyźni	118,7	7,1	23,6	38,8	27,9	2,6
kobiety	135,0	6,2	28,4	22,3	39,6	3,5
Miasta	168,9	8,4	31,8	30,2	27,5	2,1
Wieś	84,8	3,0	15,0	29,7	47,3	5,0

a Nieustalony poziom wykształcenia tylko w pozycji „ogółem”. *b* W 2011 r. łącznie z dyplomem ukończenia kolegium.

c W 2011 r. łącznie z gimnazjalnym.

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest wyraźnie zróżnicowany ze względu na płeć. W 2011 r. niepełnosprawni mężczyźni najczęściej posiadali ukończoną zasadniczą szkołę zawodową (38,8%), niemal co czwarty z nich miał wykształcenie na poziomie średnim, a 7,1% ukończyło wyższe uczelnie. Udział osób o najniższych poziomach wykształcenia kształtował się następująco – 27,9% to ukończone gimnazjum lub szkoła podstawowa, zaś bez wykształcenia szkolnego było 2,6% niepełnosprawnych mężczyzn.

Poziom wykształcenia niepełnosprawnych kobiet różni się znacząco od poziomu wykształcenia mężczyzn. W porównaniu do mężczyzn udział kobiet posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosił 56,9% (wśród mężczyzn sięgnął 69,5%).

Kobiety niepełnosprawne najczęściej posiadały wykształcenie gimnazjalne lub podstawowe – 39,6%. Odsetek kobiet o wykształceniu średnim lub policealnym wyniósł – 28,4%. Kobiety znacznie rzadziej niż mężczyźni miały ukończoną zasadniczą szkołę zawodową, odpowiednio 22,3% i 38,8%. Również kobiety rzadziej niż mężczyźni kończyły wyższe uczelnie (odpowiednio 6,2%, wobec 7,1%). W strukturze według poziomu wykształcenia udział kobiet bez wykształcenia szkolnego wynosił 3,5%.

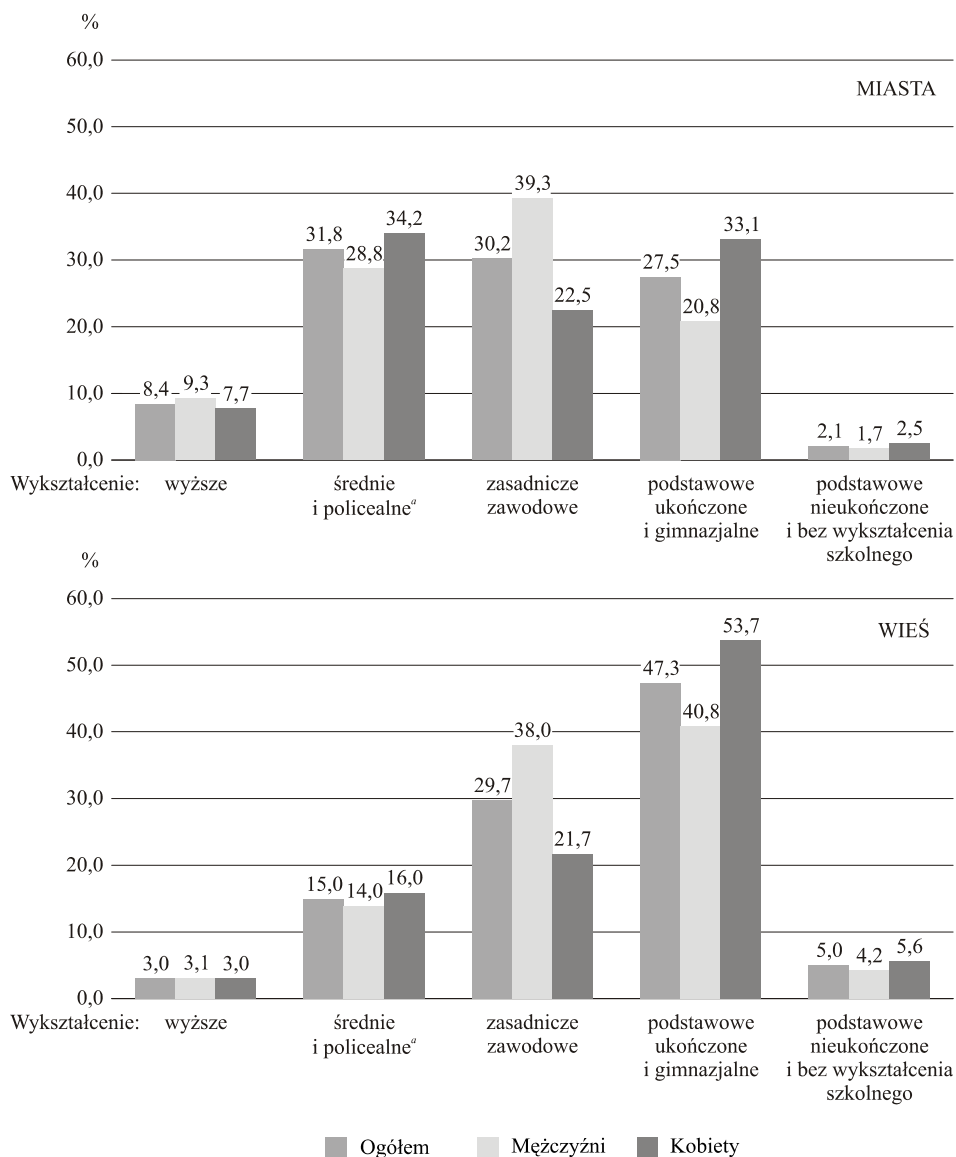
Czynnikiem różnicującym strukturę osób niepełnosprawnych według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania i płeć.

Poziom wykształcenia niepełnosprawnych mieszkańców miast zarówno mężczyzn, jak i kobiet był zdecydowanie wyższy niż zamieszkałych na wsi. Odsetek niepełnosprawnych mieszkańców miast posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosił 70,4%, podczas gdy na wsi osiągnął 47,7%.

Niepełnosprawni mężczyźni w miastach częściej niż kobiety posiadali wykształcenie wyższe – odpowiednio 9,3% i 7,7%. Wykształceniem średnim legitymowały się za to częściej niepełnospraw-

ne mieszkanki miast – 34,2% wobec 28,8% zamieszkałych tam mężczyzn. Prawie 40% mężczyzn posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe, podczas gdy udział kobiet wynosił 22,5%. Zdecydowanie niższy był udział mężczyzn o najniższych poziomach wykształcenia niż w przypadku kobiet. Mężczyźni z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym stanowili – 20,8%, natomiast kobiety 33,1%. Większy był również udział kobiet, które nie posiadały wykształcenia szkolnego – 2,5%, wobec 1,7% wśród mężczyzn.

**OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W WIEKU 13 LAT I WIĘCEJ
WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA, PŁCI I POZIOMU WYKSZTAŁCENIA W 2011 R.**

^a Łącznie z dyplomem ukończenia kolegium.

Mieszkańcy wsi byli gorzej wykształceni niż mieszkańcy miast. Współczynniki osób niepełnosprawnych mieszkających na wsi posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne kształtowały się następująco: mężczyźni – 55,1%, a kobiety – 40,6%. Dominującym poziomem wykształcenia zarówno wśród mężczyzn (40,8%), jak i kobiet (53,7%) było gimnazjalne lub podstawowe. Stosunkowo wysoki był również udział niepełnosprawnych mieszkańców wsi, którzy legitymowali się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Wśród mężczyzn wynosił 38,0%, a wśród kobiet 21,7%. Nieco wyższy

odsetek w strukturze według poziomu wykształcenia miały niepełnosprawne kobiety o wykształceniu średnim – 16,0%, wobec 14,0% mężczyzn. Zbliżony był udział mężczyzn, jak i kobiet (odpowiednio 3,1% i 3,0%), którzy ukończyli wyższe uczelnie. Udział niepełnosprawnych kobiet bez wykształcenia szkolnego wynosił 5,6%, a mężczyzn – 4,2%.

Charakteryzując zbiorowość osób niepełnosprawnych nie sposób nie wspomnieć o zależnościach jakie obserwujemy pomiędzy ograniczeniem sprawności, a posiadanym poziomem wykształcenia.

Tabl. 2.9. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci, ograniczenia sprawności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a w tys.	Poziom wykształcenia				
		w tym:				
		wyższe	policealne i średnie ^b	zasadnicze zawodowe	podsta- wowe ^c	podstawowe nieukoń- czone i bez wykształce- nia szkolne- go
		w % ogółem				
OGÓŁEM	253,7	6,6	26,1	30,0	34,1	3,1
Posiadające ograniczenie sprawności	223,9	6,1	25,4	29,8	35,4	3,3
całkowite	35,4	4,0	20,0	26,0	41,1	8,8
poważne	53,0	5,4	24,3	27,2	39,3	3,8
umiarkowane	135,5	6,9	27,3	31,7	32,3	1,7
Nieposiadające ograniczeń	29,8	10,5	31,5	32,0	24,9	1,2
MĘŻCZYŹNI	118,7	7,1	23,6	38,8	27,9	2,6
Posiadający ograniczenie sprawności	103,7	6,5	23,0	38,9	28,8	2,8
całkowite	17,2	4,9	18,4	36,2	32,8	7,8
poważne	24,0	6,2	22,7	37,8	30,5	2,8
umiarkowane	62,5	7,1	24,4	40,1	27,1	1,4
Nieposiadający ograniczeń	15,1	11,2	27,7	38,3	21,4	1,3
KOBIETY	135,0	6,2	28,4	22,3	39,6	3,5
Posiadające ograniczenie sprawności	120,3	5,7	27,6	21,9	41,0	3,8
całkowite	18,2	3,1	21,5	16,5	49,0	9,8
poważne	29,0	4,7	25,6	18,4	46,6	4,6
umiarkowane	73,0	6,8	29,9	24,6	36,8	2,0
Nieposiadające ograniczeń	14,8	9,8	35,2	25,5	28,4	1,1

^a Nieustalony poziom wykształcenia tylko w pozycji „ogółem”. ^b Łącznie z dyplomem ukończenia kolegium. ^c Łącznie z gimnazjalnym.

Uwzględniając subiektywną ocenę sprawności spośród ogółu niepełnosprawnych wyodrębniono wszystkie osoby (bez względu na posiadanie orzeczenia prawnego) odczuwające ograniczenia – w sposób całkowity, poważny lub umiarkowany oraz osoby nieodczuwające ograniczeń (niepełnosprawni wyłącznie prawnie).

Dla niepełnosprawnych mężczyzn deklarujących całkowitą lub poważnie ograniczoną sprawność, współczynniki posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosiły odpowiednio 59,5% i 66,7%.

Były niższe niż wskaźnik dla ogółu niepełnosprawnych mężczyzn (69,5%). Wynika stąd, że poziom wykształcenia wzrasta wraz ze zmniejszającymi się ograniczeniami sprawności. Przy umiarkowanym ograniczeniu sprawności współczynnik ten dla mężczyzn wyniósł 71,6%, natomiast przy braku jakichkolwiek ograniczeń przeszło 3/4 mężczyzn posiadało wykształcenie ponadgimnazjalne (w tym 11,2% to wykształcenie wyższe).

Podobną prawidłowość można zaobserwować wśród niepełnosprawnych kobiet. Najniższy poziom wykształcenia wykazywały kobiety odczuwające całkowite lub poważne naruszenie funkcji życiowych organizmu. Wskaźnik wykształcenia ponadgimnazjalnego wyniósł dla nich odpowiednio 41,1% oraz 48,7% i zdecydowanie różnił się w stosunku do kobiet ogółem (56,9%). Najlepiej wykształconymi kobietami spośród zbiorowości niepełnosprawnych były te, które w sposób umiarkowany odczuwają ograniczenia sprawności (61,3%) oraz niepełnosprawne tylko prawnie (nie deklarujące żadnych ograniczeń) aż 70,6%.

2.8. Osoby niepełnosprawne według kontynuacji nauki

Wśród ogółu niepełnosprawnych kontynuujących naukę 65,9% stanowiły osoby w wieku 13-19 lat (60,9% wśród ogółu ludności). Co piąta osoba niepełnosprawna podejmująca dalszą naukę była w wieku 20-24 lata (25,6%). Znacznie mniejszy udział – 4,0% wśród kontynuujących naukę miały osoby niepełnosprawne w wieku 25-29 lat (wobec 6,4% udziału). Zwraca uwagę fakt, że w strukturze kontynuujących naukę, osoby niepełnosprawne po 30 roku życia stanowiły 8,9%, natomiast wśród ogółu ludności odsetek ten wynosił 7,1%.

Tabl. 2.10. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej kontynuujące naukę według grup wieku i płci na tle ogółu ludności w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	13-14 lat	15-19	20-24	25-29	30 lat i więcej
		w % ogółem				
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	11,7	21,4	44,5	21,2	4,0	8,9
mężczyźni	6,6	23,7	46,2	19,3	4,1	6,7
kobiety	5,1	18,4	42,4	23,8	3,8	11,6
Ludność ogółem	268,7	16,6	44,3	25,6	6,4	7,1
mężczyźni	126,9	18,1	47,1	22,9	6,6	5,3
kobiety	141,8	15,3	41,8	28,0	6,1	8,8

Obserwuje się wyraźny związek pomiędzy ograniczeniami sprawności (niezależnie, czy osoby niepełnosprawne posiadały prawne potwierdzenie problemów zdrowotnych, czy też deklarowały jedynie niepełnosprawność biologiczną) i osiągniętym poziomem wykształcenia omawianej zbiorowości kontynuujących naukę.

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych w wieku 13 lat i więcej odczuwających całkowite ograniczenie sprawności dominowały osoby o wykształceniu podstawowym i gimnazjalnym stanowiąc łącznie 61,1%, a 21,2% to osoby, które nie ukończyły szkoły podstawowej. Osoby o wykształceniu co najmniej średnim (lub policealnym) stanowiły 15,0% (w tym 4,0% o wykształceniu wyższym). Niewiele osób o całkowitym ograniczeniu sprawności decydowało się na dalszą naukę po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej (2,7%).

Tabl. 2.11. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej kontynuujące naukę według poziomu wykształcenia i ograniczenia sprawności w 2011 r.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	Ogółem w tys.	Poziom wykształcenia					
		wyższe	średnie i policeal- ne ^a	zasadnicze zawodowe	gimna- zjalne	podsta- wowe ukończone	podsta- wowe nieukoń- czone i bez wy- kształcenia
		w % ogółem					
OGÓŁEM	11,7	7,6	18,5	3,0	25,5	37,7	7,7
Posiadające ograniczenie sprawności:	9,8	6,2	18,6	2,7	25,8	38,7	8,0
całkowite	0,9	4,0	11,0	2,7	22,8	38,3	21,2
poważne	1,3	6,4	15,1	1,0	22,0	43,7	11,8
umiarkowane	7,7	6,5	20,1	3,0	26,6	37,9	5,9
Nieodczuwające ograni- czeń sprawności	1,9	14,6	17,9	4,5	24,5	32,4	6,1

^a Łącznie z dyplomem ukończenia kolegium.

Przy poważnym ograniczeniu sprawności odsetek osób, które po ukończeniu gimnazjum lub szkoły podstawowej kontynuowały dalszą naukę wyniósł łącznie 65,7%, a odsetek osób, które nie ukończyły jeszcze szkoły podstawowej – 11,8%. Blisko co piąta osoba ucząca się dalej ukończyła co najmniej szkołę średnią (w tym 6,4% szkołę wyższą).

Inna jest struktura osób niepełnosprawnych kontynuujących naukę, które w mniejszym stopniu odczuwały ograniczenie sprawności lub nie odczuwały jej wcale.

Przy umiarkowanym stopniu ograniczeń sprawności najwyższe udziały miały również osoby o wykształceniu podstawowym i gimnazjalnym odpowiednio 37,9% i 26,6%. Zdecydowanie mniej osób odnotowano w stosunku do deklarujących całkowite ograniczenie, które szkoły podstawowej jeszcze nie ukończyły (5,9%). Na uwagę zasługuje fakt, że przy umiarkowanym ograniczeniu sprawności 26,6% kontynuowało w dalszym ciągu naukę posiadając wykształcenie co najmniej średnie (w tym wyższe 6,5%). Ponadto 3,0% niepełnosprawnych absolwentów zasadniczych szkół zawodowych podejmowało dalsze kształcenie.

Podobną prawidłowość dotyczącą dalszego kształcenia obserwuje się w ostatniej z omawianych grup, tzn. osób posiadających status osoby niepełnosprawnej, ale nieodczuwającej żadnych ograniczeń. Osoby o wykształceniu podstawowym 32,4%, a gimnazjalnym stanowiły 24,5%. Zdecydowanie najniższy (wśród omawianych grup według ograniczeń sprawności) był udział osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym – 6,1%. Częściej niż co piąta osoba miała ukończoną szkołę średnią (lub policealną) i uczyła się dalej. Blisko 15% po ukończeniu szkoły wyższej (I lub II stopnia) kontynuowało naukę na studiach magisterskich lub doktoranckich.

2.9. Osoby niepełnosprawne według aktywności ekonomicznej

Charakteryzując populację osób niepełnosprawnych według cech demograficzno-społecznych, należy również przedstawić sytuację na rynku pracy tej szczególnej zbiorowości. W 2011 r. populacja osób w wieku 15 lat i więcej, czyli będąca przedmiotem analiz w zakresie aktywności ekonomicznej liczyła 1772,1 tys. osób. W tej liczbie zbiorowość niepełnosprawnych wyniosła 251,2 tys., co stanowiło 14,2%. W województwie kujawsko-pomorskim w porównaniu z 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w wieku aktywności ekonomicznej zmniejszyła się o 40,1 tys., tj. o 13,8%.

Tabl. 2.12. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Stopa bezrobocia
		ogółem	pracujący	bezrobotni			
W TYSIĄCACH						W % OGÓŁEM	
OGÓŁEM	251,2	52,3	42,0	10,3	198,9	20,8	19,7
mężczyźni	117,1	30,2	24,6	5,6	86,9	25,8	18,6
kobiety	134,1	22,1	17,4	4,7	112,0	16,5	21,2
Miasta	167,4	34,6	27,3	7,3	132,8	20,7	21,1
Wieś	83,7	17,7	14,7	3,0	66,0	21,1	17,0
W % OGÓŁEM							
OGÓŁEM	100,0	20,8	80,3	19,7	79,2	x	x
mężczyźni	100,0	25,8	81,4	18,6	74,2	x	x
kobiety	100,0	16,5	78,8	21,2	83,5	x	x
Miasta	100,0	20,7	78,9	21,1	79,3	x	x
Wieś	100,0	21,1	83,0	17,0	78,9	x	x

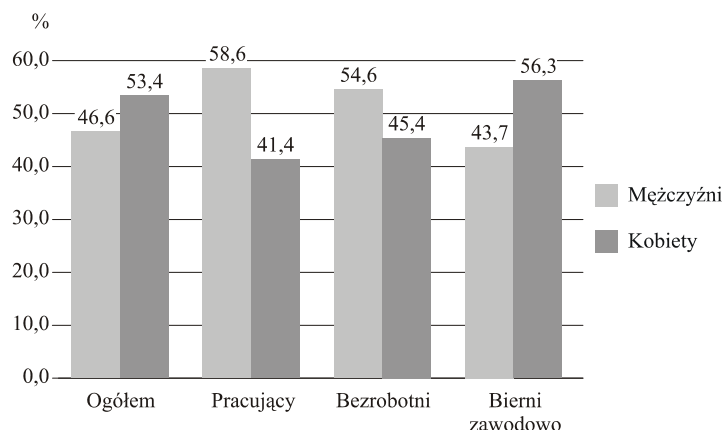
W 2011 r., pomimo zmniejszenia się liczby osób niepełnosprawnych w porównaniu z 2002 r., struktura według aktywności ekonomicznej tej zbiorowości nie uległa większym zmianom.

Wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej – zarówno w 2011 r. jak w 2002 r. – zdecydowaną większość stanowiły osoby biernie zawodowo. W 2011 r. liczba osób biernych zawodowo wyniosła 198,9 tys., czyli 79,2% ogółu osób analizowanej zbiorowości. Z kolei zbiorowość aktywnych zawodowo wynosiła 52,3 tys., stanowiąc nieco ponad 20% populacji osób niepełnosprawnych. Wśród ogółu niepełnosprawnych 16,7% stanowiły osoby pracujące (w porównaniu z 2002 r. odsetek wzrósł o 1,9 p.proc.). W 2011 r. nieliczną grupę wśród aktywnych zawodowo stanowili bezrobotni (10,3 tys.). Było to blisko 3 tys. osób mniej niż w 2002 r.

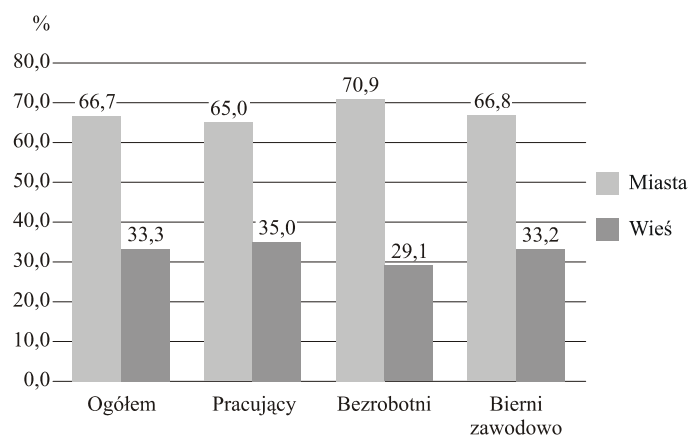
Istotne różnice zauważa się analizując aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wśród ogółu niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej kobiety stanowiły 53,4%. Rozpatrując zbiorowość aktywnych zawodowo zauważa się, że zarówno wśród pracujących jak i bezrobotnych, większy udział mieli niepełnosprawni mężczyźni – odpowiednio 58,6% oraz 54,6%. Z kolei w najliczniejszej grupie niepełnosprawnych, czyli biernych zawodowo, wyższy był udział kobiet i wyniósł ponad 56% wobec blisko 44% wśród mężczyzn.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ I PŁCI W 2011 R.

**OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ
WEDŁUG AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ I MIEJSCA ZAMIESZKANIA W 2011 R.**

Miejsce zamieszkania wyraźnie różnicuje aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych. Wśród zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej zdecydowana większość (66,7%) mieszkała w miastach. Udział osób niepełnosprawnych pracujących zamieszkałych w miastach wyniósł 65,0% (27,3 tys. osób), a zamieszkałych na wsi – 35,0% (14,7 tys. osób). Należy zwrócić uwagę, że zdecydowana większość (ponad 70%, czyli 7,3 tys.) osób niepełnosprawnych, które określiły swój status na rynku pracy jako bezrobotne to również mieszkańcy miast, co oznacza, że byli oni częściej bezrobotnymi niż mieszkańcy wsi. Udział osób niepełnosprawnych biernych zawodowo zamieszkałych w miastach również był wyższy niż na wsi i wyniósł 66,8% (wobec 33,2%).

Analizując aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych w 2011 r. obserwuje się, że była ona silnie zależna od stopnia ograniczenia sprawności. Wraz ze wzrostem stopnia ograniczenia sprawności, maleje aktywność zawodowa, tzn. wzrasta liczba niepełnosprawnych o statusie biernych zawodowo.

Tabl. 2.13. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej i ograniczenia sprawności w 2011 r.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	Ogółem ^a w tys.	Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
		pracujący		bezrobotni		w tys.	w %
		w tys.	w %	w tys.	w %		
OGÓŁEM	251,2	42,0	16,7	10,3	4,1	198,9	79,2
Posiadające ograniczenie sprawności	221,8	34,4	15,5	8,8	4,0	178,6	80,5
całkowite	35,2	1,0	2,8	0,2	0,5	34,1	96,7
poważne	52,7	3,9	7,4	0,8	1,5	48,0	91,1
umiarkowane	133,8	29,5	22,0	7,8	5,8	96,5	72,2
Nieposiadający ograniczeń	29,4	7,6	26,0	1,5	5,1	20,3	68,9
MĘŻCZYŹNI	117,1	24,6	21,0	5,6	4,8	86,9	74,2
Posiadający ograniczenie sprawności	102,3	20,2	19,8	4,8	4,7	77,3	75,5
całkowite	17,1	0,6	3,7	0,1	0,8	16,3	95,5
poważne	23,8	2,4	10,2	0,5	2,2	20,9	87,6
umiarkowane	61,4	17,2	28,0	4,2	6,8	40,0	65,2
Nieposiadający ograniczeń	14,8	4,4	29,6	0,8	5,5	9,6	64,9

^a Nieustalony status na rynku pracy tylko w pozycji „ogółem”.

Tabl. 2.13. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej i ograniczenia sprawności w 2011 r. (dok.)

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	Ogółem ^a w tys.	Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
		pracujący		bezrobotni		w tys.	w %
		w tys.	w %	w tys.	w %		
KOBIETY	134,1	17,4	13,0	4,7	3,5	112,0	83,5
Posiadające ograniczenie sprawności	119,4	14,1	11,8	4,0	3,3	101,3	84,9
całkowite	18,2	0,3	1,9	0,1	0,3	17,8	97,8
poważne	28,9	1,5	5,1	0,3	1,0	27,1	93,9
umiarkowane	72,4	12,3	17,0	3,7	5,0	56,4	78,0
Nieposiadające ograniczeń	14,6	3,3	22,3	0,7	4,7	10,7	73,0

^a Nieustalony status na rynku pracy tylko w pozycji „ogółem”.

W 2011 r. w województwie kujawsko-pomorskim wśród osób niepełnosprawnych, które deklarowały całkowite ograniczenie sprawności, udział osób biernych zawodowo wynosił 96,7%, natomiast aktywnych zawodowo jedynie 3,3% (w tym pracujących 2,8%). W kolejnej grupie – niepełnosprawnych o poważnym ograniczeniu sprawności – bierni zawodowo stanowili nieco mniejszy udział (91,1%), a osoby aktywne zawodowo 8,9% (w tym pracujący już 7,4%). W grupie niepełnosprawnych o umiarkowanym ograniczeniu sprawności 72,2% osób miało status biernych zawodowo, podczas gdy 22,0% stanowiły osoby pracujące, a kolejne 5,8% – osoby bezrobotne. Łącznie w tej grupie odsetek aktywnych zawodowo wynosił więc blisko 28%. Nieco inną sytuację obserwuje się w wśród osób niepełnosprawnych, które posiadały orzeczenie o niepełnosprawności, ale według własnej oceny nie mieli ograniczeń sprawności. W tej grupie niepełnosprawnych odsetek pracujących wynosił 26,0% natomiast biernych zawodowo – 68,9%.

Aktywność zawodowa niepełnosprawnych mężczyzn była wyższa niż kobiet i dotyczyło to każdego stopnia ograniczenia sprawności.

Wśród osób o całkowitym ograniczeniu sprawności 3,7% mężczyzn i 1,9% kobiet posiadało status osoby pracującej. W grupie osób o poważnym ograniczeniu niepełnosprawności, pracowało 10,2% mężczyzn i 5,1% kobiet, a w grupie o umiarkowanym ograniczeniu sprawności wielkości te wyniosły odpowiednio 28,0% oraz 17,0%. Także wśród osób niepełnosprawnych tylko prawnie (bez ograniczeń sprawności), odsetek pracujących mężczyzn był o przeszło 7 p.proc. wyższy niż kobiet i wynosił 29,6%.

Podobne tendencje – tzn. wyższe udziały dla mężczyzn niż kobiet – wśród posiadających całkowite, poważne i umiarkowane ograniczenia sprawności – zaobserwowano również dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych.

Inaczej wyglądała sytuacja wśród niepełnosprawnych biernych zawodowo, gdzie jak przedstawiono we wcześniejszej analizie przeważały kobiety. Wśród osób biernych posiadających całkowite ograniczenie sprawności udział kobiet wynosił 97,8%, natomiast mężczyzn był nieco niższy – 95,5%.

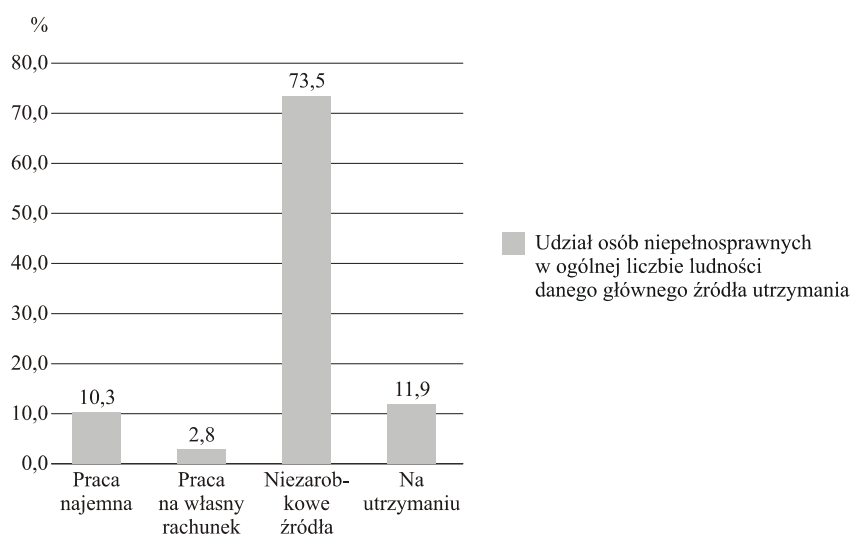
Większe różnice zauważa się w grupie biernych o poważnym ograniczeniu sprawności. Wśród niepełnosprawnych kobiet udział tej grupy wyniósł 93,9%, a wśród niepełnosprawnych mężczyzn – 87,6%. W grupie niepełnosprawnych kobiet o umiarkowanym stopniu ograniczenia sprawności, biernie zawodowo stanowiły 78,0%. Dla porównania udział niepełnosprawnych mężczyzn biernych zawodowo o takim stopniu ograniczenia sprawności był niższy o 12,8 p.proc. Wśród osób posiadających jedynie prawne orzeczenie o niepełnosprawności odsetek nieaktywnych zawodowo był najniższy. Udział kobiet w tej grupie wyniósł 73,0%, a mężczyzn 64,9%.

2.10. Osoby niepełnosprawne według źródeł utrzymania

Struktura źródeł utrzymania osób niepełnosprawnych jest zdecydowanie inna, niż dla ogółu ludności. Jednym z ważniejszych czynników mających wpływ na taką sytuację jest niewątpliwie niższa aktywność zawodowa (niż wśród ogółu ludności). Również występujące różnego rodzaju ograniczenia sprawności spowodowane chorobami i urazami często uniemożliwiały lub utrudniały podjęcie zatrudnienia, a także wiek ma duże znaczenie w tym przypadku. Wśród ogółu osób niepełnosprawnych 42,0% było w wieku poprodukcyjnym, a 36,9% w wieku produkcyjnym niemobilnym.

W 2011 r. wśród ogółu osób niepełnosprawnych 73,5% utrzymywało się z niezarobkowych źródeł (wśród ogółu ludności odsetek wyniósł 26,1%). Z dochodów z pracy utrzymywało się 13,1% osób niepełnosprawnych łącznie z pracy najemnej i na rachunek własny (wobec 36,9% dla ogółu ludności), natomiast 11,9% pozostawało na utrzymaniu (wobec 30,8%).

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE WEDŁUG WYBRANYCH GŁÓWNYCH ŹRÓDEŁ UTRZYMANIA NA TLE OGÓLU LUDNOŚCI W 2011 R.

Dla 70,1% niepełnosprawnych mężczyzn podstawę utrzymania w ciągu roku stanowiły źródła niezarobkowe, w tym 47,8% stanowiła emerytura (pracownicza lub rolna) i 40,1% renta z tytułu niezdolności do pracy. Przeszło 15% spośród nich traktowało dochody z pracy jako główne źródło utrzymania (12,2% stanowiły dochody z pracy najemnej, a 3,7% z pracy na rachunek własny), a 12,5% pozostawało na utrzymaniu. Niepełnosprawne kobiety nieco częściej niż mężczyźni utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (76,4%). Dla blisko 60% spośród nich emerytura stanowiła główne źródło utrzymania i znacznie rzadziej niż wśród mężczyzn, bo dla 23,2%, renta z tytułu niezdolności do pracy. Na utrzymaniu pozostawało 11,4% niepełnosprawnych kobiet.

Charakteryzując źródła utrzymania osób niepełnosprawnych przeanalizowany został wpływ stopnia ograniczenia sprawności (lub jego brak) na ich rodzaje – uzyskiwane w ciągu roku. Uwzględniona została subiektywna ocena sprawności – całkowite, poważne lub umiarkowane ograniczenie (bez względu na posiadanie orzeczenia prawnego) oraz osoby, które ograniczeń nie odczuwają (niepełnosprawni wyłącznie prawnie).

Mężczyźni, którzy odczuwali całkowite ograniczenie sprawności, częściej utrzymywali się z niezarobkowych źródeł (91,8%) niż zbiorowość mężczyzn ogółem, a znacznie rzadziej z dochodów z pracy (łącznie 2,4%). Pozostali mężczyźni (5,1%) pozostawali na utrzymaniu.

Wraz ze zmniejszaniem się ograniczeń sprawności obserwuje się spadek odsetka osób utrzymujących się z niezarobkowego źródła, a wzrost liczby osób utrzymujących się z pracy. Przy poważnych

ograniczeniach 84,0% mężczyzn deklarowało niezarobkowe źródło jako źródło utrzymania, 7,9% pozostawało na utrzymaniu, a 6,8% pracowało. Dla 21,5% mężczyzn, którzy deklarowali umiarkowany stopień ograniczenia sprawności praca była głównym źródłem utrzymania, niezarobkowe źródło dla 60,9% spośród nich, pozostali zaś byli na utrzymaniu innych osób. Podobna sytuacja miała miejsce wśród mężczyzn, którzy nie odczuwali ograniczenia sprawności (niepełnosprawni wyłącznie prawnie) – również niemal co piąty utrzymywał się z pracy i znacznie rzadziej z niezarobkowych źródeł.

Tabl. 2.14. Osoby niepełnosprawne według głównego źródła utrzymania w 2011 r.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	Ogółem ^a w tys.	Główne źródło utrzymania					na utrzy- maniu
		w tym:					
		praca najemna	praca na rachunek własny	niezarobkowe źródło			
				w tym:			
				razem	emerytury	renta z tytułu niezdol- ności do pracy	
w % ogółem							
OGÓŁEM	264,3	10,3	2,8	73,5	39,6	22,6	11,9
Posiadające ograniczenie sprawności	232,8	9,4	2,9	74,5	40,5	22,4	11,8
całkowite	36,1	1,2	0,6	91,8	43,1	32,8	5,7
poważne	54,5	3,3	1,9	85,8	49,3	24,5	7,8
umiarkowane	142,2	13,8	3,9	65,7	36,4	19,0	14,8
Nieposiadające ograniczeń	31,5	17,3	2,5	65,9	32,8	24,3	12,8
MĘŻCZYŹNI	125,2	12,2	3,7	70,1	33,6	28,1	12,5
Posiadający ograniczenie sprawności	109,1	11,3	3,8	71,2	34,1	28,3	12,3
całkowite	17,6	1,6	0,8	91,8	37,4	41,5	5,1
poważne	24,8	4,1	2,7	84,0	42,8	32,5	7,9
umiarkowane	66,7	16,5	5,0	60,9	30,0	23,2	15,8
Nieposiadający ograniczeń	16,1	18,2	3,2	63,3	29,9	27,1	13,7
KOBIETY	139,1	8,7	2,0	76,4	45,0	17,7	11,4
Posiadające ograniczenie sprawności	123,7	7,7	2,1	77,4	46,1	17,3	11,3
całkowite	18,5	0,7	0,4	91,8	48,5	24,5	6,1
poważne	29,6	2,6	1,2	87,3	54,8	17,9	7,8
umiarkowane	75,5	11,4	2,8	70,0	42,2	15,2	14,0
Nieposiadające ograniczeń	15,4	16,4	1,8	68,5	35,9	21,3	11,8

^a Dochody z własności i nieustalone źródło tylko w pozycji „ogółem”.

Podobna prawidłowość jak wśród mężczyzn obserwowana była wśród kobiet. Wraz ze zmniejszającymi się ograniczeniami sprawności zdecydowanie wzrastają odsetki kobiet utrzymujących się z pracy. Należy tu dodać, że dochody uzyskiwane przez kobiety pochodziły głównie z pracy najemnej, a w mniejszym stopniu z pracy na rachunek własny. Największy udział wśród utrzymujących się z pracy miały kobiety niepełnosprawne prawnie nie posiadające żadnych ograniczeń w wykonywaniu czynności podstawowych (18,2%) oraz kobiety o umiarkowanym ograniczeniu sprawności (14,2%) łącznie.

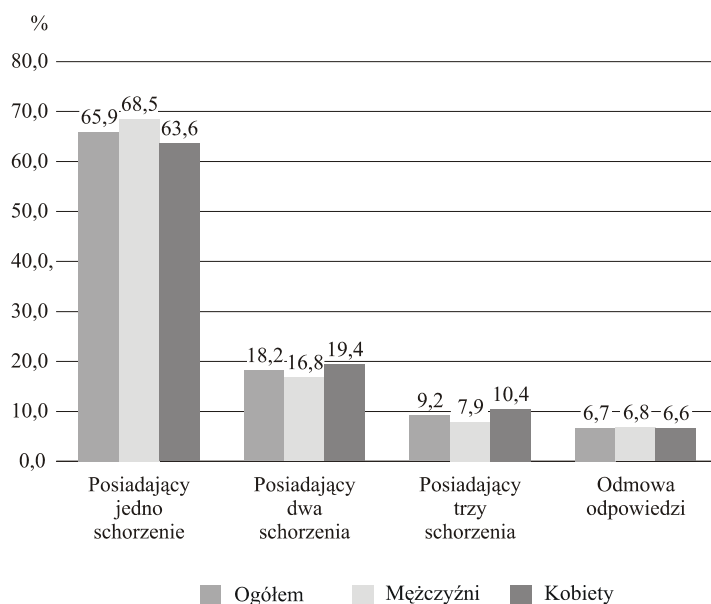
2.11. Osoby niepełnosprawne według grup schorzeń

Według wyników NSP 2011, wśród ogółu 264,3 tys. osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie kujawsko-pomorskim zdecydowana większość (88,1%) deklarowała niepełnosprawność biologiczną. Wśród tej zbiorowości były zarówno osoby posiadające prawne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, jak również osoby nieposiadające takiego dokumentu, natomiast deklarujące zakłócenia funkcjonowania organizmu przekładające się na ograniczenia sprawności w różnych obszarach. W dalszej analizie nie będą brane pod uwagę osoby niepełnosprawne prawnie, które nie deklarowały jakichkolwiek ograniczeń sprawności. Zbiorowość ta liczyła 31,5 tys.

Po raz pierwszy w spisie w ramach tematyki związanej z niepełnosprawnością badano, jak wybrane grupy schorzeń wpływają na ograniczenia związane ze zwykłym funkcjonowaniem. Spośród występujących grup schorzeń zdecydowano, że przedmiotem analizy będą trzy główne (nawet jeżeli było ich więcej). Wyodrębniono następujące typy schorzeń: ruch, słuch, wzrok, krążenie, neurologiczne i inne.

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych, które odczuwały ograniczenia sprawności największą grupę stanowiły osoby, u których wystąpiło jedno schorzenie 153,3 tys. (65,9% ogółu niepełnosprawnych). Dwa schorzenia wymieniało 42,4 tys. (18,2%), a trzy 21,5 tys. (9,2%). Spośród omawianej zbiorowości 15,6 tys. (6,7%) odmówiła udzielenia odpowiedzi o występujące u nich schorzenia.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE BIOLOGICZNIE WEDŁUG PŁCI I LICZBY POSIADANYCH SCHORZEŃ W 2011 R.

Rozpatrując płeć osób niepełnosprawnych zauważa się, że 68,5% wśród niepełnosprawnych mężczyzn stwierdziło, że występowała u nich jedna choroba będącą przyczyną ograniczeń, 16,8% miało dwa schorzenia, a 7,9% trzy. Inna była sytuacja niepełnosprawnych kobiet. Rzadziej niż mężczyźni wymieniały tylko jedną grupę schorzeń (63,6%), blisko co piąta miała dwa schorzenia, a 10,4% trzy będące przyczyną ograniczeń sprawności. Na podobnym poziomie jak mężczyźni, kobiety odmówiły udzielenia odpowiedzi (6,6%, wobec 6,8%).

Jest wyraźny związek pomiędzy występującymi schorzeniami a ograniczeniem sprawności. Wśród 74,7 tys. niepełnosprawnych mężczyzn, u których wystąpiło jedno schorzenie, jako przyczynę całkowitego ograniczenia sprawności wymieniane były najczęściej uszkodzenia i choroby narządów ruchu (32,1%), inne schorzenia osobno nie wymienione (27,5%) oraz schorzenia neurologiczne (21,5%). Powodem całkowitego ograniczenia były też u 11,9% mężczyzn choroby układu krążenia i choroby wzroku – 5,7%. Najrzadziej wymieniane były choroby słuchu – 1,3%.

Również przy poważnym ograniczeniu sprawności mężczyźni najczęściej wymieniali choroby narządów ruchu – 34,4% (których udział był nawet wyższy niż przy całkowitym ograniczeniu), inne schorzenia osobno nie wymienione – 22,8% oraz choroby układu krążenia – 18,4%, które częściej niż przy całkowitym ograniczeniu powodowały różnego rodzaju utrudnienia. W porównaniu do wcześniej analizowanej grupy obniżył się za to odsetek mężczyzn ze schorzeniami neurologicznymi (16,0%). Wzrosły zaś odsetki mężczyzn wymieniających choroby słuchu (3,5%).

Tabl. 2.15. Osoby niepełnosprawne biologicznie, u których występuje jedno schorzenie według jego rodzaju i ograniczenia sprawności w 2011 r.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE POSIADAJĄCE JEDNO SCHORZENIE	Grupa schorzenia						
	ogółem w tys.	ruch	słuch	wzrok	krążenie	neuro- logiczne	inne
OGÓŁEM	153,3	37,4	4,0	5,5	13,8	14,4	24,9
Posiadające ograniczenie sprawności:							
całkowite	21,6	35,0	1,6	7,2	9,4	21,0	25,8
poważne	31,9	38,1	3,6	5,7	15,0	14,9	22,7
umiarkowane	99,9	37,8	4,6	5,0	14,4	12,8	25,4
MĘŻCZYŹNI	74,7	33,6	4,2	5,3	16,3	15,2	25,4
Posiadający ograniczenie sprawności:							
całkowite	10,9	32,1	1,3	5,7	11,9	21,5	27,5
poważne	15,3	34,4	3,5	4,9	18,4	16,0	22,8
umiarkowane	48,6	33,4	5,1	5,4	16,7	13,6	25,8
KOBIETY	78,6	41,1	3,7	5,6	11,5	13,7	24,4
Posiadające ograniczenie sprawności:							
całkowite	10,7	37,9	1,8	8,7	6,8	20,8	24,0
poważne	16,6	41,5	3,7	6,4	11,9	13,9	22,6
umiarkowane	51,3	41,7	4,1	4,7	12,3	12,1	25,1

Omawiając ostatnią kategorię, tzn. odczuwających ograniczenia sprawności w sposób umiarkowany zauważa się, że w tej grupie choroby narządów ruchu utrudniały funkcjonowanie 33,4% mężczyzn. Kolejne pod względem udziału to inne schorzenia osobno nie wymienione – 25,8%, choroby układu krążenia – 16,7%. Podobnie jak w poprzednich grupach niepełnosprawni mężczyźni jako przyczynę najrzadziej wymieniali choroby narządów wzroku oraz słuchu.

Liczba niepełnosprawnych kobiet, u których wystąpiło jedno schorzenie wynosiła 78,6 tys. Analizując wpływ wybranych grup chorób na ograniczenia w funkcjonowaniu właściwym dla wieku, zauważa się, że wśród kobiet, u których wystąpiło całkowite ograniczenie sprawności najczęściej wymieniane były (podobnie jak wśród mężczyzn) schorzenia narządu ruchu – 37,9%. Do grup chorób równie często wymienianych należały również inne schorzenia osobno nie wymienione (24,0%) oraz schorzenia neurologiczne (20,8%).

Także u 41,5% kobiet przy poważnym ograniczeniu sprawności najczęściej występowały schorzenia narządu ruchu. W stosunku do wcześniej omawianej grupy zwiększył się odsetek kobiet z chorobami układu krążenia (11,9%) oraz chorobami narządu słuchu (3,7%). Zmniejszyły się odsetki kobiet, które chorowały na inne schorzenia osobno nie wymienione – 22,6%, schorzenia neurologiczne – 13,9%, a także związane z narządem wzroku – 6,4%.

Przy umiarkowanym stopniu ograniczeń sprawności kobiety również najczęściej wymieniały schorzenia narządu ruchu (41,7%), inne schorzenia osobno nie wymienione (25,1%), a najrzadziej choroby słuchu (4,1%).

2.12. Osoby niepełnosprawne według okresu trwania ograniczenia sprawności

Kolejne zagadnienie wprowadzone w spisie w 2011 r. do zakresu tematycznego związanego z niepełnosprawnością (oprócz grup schorzeń) to okres trwania ograniczenia sprawności. Informacje były ustalane dla osób, które odczuwały ograniczenia sprawności (całkowite, poważne lub umiarkowane) niezależnie, czy posiadały status osoby niepełnosprawnej prawnie, czy zostały sklasyfikowane (na podstawie deklaracji) jako osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie.

Tak wyodrębniona w spisie zbiorowość liczyła 232,8 tys. osób, czyli 88,1% ogółu osób niepełnosprawnych, przy czym znacznie wyższy był udział kobiet (53,1%) niż mężczyzn (46,9%). Wśród omawianej zbiorowości blisko połowa (47,7%) to osoby długotrwale niepełnosprawne, które oceniły, że ograniczenie sprawności trwało 10 lat i dłużej. W zależności od stopnia ograniczenia sprawności i płci obserwuje się wyraźne podobieństwa.

Tabl. 2.16. Osoby niepełnosprawne biologicznie według okresu ich trwania, płci i ograniczeń sprawności w 2011 r.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	Ogółem w tys.	Okres trwania ograniczenia				
		od 6 m-cy do 1 roku	od 1 roku do 5 lat	od 5 lat do 10 lat	10 lat i dłużej	odmowa odpowiedzi
		w % ogółem				
OGÓŁEM	232,8	5,6	23,2	20,6	47,7	2,9
Posiadające ograniczenie sprawności:						
całkowite	36,1	4,5	18,5	17,8	56,7	2,5
poważne	54,5	4,7	20,9	19,9	52,6	1,9
umiarkowane	142,2	6,2	25,2	21,5	43,8	3,3
MEŹCZYŹNI	109,1	5,7	22,7	20,4	48,5	2,7
Posiadający ograniczenie sprawności:						
całkowite	17,6	4,4	18,1	17,9	57,4	2,2
poważne	24,8	4,9	20,5	19,8	53,3	1,5
umiarkowane	66,7	6,4	24,7	21,2	44,4	3,3
KOBIETY	123,7	5,4	23,6	20,7	47,3	3,0
Posiadające ograniczenie sprawności:						
całkowite	18,5	4,6	18,9	17,7	55,9	2,9
poważne	29,6	4,5	21,2	19,9	52,2	2,2
umiarkowane	75,5	6,0	25,7	21,8	43,2	3,3

Przy całkowitym ograniczeniu sprawności aż 57,4% mężczyzn (spośród 17,6 tys.) wykazało, że ich problemy związane z występującymi chorobami lub kalectwem trwają 10 lat i dłużej. Natomiast mężczyźni, którzy odczuwali różnego rodzaju problemy spowodowane chorobą (chorobami) trwające poniżej 10 lat, stanowili w tej grupie łącznie 40,4%. Dla 18,1% ograniczenia występowały od 1 roku do 5 lat, a dla 17,9% od 5 do 10 lat. Tylko 4,4% mężczyzn deklarowało, że problemy ze zdrowiem trwają krótko tj. od 6 miesięcy do 1 roku.

Wśród mężczyzn posiadających poważne ograniczenia sprawności, mniejszy był – niż wśród posiadających całkowite – udział tych, którzy mieli ograniczenie trwające 10 lat lub dłużej (53,3%). Na podobnym poziomie (4,9%) odnotowano udział mężczyzn, których okres ograniczeń wynosił od 6 miesięcy do 1 roku.

Pomimo znacznie większego udziału kobiet wśród ogółu osób rozpatrywanych ze względu na okres trwania ograniczeń spowodowanych przewlekłymi chorobami, wypadkami i urazami to struktury dotyczące ograniczeń aktywności w różnych obszarach są bardzo zbliżone.

Przy całkowitym i poważnym ograniczeniu sprawności kobiety (podobnie jak mężczyźni) wykazywały, że ich problemy były długotrwałe i wynosiły odpowiednio 55,9% i 52,2%.

Analizując ostatnią z grup o długotrwałym (ponad 10 lat) ograniczeniu i deklarujących umiarkowane ograniczenia sprawności zauważa się, że udział wśród kobiet był nieco niższy niż wśród mężczyzn i wyniósł 43,2% (wobec 44,4% dla mężczyzn).

Zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn, najniższe odsetki odnotowano u osób deklarujących, że ich ograniczenia trwały od 6 miesięcy do 1 roku.